38247/B

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30517783

DE
BEDROEFDEN.

WEGENS HET VERLIES HUNNER KINDEREN EN NABESTAANDEN DOOR DE

KINDERZIEKTE,

Tot eene betamelijke en troostlijke onderwerping aangespoord;

EN DE GEOORLOFDHEID DER

INENTING

OVERWOGEN.

IN TWEE LEERREDENEN,

Uitgesproken voor de Nederduitsche Hervormde Gemeinte J. C. te Rotterdam, op den 17 en 24 November 1776.

DOOR

G. J. NAHUYS.

TE ROTTERDAM,
By JACOBUS BOSCH, 1777.

„ Hoe moet zig een mensch gedragen, die door re-
„ denen, wier blijkbaarheid hem treft, en die hij met
„ alle gereedheid wil openleggen, in zijn gewisse over-
„ tuigd is, dat de Inënting een wezenlijke ontdekking
„ is ter bewaring van het menschlijk geslagt? Men
„ zal, hope ik, bekennen, dat zulk een man, indien
„ hij zig als een goed burger en liefhebbend Christen
„ wil gedragen, onvermijbaar uit al zijn vermogen
„ moet arbeiden, om elk van 't nutte der Inënting te
„ overtuigen, de vrijwillige proeven van dezelve te
„ begunstigen, en 'er de gelukkige uitwerksels van
„ openlijk bekend te maken. Waarom zal men 't hem
„ dan ten misdaad rekenen, dat hij de kloekmoedig-
„ heid heeft van te spreken gelijk hij denkt, en van
„ aanteprijzen wat hij als noodzakelijk voor zijne me-
„ deburgers aanziet? Is het dan aan een eerlijk man
„ verboden zijn pligt te betragten, zoo lang de menig-
„ te hem niet daar toe het sein geve door 'er in te be-
„ willigen? CHAIS *verdedigende proeve voor de Inën-*
„ *ting der Pokjes*, in de *Holl. Maatsch. bladz.* 208.

„ In geval het tans levende geslagt den weg opende,
„ en over zijne beschroomdheden zegepraalde door de
„ reden, zo zou het volgend nakomelingschap eene
„ geheel andere en tegenovergestelde taele voeren,
„ dan die de menigte tegenwoordig uitslaat. Men zou
„ dan zeggen, dat het niet te begrijpen is, hoe vaders
„ en moeders gerust hebben konnen zijn wegens het
„ lot hunner kinderen, voor dat zij ingeënt zijn ge-
„ weest. Men zou zig verwonderen, dat de Opper-
„ magten, in alle Staatendommen, door alderlei wet-
„ tige middelen eene behandeling, zoo voordeelig
„ voor de Maatschappij, niet hebben te gemoet ge-
„ komen. Misschien zou men zoo verre gaan, dat
„ men 't DEN BEDIENAREN VAN 'T EVANGELIE
„ *als een misdaad te laste zoude leggen, dat zij de Inën-*
„ *ting niet hadden aangeprezen*; gelijk aan de GE-
„ NEESHEEREN, *dat zij 'er niet als een eenig Man*
„ *het voorbeeld van gegeven hadden.* In plaats dat nu
„ het vooroordeel de reden bestrijdt; zouden zij ge-
„ lijkerhand voor de zaak pleiten. *Dezelfde*, bladz. 215.

Gevisiteerd en Geapprobeerd door de Eerw: Clasis van Schieland den 13 *January* 1777.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

VOORREDEN.

Aan den Christelijken Lezer.

et is een der edelſte bezigheden, uit zuivere beginzelen, het tijdelijk zoo wel als het eewig welzijn van zijnen Naasten, met bedoeling van Gods Eere, te behartigen. Dit moet inzonderheid de geſtadige toeleg zijn van getrouwe Leeraars der Gemeinten van Jeſus Christus. Met zulk een oogmerk verſchijnen deze beide Leerredenen in het licht.

Welke de aanleiding tot het opſtellen en uitſpreken derzelve geweesd zij, zult gij genoegzaam, en al ras, uit den inhoud bemerken. Dezelfde aanleiding en dezelfde bedoelingen zijn ook de beweegredenen tot derzelver uitgave, inzonderheid der laatſte: De onderlinge betrekking egter, waar in zij beide tot elkander ſtaan, maakte het eenigſins nodig, dat ik de laatſte niet zonder de eerſte deed uitkomen. Noch het vleijend verzoek van velen die dezelve gehoord, en met goedkeuring en onverdiende lofſpraken vereerd hebben; noch aan den anderen kant de misſelijke gerugten en uitſtrooiſels, buiten af verſpreid, zouden mij tot deze uitgave bewogen hebben, getuigde mijn geweten niet, dat de verſchuldigde Dankbaarheid en Eere eener barmhartige en weldadige Voorzienigheid, nevens de belangens mijner Land- en Stad-genoten in 't gemeen, en der mij toevertrouwde Gemeinte in 't bijzonder, mijne hoofdbedoeling is; en geloofde ik niet, dat dit beide, onder den Godlijken Zegen, door deze bladen kon bevorderd worden.

Nimmer heb ik misſchien een Critiker, *hachlijker en gerugt-verwekkender Predikatie gedaan, dan de laatſte dezer twee; maar nimmer heb ik met meer oventuiging, vertrouwen en geſterktheid iets ondernomen, dan dit: en nimmer agter na in mijn geweten meer goedkeuring gevonden over de zaak, (in de vorm kleeft toch*

onze beste daden altoos verootmoedigend gebrek aan) *dan in dit geval. Trouwens dit ſtuk is niet in der ijl, of bij eenen lugtigen inval, ondernomen, maar na dikwijls hervatte overwegingen, na eene opwelling van gedagten, die ik omtrent een paar jaren opgehouden en van alle kanten bezien heb, eer ik tot de uitvoering beſloot. Ook is deze onderneming geen geheel vreemde zaak. Ik had agtenswaardige voorbeelden voor mij, welke mij hier toe mogten aanmoedigen. Ik mag mij niet ſlegts beroepen op Dr.* MADDOX, *Biſchop van* WORCESTER, *die over deze Stof in 't jaar* 1752 *met een zeer gelukkig gevolg gepredikt heeft, welke Leerreden, aan zijne Brittanniſche Majeſteit opgedragen, twee jaren daar na reeds vijf maal gedrukt was, onder den titel van* A Sermon *enz. dat is,* Lijkreden, gepredikt voor zijne Genade KAREL, Hertog van MARLBOURG *enz. Waar bij ik voegen mag, behalven het werk van den Engelſchen Predikant, den Heer* LOAME, *eene* Leerreden, gepredikt te INGATESTONE in ESSEX *Ao.* 1766. tot verdediging der Inënting, nevens een aanhangſel over den tegenwoordigen ſtaat der Inënting, *door* ROBERT HOULTON, M. A. vertaald na den derden druk, te Leyde, bij P. H. Jacqueau, 1768. *Maar ook in ons Nederland ontbrak het mij aan geene aanmoedigende voorbeelden. Ik had hier voor mij den wel Eerw. zeer Gel. Heer* C. CHAIS, *wiens fraaje en overbekende verhandeling het I. Deel der Hollandſche Maatſchappije verſiert: benevens wijlen den deftigen* DE SUPERVILLE, (*wiens naam niet alleen in de Walſche gemeinte te dezer plaats, maar ook in de Nederlandſche kerk, bij allen die dezen waardigen Man gekend hebben, in zegeninge is*) *die over dit onderwerp, gelijk mij berigt is, alhier eene opzettelijke Redenvoering voor deszelfs Gemeinte gehouden heeft. En, om nog nader te komen, ik had hier voor mij de voorbeelden van verſcheiden zeer geagte Hoog-*

leer-

leeraars en Leeraars in onze Nederlandſche Gemeinten, in 's Hage, *te* Leyde, Groninge, *en misſchien ook elders, ja, ('t geen ik egter toen, als ik mijn voornemen aan de Gemeinte aankondigde, nog niet wist) ook hier, onder mijne* Ambtgenoten, *die, bij voorkomende gelegenheden, of in hunne Predikatien, of in hunne openbare Gebeden en Dankzeggingen, dit onderwerp op den Predikſtoel hadden aangeroerd: ofſchoon mij niet bekend was, en nog niet bekend is, dat tot nog toe in eenige onzer Nederduitſche Gemeinten eene Leerreden hier over* OPZETTELIJK *gehouden is: ware zulks geſchied geweesd, hier of elders, ik had geheel geene bedenking daar over gehad; daar ik nu niet dan na vele bedenkingen, die zig egter van tijd tot tijd bij mij opgelost hebben, gelijk gij uit de Leerreden zelve zien zult, daar toe gekomen ben.*

Wel ligt vraagt gij: Offchoon 'er in Nederland weinig of niet over dit onderwerp gepredikt zij, is 'er egter niet genoeg over geſchreven? Wat beweegt u dan om juist deze Leerreden in 't licht te geven? of behelst dezelve zulke niewe toelichtingen, opmerkingen, ontdekkingen, oplosſingen van zwarigheden, enz. welke men tot nog toe niet onder het oog gehad heeft? Verre van daar! Ik bidde dat niemand mijne onderneming van zulken dwazen en ijdelen waan verdagt houde. Men mag rekenen dat dit onderwerp voor onderzoeklievenden *reeds is afgedaan, volledig afgedaan. 't Geen 'er over geſchreven is, (wierd het maar gelezen!) is zoo volledig, dat in het wezenlijke niet veel daar toetedoen is; althans ten aanzien van het vertoog van 't* voordeelige der Inënting, *en de* oplosſing van alle bedenkelijke zwarigheden daar tegen. *'Er is inzonderheid in het jaar* 1757. *alhier bij* R. Arrenberg *een Werk uitgekomen onder dezen titel:* De Inënting der Kinderpokjes in hare groote voordeelen aangewezen, uit vergelijking derzelve met de natuurlijke, uit het gezag der ſchrijveren voor en tegen de Inënting, uit

de wederleggingen van alle de voornaamſte zwarigheden, die ooit tegen dezelve zijn ingebragt: eindelijk geſtaafd door eigen ondervindingen. Uitgegeven door EEN GENEES- EN HEEL-KUNDIG GEZELSCHAP te Rotterdam. *Dit Werk behelst, in een zeer beknopte orde, het zakelijke van al het geen tot dien tijd toe, in en buiten ons Land, over dit onderwerp, voor en tegen, in geſchrift was uitgekomen: onder anderen wordt daar in ook het zakelijke der evengemelde verhandeling van den wel Eerw. Heer* CHAIS *onder zekere hoofden en afdeelingen gevonden. Dit werk is zoo volledig, dat 'er over dat ſtuk van dien kant, en in dit oogpunt, niets wezenlijks meer te zeggen valt, het geen niet zakelijk daar te vinden zal zijn. Die dit werk, nevens het hoofdſtuk* over de Inënting *door den Heer* BICKER, *agter het werk van den Heer* TYSSOT, *gelezen heeft, heeft in zeker opzigt alles gelezen, wat over die Materie in overweging kan en moet genomen worden: Die daarentegen dezelve niet gelezen heeft, is ook waarlijk onbevoegd om over dit onderwerp te oordeelen: Hij mag 'er over redenkavelen en vonniſen, maar hij ſchermt als in den blinde, en zal, wel verre van des kundigen te overtuigen, in tegendeel zig zelven in zijne onkunde en gebrek van onderzoek ten toon ſtellen. — Het is ongelukkig, dat men over deze zaak meer denkt en praat, dan onderzoekt. Het is zeer mogelijk, dat men, na alles gelezen en overwogen te hebben, van elkander blijve verſchillen: het geen den een' volledig overtuigt, zal den ander' onvoldoende voorkomen: maar het is onaangenaam, inzonderheid van zulken wien 't anders aan geen kundigheid en goed oordeel ontbreekt, telkens zulke discourſen te hooren, welke allerkennelijkst derzelver onbelezenheid in dit ſtuk verraden. Men behoorde niet ſlegts de bekende zwarigheden en bedenkingen, die allerbondigst opgelost en ontknoopt zijn, onophoudelijk te opperen; maar duidelijk aan te*

too-

toonen, wat 'er aan die oplosſingen ontbreke; dan eerst zou men wezenlijk nut doen.

Velen, wien 't of aan lust, of aan tijd en gelegenheid mangelt, om zelf over deze zaak veel te lezen, of die hun eigen oordeel wantrouwen, nemen nog wel eens hier over den raad van anderen in, zij plegen raad met hunne vrienden, nabeſtaanden, of met zulken voor wier kundigheden, oordeel, en godvrugt zij met reden groote hoogagting hebben; maar men moest eerst vragen, of deze Raadslieden in dit geval *genoegzame bevoegdheid hebben, om met grond te kunnen raden? dat is, of zij behoorlijk de zaak onderzogt, en met alle bedagtzaamheid overwogen hebben.*

Ik rade een iegelijk, welke in deze zaak belang heeft, zelf te onderzoeken, en daartoe van de aangehaalde ſtukken gebruik te maken.

Dan, hier mede blijft de vraag nog onbeandwoord, waarom ik eene Leerreden over een onderwerp, dat reeds zoo volledig is afgehandeld, in het licht doe verſchijnen? De redenen die ik daar voor hebbe, zijn eenvoudig deze: Men weet de ſpreuk, nunquam ſat's dicitur quod nunquam ſatis discitur: *dat is „ zoo „ lang iets niet genoeg in aanmerking genomen, over- „ wogen en erkend wordt, zoo lang kan het niet te „ dikwijls onder het oog gebragt worden". Elk Schrijver heeft zijne Lezers. Na verloop van eenigen tijd blijft zijn werk liggen en geraakt in vergetelheid. Dit zal ook het lot van dit boeksken worden. Intuſſchen kan het zijn nut en oogmerk bij ſommigen bereiken, en zal denkelijk al eens onder 't oog komen van zulken, die de voorheen gemelde werkjes nooit gezien, veel min gelezen hebben. Het kan derhalven de aandagt opwekken, en aanleiding geven tot vlijtiger onderzoek en bedagtzamer opmerking. Daarbeneven, Ieder heeft zijn bijzondere wijs van denken en voorſtellen: Nadat dezelfde zaak in een onderſcheiden licht-punct geſteld en beſchouwd wordt, zal ze op verſchillende gemoederen*

een onderſcheiden uitwerking hebben. Ik heb in dezen mijn eigen denkwijze opgegeven, en dezelve voorgeſteld in zulk een licht als mij gevoeglijkst voorkwam, waaromtrent ik verzoeke deze twee bijzonderheden onder 't oog te houden: (1) *Dat ik, om door veelvuldige bedenkingen en beandwoordingen de aandagt niet te zeer te overrompelen, voornamelijk getragt heb den wortel der tegenbedenkingen aan te tasten, en het redenbeleid in die orde te ſchikken, dat ik het een uit het ander afleidende, op de kortſte wijs de hoofdzaak in het dag-licht mogte ſtellen.* (2) *Dat ik mij zorgvuldig gewagt hebt van iemand iets ſtellig optedringen, en de verſchillende trappen van verpligtingen, na de verſchillende trappen van overtuiging, in 't oog gehouden heb. Misſchien is de Inënting, van den kant onzer* verpligting *daartoe, wel eens te ſterk bepleit, of ruw opgedrongen: Men behoeft ſlegts weinig menſchen-kunde te hebben, om te weten, dat dezelve doorgaands wel willen geleid, maar niet gedrongen worden. Dit is inzonderheid het Character onzer vrije Nederlanders. Als men bij wijze van ſtellige bepaling iets voorſchrijft en aandringt, heeft men niet te wagten dat dit gereedelijk zal worden overgenomen. Men moet wat overlaten voor den Lezer, voor den Onderzoeker zelve: men moet hem* zelven *de waarheid en het nuttige doen vinden, en hem alleen op den weg zoeken te leiden; Het beſluit moet zijn* eigen werk *zijn. Ik heb daarom de Hoofdzaak bij wijze van* OVERWEGING *behandeld, en late een iegelijk kiezen na zijn licht en overtuiging, terwijl mijne beſtuuringen eene volkomen onzijdigheid in 't oog houden, en op algemeene en erkende grondſtellingen rusten.*

Alleen in ſommige aanteekeningen heb ik wat ſtelliger mij uitgedrukt: Deze zijn voornamelijk haar aanleiding verſchuldigd aan de bedenkingen welke ik merkte dat bij deze en gene kundige Toehoorders, na dat ze mijne Leerreden gehoord hadden, waren overgebleven: Ten gevalle der zoodanigen heb ik wel willen de moeite nemen, om die bedenkingen wat nader te onderſcheppen

en optelosſen, 't geen mij teffens aanleiding gaf, om mij wat ſtelliger daar over uittedrukken. Om egter in mijne Leerreden zelve den ſchakel niet te breken of verandering te maken, maar die te laten zoo als ik dezelve geſchreven en uitgeſproken heb, vond ik raadzaamst die dingen bij wijze van aanteekeningen onder aan te voegen, ter plaatſe waar dezelve best te pas kwamen. Hier door ontſtaat wel eenige onaangenaamheid in het lezen, wanneer men telkens den draad moet afbreken: Doch men kan dit voorkomen, door eerst de Leerreden zelve onafgebroken in haar geheel te lezen, en daar na, als men zulks verkiest, de aanteekeningen na te zien. Ze zijn reeds menigvuldiger en uitgebreider geworden dan mij lief is: Egter is 'er mij nog ééne ontglipt, welke nogthands aanmerking verdient, en de zaak zeer ophelderen kan. Ik zal ze hier plaatſen, met verzoek, dat mijn Lezer dezelve voege bij bladz. 76. reg. 8. Het geen ik bedoele, zijn de woorden van den Heer FRANKLIN, *aangehaald door* 't Genees- en Heelkundig gezelſchap, *in 't meergemelde werk bladz.* 349. *Zij behelzen een zeer juiste gelijkenis;* „ *Indien ik (zegt hij) de Pokjes nog niet* „ *gehad heb, moet ik bijna vaſtſtellen, dat 'er iets in* „ *mijn lichaam is, 't welk ik bij vergelijking brand-* „ *ſtof noem, en waar aan alleen ontbreekt eene vonk,* „ *waar door die brandſtof ontſtoken wordt. De lugt,* „ *die ik inädem, is vervuld van die vonken, ten tijde* „ *van eene* Epidemie; *en ik heb bij elke ademhaling* „ *te wagten, dat ik ſommigen van dezelve inädemen* „ *zal: Indien het nu bij de dagelijkſche bevinding* „ *blijkt, dat, wanneer men een inlijving maakt, en* „ *een vonkje [in de huid] legt, die brandſtof met min-* „ *der hevigheid en gevaar ontbrandt, mag ik dit niet* „ *doen? Of moet ik wagten zoo lang, tot dat die* „ *vonken door mijnen* mond, neus *enz. inkomen?* „ *Mij aangaande, ik denk, dat de wet van zelfbe-* „ *waring, welke Gods wet is, van mij vordert,* „ *dat ik van zoodanige behoeding gebruik make, waar-*

„ door, onder Gods gewonen zegen, eene ziekte ge-
„ lukkig veranderd wordt in een genees-middel."

Dit had ik nodig aangaande de laatste dezer twee Leerredenen vooraf te zeggen.

Nu heb ik ook nog iets te melden, aangaande de eerste dezer Leerredenen.

Uit de ontmoetingen en gesprekken van eenigen die dezelve gehoord hebben, is mij gebleken, dat 'er zaken in voorkomen, waaromtrent noch mijne uitdrukkingen regt verstaan zijn, noch mijne ware bedoeling begrepen is. Na de gedagte van sommigen zou ik al te ruim geweesd zijn in mijne vertroostingen, en veel te onbepaald de hope op het gunstig lot der vroeg gestorven kinderen hebben voorgesteld. En inderdaad, zou 't wel te verwonderen, zou 't wel kwalijk te nemen zijn, van een Vader, wiens hart nog bloeide van eene allerdiepste wonde, zo zijn innig gevoel en medelijden met de zieltreffende droefenis zijner Medeburgeren, hem wat te ruim gemaakt had in zijne vertroostingen, en in den vloed zijner reden hem eenige uitdrukkingen had doen ontschieten, welke eenige bepaling en matiging nodig mogten hebben? Elk die bij bevinding het vaderlijk hart kent, en immer uit dien bitteren kelk gedronken heeft, zou het voor eene krijtende onbillijkheid houden, in zulk een geval de woorden van zoodanig eenen te ziften, en daar over onvriendelijke aanmerkingen te maken. Indien mij dan, na 't oordeel van sommigen, zoodanig iets ontvallen ware, verwagte ik niet, dat eenig redenlijk en weldenkend mensch onder dezelve de ondankbaarheid zal hebben, om zulks in een ongunstig licht te beschouwen, en, enkel uit een razend vooroordeel tegen de Inënting, in eenen hatelijken zin, tegen mijne bedoeling, en het blijkbaar beloop en verband van zaken, uitteleggen; daar ik, gedrongen door 't gevoel van pligt, in weerwil mijner aandoeningen en teergevoeligheid, mij overmand heb, om uit liefde tot mijnen evenmensch, die met mij in het zelfde treurig geval verkeerde, eenige olie en wijn in

zij-

zijne wonde te gieten. *Doch ik gelove niet, dat ik eenige verſchoning of toegevendheid in dezen nodig hebbe: Het is mij gebleken, althands 't heeft mij toegeſchenen, dat de gemelde verbijstering voornamelijk haren grond heeft in wezenlijke onkunde, of ten minſten min naawkeurige denkbeelden, van de egte Leer onzer Hervormde kerk op dit ſtuk, volgends onze* Formulieren *en* Liturgie, *welker gebruik en denkwijze, helaas! maar al te veel bij 't gros onzer Lidematen in vergetelheid geraakt.*

Het is wel een oude en dikwijls herhaalde; maar teffens een grove, en dikwijls bondig wederſproken Laster, dien men onze Hervormde Belijdenis ten laste legt, dat zij de onnozele kinderkens verdoeme, en leere, dat God dezelve uit de wieg in de helſche vlamme werpe. Ik noeme dit eenen Laster, en met grond; om dat men door zoodanige voorſtellen onze Leer buiten haar geheel doet voorkomen, en door verzwijging der middeldenkbeelden hatelijk voordraagt. — Wij VERDOEMEN *geene* ONNOZELE *kinderen; maar wij beſchouwen en erkennen* SCHULDIGE *kinderen* VERDOEMELIJK: *Hier op wordt niet behoorlijk gelet, die twee ſtellingen worden niet genoegzaam onderſcheiden: Van hier, aan den eenen kant, de Laster der genen die buiten onze Kerk-gemeenſchap zijn; en, aan den anderen kant, die verwarde begrippen van ſommigen onder ons, die hunne Belijdenis niet uit hare* egte bronnen *geleerd hebben, en hier door dezelve gebrekkig verſtaan en voorſtellen.*

Onze Kerk *belijdt, met den Apostel, dat de ganſche wereld dezes aardrijks in Adam voor God Verdoemelijk is: Dat over zulks alle Adams kinderen, van het oogenblik hunner wording af,* ſchuldig *en* beſmet *zijn: Dat God derhalven na zijne vlekkelooze heiligheid, en onkreukbare geregtigheid, dezelve allen, niet alleen regtmatig* kan, *maar zelfs (wanneer Hij ze in hun grondbeginſel en betrekking tot Adam wil aanmerken, en daar na behandelen)* moet *verwerpen. En*

even

even dit is 't, wat ik getragt heb in deszelfs betamelijkheid overtuigend te doen voelen, bladz. 21, 22. — Maar nimmer ondernam zij het slotvonnis, over het TOEKOMEND *lot der vroegstervende kinderen in 't gemeen, op een beslissenden toon uitte spreken, of stellig te bepalen, wat God omtrent dezelve doen* ZAL. *Dit kan zij niet bepalen, om dat God het in zijn Woord (en zulks om wijze redenen) niet geopenbaard heeft: Zij laat, (daar ze niet wijs wil zijn boven 't geen geschreven is, en hare Belijdenis eeniglijk bouwt op het geopenbaarde Woord) deze verborgen dingen voor den Heere, en wil met haar begrip daar niet verder indringen, dan God geliefd heeft te openbaren. —*

Zij spreekt geenszins tegen, dat het MOGELYIJK *zij, dat God zig over allerlei soort van kinderen ontferme, ook zelfs over eenige kinderen der Heidenen, gelijk God over 't Heidensch* Nineve, *en over hare kinderkens, toonde zig wel te willen ontfermen; maar zij onthoudt zig om zulks stellig te bepalen, wijl God daartoe geen* genoegzamen grond *in zijn Woord geeft; en zij beweert daarbij met allen ernst, dat indien God zig ontfermt, indien hij de kinderen, 't zij van gelovigen, 't zij van ongelovigen, zalig maakt, zulks geenszins gegrond is in de onderstelde* ONNOZELHEID *dier kinderen, wijl ze allen de schuld van Adam deelagtig zijn, en een grondbeginsel van Zedelijke verdorvenheid in zig hebben, 't welk God in alle deszelfs takken en vrugten doorziet, en met een heilig afkeer beschouwt; maar eeniglijk op de* GEREGTIGHEID VAN CHRISTUS, *zulken kinderen uit vrije genade toegerekend: gelijk ik insgelijks ter zelfder plaatse duidelijk beweerd heb.*

Zij leert wijders, dat, ten aanzien der VERWERPING, *alle verworpenen, ja alle menschen in den grond,* even gelijk *zijn; maar zij erkent teffens, ten aanzien der* VERDOEMENIS, *ontelbare* trappen, *en houdt het daar voor, dat het oordeel en lot der kinderen die verloren gaan, zoo veel draaglijker zijn zal,*

zal, dan dat der volwasſenen, als de mate van derzelver dadelijke zonden minder is: en wil uit dien hoofde wel toegeven, dat God goedertierne oogmerken daar mede hebben kan, dat Hij zulk een groot aantal van Adams kinderen, voor derzelver reden-gebruik, door den dood wegneemt, en belet de mate hunner zonden alhier vol te maken. En dit bedoelde ik met het geen gij leest bladz. 22, 23.

En wat eindelijk de kinderen der Christenen betreft; daaromtrent voedt de Belijdenis onzer kerk al een vrij uitgeſtrekte goede hope. Voorname Godgeleerden in onze kerk, ja de Opſtellers onzer Geloofs Formulieren en Liturgie, dagten hier over ruim zoo onbepaald, en drukken zig nog veel ſterker uit, dan ik in mijne Leerreden gedaan heb. Na dat de Arminianen *hunne bekende* Remonſtrantie (*waar na zij* Remonſtranten *genoemd zijn*) *aan de Staten van Holland hadden ingeleverd, is door de Godgeleerden van onzen kant daar tegen een geſchrift, of* Contra-Remonſtrantie, *aan dezelve Staten overgeleverd, in 't jaar* 1611, *in zig behelzende eenige poincten van derzelver Leer, waar van Art. II. dus luidt:* „ Dat voor Gods uitverko-
„ ren kinderen te houden zijn, niet alleen de Vol-
„ wasſenen, die in Christus geloven, ende dien-
„ volgende waardiglijk den Euangelio wandelen;
„ maar ook de kinderen des Verbonds, zoo lange
„ als zij metterdaad niet het contrarie en bewijzen,
„ ende dat over zulks gelovige ouders, wanneer
„ hare kinderen in hare kindsheid komen te ſter-
„ ven, geen oorzake en hebben om te TWIJFELEN
„ van derzelver harer kinderen Zaligheid." *Dit wordt met nog al zoo ſterke woorden bevestigd in de* Dordtſche Stel-regels *Cap.* I. *Art* 17. *Vergelijkt* het oordeel der Gedeputeerden van 't Zuid-Hollandsch Synode over het 1ſte Art. der Remonſtranten, § IV. *Zij die der Latijnſche taal kundig zijn, kunnen hier bij voegen, 't geen de Hoog Eerw. Heer* DE MOOR *heeft, in zijnen voortreflijken* Commentarius

over

over MARCKS t'zamenſtel van Godgeleerdheid. § 11. pag. 104-108. *Ik zal deszelfs woorden, pag.* 107 *onder en* 108 *boven aan, hier overnemen, om datze volmaakt met mijne bedoeling overeenkomen.* „ Verum „ quod ad Gentiles & INFANTES infidelium „ ſpectat; licet Auctor (à MARCK) etiam de in- „ dividuis perſonis gentilium, & Infantium ex in- „ fidelibus natorum, ob Dei libertatem & arcanas „ ſæpe Spiritus vias, nihil magnopere determina- „ re velit, & liberaliter nimis de gentilium infanti- „ bus pronunciaverit FORSITAN *Zwinglius* – ſed „ cujus error NON PRAEJUDICAT COMMU- „ NI SENTENTIAE totius Eccleſiæ – obſervat „ tamen Auctor, (1) quod hi omnes ſint *naturâ* „ *filii iræ, – a Deo alieni & remoti, absque ſpe,* „ *ſibi relicti* – quos omnes, SI IN STATU I- „ STO RELINQUAT DEUS, certum eſt divinæ „ Reprobationis indicium. (2) De illorum ſalute „ decretâ aut operandâ Deus nihil revelavit. De „ infantibus Fidelium promiſſionem habemus di- „ vinam; at infantibus Infidelium promiſſio non „ eſt facta, omnes interim naturâ ob peccatum „ commune ſunt damnabiles; unde de infantibus In- „ fidelium in prima ætate decedentibus bene ſpe- „ randi FUNDAMENTUM DEEST.

Het was, (op dat ik dit in 't voorbijgaan hier aanmerke) het was te wenſchen, dat onze Geloofs Formulieren in 't leeren der Belijdenis meer gebruikt wierden: Vele Ledematen onzer kerk weten weinig meer van onze Belijdenis, dan 't geen zij uit particuliere Catechizeer boekjes (die nimmer bij de kerk tot een Regelmaat der Geloofs Belijdenis *zijn aangenomen) geleerd hebben. Wat nuttigheid zulke Leer-boekjes ook hebben mogen tot verdere* uitbreiding *der Godgeleerde kundigheden; ze worden nadeelig, wanneer ze onze egte opſtellen van* BELIJDENIS, *inzonderheid den* Catechismus, *of* het Kortbegrip, *en de* XXXVII Artikelen der Nederlandſche Geloofsbelijdenis *uit de*

plaats

plaats dringen, en in onbruik brengen: Op hoe vele plaatſen nogthans wordt 'er niet een menigte tot Lidmaten aangenomen, die dezelve nooit aandagtig gelezen hebben, die 'er nimmer in onderwezen zijn! Hier door krijgt men vele oppervlakkige en onvaste Belijders, die ſlegts gebrekkige denkbeelden van onze Belijdenis hebben, die ze, met al haar geleerdheid, nog niet regt in den grond verſtaan, die ze nimmer met de eige woorden onzer kerk (die zoo kragtig en naawkeurig zijn) hebben leeren uitdrukken. Van hier, dat die bondige denkwijze over de gewigtigſte ſtukken onzer Leer, en dat Euangeliſch licht, 't welk onze Belijdenis en derzelver opſtellers bezielde, bij het groote gros onzer tegenwoordige Belijders zoo ver te zoeken is, die, in plaats van BELIJDENIS *te leeren afleggen, ſlegts eenige afgetrokken waarheden, zonder toepaſſing op hen zelven, leeren nazeggen: Van hier ook die verſchillendheid in ſmaak en denkwijze, na de verſchillende ſmaak en begrippen, welke in de bijzondere Leerboekjes heerſchen, waar langs men geleidt word; ja van hier het groot ongemak voor Leerlingen, die na de verandering hunner woonplaatſen menigmaal van Leiddraden veranderen moeten, na dat toeval of verkiezing hier dit, daar een ander Boekje in 't heerſchend gebruik gebragt heeft: daar in tegendeel de Opſtellers onzer Belijdenis Formulieren, met veel wijsheid en om gewigtige redenen, de* eenparigheid *in denkwijze en manier van uitdrukken bedoelden, welke eenparigheid niet wel, dan door 't* eenparig gebruik *derzelve, in onze kerk kan bevorderd worden.*

Doch laat mij na dezen uitſtap weder ter zake keeren. Ik gelove niet, dat ik nu, na deze ontvouwing van zaken, en duidelijke voorſtelling mijner gedagte en bedoeling over het aangeroerde onderwerp, eenige verſchoning of toegevendheid, omtrent eenige uitdrukkingen of gedagten in mijne Leerreden, nodig heb te vragen. Ik kon ligtelijk bij de uitgave dezer Leerreden die plaatſen, die uitdrukkingen, over welke ik vermoede

dat

dat ſommige gevallen zijn, wel wat veranderd, en juister bepaald hebben; doch ik heb, om redenen, verkozen dezelve te laten in de eige bewoordingen met welke ik die uitgeſproken heb, op dat ieder, die zig het gehoorde nog kan herinneren, bij de nalezing, van mijne ware bedoeling uit het verband en beloop van zaken zou kunnen overtuigd worden. Egter heb ik, bij wijze van aanteekeningen onder aan, die plaatſen waar over eenige bedenking of misverſtand bij ſommigen ſcheen gerezen te zijn, wel wat nader willen ophelderen, en mijne meening allerduidelijkst verklaren.

Mogelijk denkt gij, mijn Lezer; waar toe zulk eene uitgebreide verandwoording over eene zoo klare zaak! Gij agt dit misſchien overtallig: Gij zult u vermoedelijk, na de Leerreden zelve gelezen te hebben, ten hoogſten verwonderen, dat eenig verſtandig mensch, eenig redenlijk Toehoorder, daar over de minſte bedenkelijkheid kan gehad hebben. Het zij zoo! Ik wil ook wel geloven, was 'er in die Leerreden van geene Inënting der Kinderziekte *geſproken, dat niemand gedagt zou hebben een woord 'er tegen te reppen: Nu moet men wat geduld hebben met de ſterke vooroordeelen en zwakheden van ſommige menſchen, en (heeft men een weinig menſchenkunde) men zal zig niet verwonderen, dat zulk een netelig en gehaat onderwerp de berisping en bedilzugt over alles, wat daar mede ſlegts in eenig verband ſtond, hebbe opgewekt. Ondertusſchen bij den Opregten is goedwilligheid: en blijft gij oordeelen dat zulk een ſoort van verandwoording of verdediging eenige zwakheid van geest teekent, denkt 'er dan bij, dat ik, na het voorbeeld van Paulus, den zwakken ditmaal wel als een zwakke heb willen worden, op dat ik allen in dezen mogt kunnen nuttig zijn.*

ROTTERDAM,
den 24 December 1776.

LEER-

LEER-REDEN

OVER

JOB I: 21b.

De HEERE heeft gegeven, en de HEERE heeft genomen: de naam des HEEREN zij geloofd!

Vooraffpraak.

2 COR. I: 4. *Die ons vertroost in alle onze verdrukkinge, op dat wij zouden konnen vertroosten de gene die in allerlei verdrukkinge zijn, door de vertroostinge met welke wij zelve van God vertroost worden.*

Wanneer God zijne knegten, die hij der Gemeinte tot Leeraars gegeven heeft, in beproevingen en ſmertelijke wegen leidt en oefent, geſchiedt dit, onder anderen ook, om hen bekwaam te maken, om zulken, die met hun in denzelfden druk deelen, uit een innig medegevoel, gepast onderwijs en troost toetedienen. 't Is dan hun pligt van die onderwijzingen en vertroostingen, welke zij in zulken weg ontvangen hebben, gebruik te maken, ten nutte der genen, die in dezelfde of foortgelijke omſtandigheden zig bevinden.

Met zulk een oogmerk, tot zulk een einde zou ik thans tot u ſpreken. De ſmertelijke ſlag, (*) die mij met vele anderen getroffen heeft, verpligt mij, om ook u te vertroosten met die vertroostingen, welker kragt ik eenigſins heb mogen ondervinden. De treffende aandoeningen over eene nog verſche wonde hebben mij tot hier toe wederhouden. Dan, geſterkt door de Godlijke genade, hope ik thands bekwaam te zijn, om dit gedeelte van mijnen pligt onder den Godlijken bijſtand te verrigten.

Bidden we God, enz.

Er leefde in den tijd der Aardsvaderen, waarſchijnelijk voor de wetgeving aan Moſes, een man, in een zekere landſtreek van Arabië, het land Uz, wiens naam was Job. — Hij was een dier opregte aanbidders van den waren God, welke in dien tijd, voor de afzondering van Israël, hier en daar op aarde nog gevonden wierden. Hij was een zeer uitmuntend man, opregt godvrugtig, en wijkende van het kwaad; in zulk eenen trap, dat God zelf dit getuigenis van hem geeft, vs. 8, *dat 'er niemand op aarde was gelijk zijn knegt Job.*

Deze man genoot bij zijn godvrugt een ſchier volkomen, althands een hoogen trap van tijdelijk geluk: hij was op zulk een uitſtekende wijs van God

(*) Het verlies van mijn oudſte Zoontje aan de kinderziekte.

God gezegend, dat zijn uitwendige voorſpoed de uitmuntendheid van zijn zedelijk Character evenaarde. Zeven zoonen en drie dogteren waren hem geboren: en hij telde eene kudde van zeven duizend ſchapen, drie duizend kemelen, zeven honderd jokösſen, en vijf honderd ezelinnen. Daar bij was hij overvloedig begiftigd met de inkomſten van het land, en had een zeer uitgeſtrekten akkerbouw, zoo dat hij onder de rijkſten was van alle de bewoners van het Oosten. – De algemeene aanklager der menſchen, (wien God als het werktuig en den uitvoerder zijner wraakoefeningen of beproevingen, op zekere tijden, rekenſchap afvordert, en die daarbij of ingeteugeld of losgelaten wordt na zijn hoogſte goedvinden) deze aanklager der menſchen, nijdig over den voorſpoed van dezen braven man, krijgt, bij zulk eene gelegenheid, eene gewenschte aanleiding om zijnen euvelmoed aan dezen zijnen afvalligen te koelen.

God, met hoogwijze redenen, voorhebbende zijnen knegt Job in eene zware beproeving te brengen, en hier toe den Satan willende gebruiken, vraagt hem naer Job: *hebt gij ook agt geſlagen op mijnen knegt Job?* vs. 8. hebt gij niets intebrengen tegen dezen man, wiens opregtheid en godvrugt u zeker wel in 't oog ſteekt?

Deze gelegenheid neemt hij waar, om Job voor God te beſchuldigen, dat hij enkel uit eigenbelang godvrezend ware, dat hij 'er zijn rekening bij vonde, dat het geen wonder ware dat Job God diende, daar God hem voor dien dienst rijkelijk beloonde, en hem met aardſche zegeningen over-

laadde. Hij beweert, dat indien God hem dien voorſpoed onttrok, en zijn aardsch geluk met tegenſpoed verwisſelde, men ras zien zou, wat 'er van deze zijne zoo geroemde opregtigheid wierde: Job zou wel dra, (dus waant hij) God en zijnen dienst vaarwel zeggen. Ik ben verzekerd, (wil hij zeggen) als gij die magt, welke hem zoo lang beſchermd, en zoo overvloedig gezegend heeft, eens gebruiken wilt, om hem door vernedering en kastijding te beproeven, dat hij niet alleen in zijn hart u zal verlochenen, maar in 't openbaar u zijnen dienst zal opzeggen.

Vermids nu de Heer beſloten had zijnen knegt te beproeven door verdrukkingen, gelijk hij hem beproefd had in den voorſpoed, zo geeft hij den Satan verlof, om, tot eenen zekeren trap, zijn boos opzet aan Job te beproeven. Hij ſtaat hem toe, om zijne rijkdommen, ja alles wat Job had, zijne kinderen zelfs (omtrent welke zijne godvrugt zoo uitſtekend uitblonk) niet uitgezonderd, aantetasten, en hem van dat alles te berooven. — De booze geest, verheugd over deze vergunning, verzuimt geen tijd, en laat niets onbeproefd. Binnen kort vindt hij gelegenheid, ter beproeving van Jobs ſtandvastigheid, alle kwaad dat hem mogelijk was, op éénen dag, op de treffendſte wijze, hem te doen wedervaren. Het was namelijk op den verjaar-dag van Jobs oudſten zoon, toen alle zijne kinderen, volgends gewoonte, aan het huis van hunnen broeder ter maaltijd waren en zig verheugden, dat de Satan een troep zwervende en plonder-zieke Arabieren aanvoerde, om eenen

in-

inval te doen op een gedeelte van Jobs landerijen, daar zijne ezelinnen weidden, en de jokösſen ploegden; met dat gevolg, dat zij de knegten doodden, en de beesten tot roof wegvoerden. Job krijgt hiervan tijding door eenen zijner knegten, de eenige die dezen ramp ontvloden was. Deze bode had nog niet geheel uitgeſproken, of 'er komt een ander van Jobs dienaren, uit een anderen oord zijner landerijen, met de ontzettende tijding, dat ter plaatſe, waar zijne talrijke kudde van zeven duizend ſchapen zig onthield, een zeer zware en buitengewone blikſem was gevallen, welke beide het vee en de herders had verteerd, zonder iemand, dan hem alleen, te ſparen, daar toe, zo 't ſcheen, eeniglijk ontkomen, om Job van dezen ramp te verwittigen. – Deze had zijn verhaal en de omſtandigheden van dit aanmerkelijk geval nog niet geëindigd, of 'er ſtaat een derde bode voor de deur, met deze boodſchap: vs. 17. „ De Chaldeërs zijn ons, die over uwe „ kemelen geſteld waren, van drie kanten, in drie „ onderſcheiden benden, overvallen, en hebben „ de drie duizend kemelen weggevoerd, en alle „ uwe knegten om 't leven gebragt, behalven „ mij alleen, die 't door de vlugt ontkomen ben, „ om u deze treur-mare aantezeggen".

Dus was Job van alle zijne rijkdommen, zeven duizend ſchapen, drie duizend kemelen, zeven honderd jokösſen, en vijf honderd ezelinnen, en zoo vele dienstknegten en dienstmaagden als daar toe vereischt wierden, in eens beroofd, en wierd op éénen dag, van den rijkſten man van 't Oosten,

vernederd tot eene volſlagene armoede, en gelijk geſteld met den behoeftigſten zijner dienſtknegten.

Wat zijn toch de rijkdommen van de wereld! De grootſte ſchat is een damp gelijk, die in een oogenblik verdwijnen kan. Hoe dwaas is dan de mensch die 'er op vertrouwt! Hoe oneindig beter is 't geringſte lot in dat goed, dat in de hemelen is weggelegd, voor mot en roest beveiligd, en 't welk geen ſtroopers of dieven rooven kunnen.

Dan, wij moeten voordgaan. Gij hebt al veel leeds vernomen, gij hebt zware rampen gehoord. Maar de bitterſte ramp zal dezen train nog ſluiten. Al wat gij gehoord hebt is nog niet te vergelijken bij 't wee dat nu volgt. Terwijl de laastgemelde bode nog bezig was met zijn verhaal, komt 'er ten laatſten een vierde in, met deze bittere, met deze hartdoorgrievende aankondiging: vs. 18, 19. „ Uwe kinderen, gelijk u bekend is, waren allen „ ter maaltijd bij hunnen oudſten broeder. En „ ziet! in een oogenblik ontſtond 'er een geweldige „ wind uit de woestijne, welke rondom het huis „ draajende deszelfs vier hoeken vattede, uit een „ rukte, ophief en 't zelve op de hoofden der „ jonge lieden deed in ſtorten, en alle uwe kinde- „ ren en derzelve knegten onder de puinhopen „ begroef, want, zo verre mij bekend is, is 'er „ niemand ontkomen, uitgenomen mij alleen, om „ de bode te zijn van dit groote onheil". Gedugte God! welk een ſlag! kan een vader dit vernemen zonder neêrtezijgen onder zulk een ramp! Is 't wonder dat Job, die al het vorige met een ſtille gelatendheid had aangehoord, op dit oogenblik;

van

van droefheid overſtelpt ter aarde valt, en uitbreekt in het tederhartigſte rouw-gebaar? *Toen ſtond Job op*, lezen we, vs. 20, *en ſcheurde*, op deze tijding, *zijn opperkleed, ſneed het hair* van zijn hoofd en baart, en *wierp zig op de aarde*. Maar wat zegt deze diep doorwonde Ziel? Mort hij over de Sabeën en Chaldeërs? klaagt hij over onregtvaardigheid in Gods handeling? twijfelt hij aan de wijsheid van Gods albeſtuurende Voorzienigheid? zegt hij in zijn harte, het is te vergeefs God te dienen, wat nuttigheid is 't dat wij zijne wagt waarnemen, dat wij in 't zwart gaan voor het aangezigt des Heeren? O neen! verre van daar! Dit was de hoop, de verwagting, van den duivel, overeenkomſtig zijnen laſter en verwijt tegen Job bij God ingebragt; maar Job, zoo diep vernederd, zoo bitterlijk doorwond als hij was, ſtelde de verwagting van dezen leugenaar en menſchen-moorder te leur: Hij aanbidt de Godlijke Majesteit op de ootmoedigſte wijs, *hij boog zig néder*, na de wijze der Oosterlingen, met het aangezigt op de aarde; en onderwerpt zig aan Gods wil. Hoort zijne Godvrugtige taal in deze allertreffendſte bejegeningen. Hij zegt: *Naakt ben ik uit mijns moeders buik gekomen, en naakt zal ik daar henen* (t. w. naer den *buik mijner moeder* in een figuurlijken Zin, onze gemeene moeder, de aarde waar op hij thans uitgeſtrekt lag,) *naakt zal ik daar henen wederkeeren*. Het wil zeggen: Nu ben ik ſlegts gelijk ik was bij mijne geboorte, en eindelijk worden moest bij mijnen dood: toen ik uit het lighaam van mijne moeder in de wereld kwam, heb ik niets van 't

geen ik nu verloren heb medegebragt, en ik heb geweten, dat ik 't alles hier zou moeten laten: Ik had het alles ontvangen uit de hand en door de gunst van God, aan wien het vrij ſtond het t'alleruure weder opteëiſchen. Hij, die nu voor mijnen dood, mij van alles heeft doen beroofd worden, heeft mij niets ontnomen, dan 't geen hij mij gegeven had, en het geen nogthands het zijne bleef, aan wien ik derhalven in dit alles dankzegging verſchuldigd ben; want zoo vervolgt hij, in de woorden waar bij ik u nog een weinig bijzonderder wilde bepalen, *de Heere heeft gegeven, en de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd!*

Deze woorden, die de zuiverſte Godvrugt ademen, en de ziel zijner uitſtekende belijdenis uitmaken, zal ik

I. U kortelijk nog een weinig nader ontvouwen,
II. En ſtraks daar op tot mijn tegenwoordig oogmerk ten gebruike maken. —

I.

De Heere heeft gegeven, enz. Dit was de ootmoedige en Godverheerlijkende erkentenis, waarmede Job, in de treffendſte omſtandigheden, zijnen mond opende, zijnen boezem ontlastte. Wat hij daar mede zegt, en welk eene gemoedsgeſtalte hij daar in openbaart, kan uwe aandagt hoofdzakelijk opmaken, uit het geen we in 't voorbijgaan reeds hebben aangeſtipt.

Eene

Eene korte omſchrijving zal genoeg zijn, om den zin zijner woorden in 't volle daglicht te ſtellen, en u zijne meening te doen proeven.

De Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen. Hij heeft mij niets ontnomen, dan 't geen van hem tot mij gekomen, en zijn eigen was. Over alles wat hij mij geſchonken had behoorde het eigendom hem toe, hij hield het opperbeſtel daar over in zijne handen. Des heb ik geen reden om over eenigen ſchijn van onregt te klagen.

Ook betaamt het mij niet op den ſteen te bijten, en mij gemelijk aanteſtellen tegen de Sabeën en Chaldeërs. Zij waren ſlegts de werktuigen in de hand des Opper-Regeerders, ter uitvoering van zijnen hoogen raad: niet zij, zoo zeer, maar de Heere, die mij gezegend, die mij deze bezittingen gegeven had, *de Heere* heeft genomen.

Wat heb ik dan te zeggen? dit alleen: *De naam des Heeren*, die 't mij ongehouden zoo lang verleend heeft, *zij geloofd!*

Het woord *Naam* of *Namen*, wordt dikwijls in de Heilige Schrift voor *perſonen* gebezigd. Dus lezen we Hand. I: 15, volgends den Grondtext, *daar was een ſchare bij één van omtrent honderd en twintig namen*: dat is, gelijk 't vertaald word, *honderd en twintig perſonen. Openb.* III: 4. *Gij hebt eenige weinige namen ook te Sardis*: dat is, perſonen, menſchen. Zoo ook beteekent de *naam des Heeren* doorgaands *Gods wezen*, den *Heere zelve*, zo als hij zig in de kragt zijnes naams openbaart.

De naam des Heeren zij geloofd, wil dan zeggen, Gods *Majesteit*, *opperbeſtuur*, *onafhanglijk regt*,

en *ongehouden goedheid* zij gedankt en worde verheerlijkt! Ik heb geen reden om met God te twisten, maar wel om hem te loven en te danken, dat hij mij met zoo veel zegeningen heeft beschonken, en dezelve mij overvloediger en langer heeft doen genieten, dan ik immer had kunnen eischen. En behaagt het hem mij thands te verdrukken, te vernederen en te beproeven, ik weet dat Hij alle dingen met wijsheid beschikt, en neme ook dit aan als een teeken zijner liefde en getrouwheid jegens mij, ten goede voor mijne ziele. Ook in dezen heb ik stoffe tot troost en dankbaarheid. De naam des Heeren dan zij gedankt.

Gij ziet in dit bestaan van Job uitblinken

Een diepen indruk van Gods *hoogste volmaaktheid*, volgends welke hij in alle zijne wegen en werken regt handelt, al is 't dat zijne oordeelen een diepen afgrond zijn, dien wij met ons verstand niet peilen kunnen.

Een levendig besef van *Gods oppermagt en hoogste vrijheid*, om met al het zijne te handelen na zijn welbehagen, zonder rekenschap van zijne daden aan zijn schepsel verschuldigd te zijn.

Een ootmoedige erkentenis van zijne *geringheid en onwaardigheid* in zig zelven, onaangezien de hooge voorregten van Eer, waartoe hij als een vermogend man tot hier toe verheven geweesd was. Hij erkent zig als een die geen den minsten eisch of wettigen aanspraak had op iets dat hij tot hier toe bezeten had, hij merkt dit aan, als hem geleend uit onverdiende goedheid.

Ein-

Eindelijk gij merkt hier onder een gevoel van *Gods vaderlijke liefde en goedheid*, onaangezien 't hem thands behaagde dezen zijnen knegt om wijze redenen, en tot heilige oogmerken, hard te slaan, diep te wonden, gevoelig te kastijden.

Voorbeeldige taal voorzeker! Godvrugtige belijdenis! welk een kragt van zuivere Godzaligheid! welk een mate van genade! in zulke omstandigheden, in 't midden van zulke zieltreffende rampen, wat zeg ik in 't midden? ja zelfs in de eerste beroerende oogenblikken, met een ongeveinsd gemoed, uit de volheid des harten, te kunnen zeggen, *de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen; de naam des Heeren zij geloofd!*

II.

Ik zeg, met opzet, *voorbeeldige* taal! Want Jobs voorbeeld strekt en wekt ons ter navolging, gelijk het met zulk een oogmerk beschreven is en daar toe meermaals in Gods Heilig Woord aangevoerd of herinnerd wordt. En 't is tot zulk een einde dat ik ook thands uwe aandagt daar op wilde vestigen, op dat wij, immers van verre, dat uitmuntend voorbeeld van Godvrugtige onderwerping in treffende rampen, mogten leeren navolgen.

Maar zijn wij dan, moogt gij vragen, in 't geval van Job?

Zeker niet in een' volstrekten zin. Wij hebben redenen, vele redenen, om ons te verblijden over onze voorregten. Wij hebben stof om met blijde dankzeggingen te erkennen, dat geen vijandelijke

legerbenden onze kostelijke landhoeven vernielen en onze bezittingen tot een roof weg voeren. - Dat geen verwoestende onweders ons land tot een waterpoel, en onze woningen tot puinhopen, gemaakt hebben.

Er zal ook niemand onder ons wezen, wiens rampen met die van Job te vergelijken zijn. De zwaarſte tegenſpoed, de diepſte vernedering, het grievendſte leed dat immer iemand onzer getroffen heeft, zal, in vergelijking tot dezen t'zamenloop, en ophooping van onheilen en ſmerten, die dit voorbeeld van lijdzaamheid op eenmaal overvielen, en hem vervolgends nog verder overkwamen, zoo klein worden, dat het als ware 't uit het gezigt verloren wordt en tot niet verdwijnt.

Evenwel, als wij de evenredigheid aanmerken, op welke de Heiland zag, toen hij de gift eener arme weduw, die ſlegts twee penningskens aanbragt, vergeleek met, en verhefte boven, de aanzienlijker giften der vermogenden; en wanneer wij daar bij de geſteldheid van 't menschlijk hart raadplegen, dat niet zelden voor rampen van veel minder belang zeer gevoelig is, voor al wanneer zij vallen op zulke dingen waar aan wij zeer gehegt zijn; zal 't onder ons niet ontbreken aan een goed aantal, welke in eenige opzigten aan den beklaaglijken toeſtand van Job gelijk zijn, in zijne beproeving deelen, en uit zijn godvrugtig voorbeeld zeer gewigtige leſſen, ter toepaſſing op hunne gevallen, trekken kunnen.

't Is waar; geen vuur uit den hemel heeft onder ons kudden van zeven duizend ſchapen met hare herders op eenmaal vernield. Maar is 'er niet een

vuur

vuur onder onze runderen aangeſtoken, en brandt het niet nog? een vuur van beſmettende veepest, waar door in 't verloop van eenige jaren vele duizenden onzer beste beesten verteerd zijn? En zijn 'er niet ook onder ons, die niet alleen middelijk, gelijk wij allen, in deze ſchade deelen, maar die ook meer onmiddelijk dit onheil gevoelen, en daar door, of ook door andere ongelukken en ſchaden, in hunne bezittingen zijn aangetast?

't Is zoo; geen ſtroopende vijanden voeren ons en onze bezittingen weg tot eenen roof. Maar worden niet velen beroofd door hunne eige medeburgers en mede-ingezetenen? zugten niet velen onder de langs hoe meer toenemende wanbetalingen, bankroeten, en onvermogende ſchuldenaren? Leggen vele, leggen alle van nature, niet bloot, om zig toetegeven aan wrevelige murmureeringen, en verbittering tegen hunne ſchuldenaren, in plaats van ootmoedig en geduldig op hem te zien, die ons ſlaat, en alle onze lotgevallen beſtuurt? Is 'er dan in dezen niet eene beproeving, in welke wij van Job te leeren hebben, ons onder de *hand van God* te vernederen, en te zeggen, *de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd?*

Wij hebben 't grootelijks, en met uitgebreide dankzeggingen te erkennen, dat de bulderende orkaan, welke in 't voorleden jaar omtrent dezen zelfden tijd, de zee met hare golven deed bruiſchen, op onze gewesten met een ijſelijke verheffing aanjoeg, het zand, der zee tot een pale geſteld, dreigde weg te ſpoelen, onze dijken te be-

beſpotten, en ons ganſche land tot een zouten grond, of moeras, te ſtellen; wij hebben 't met vuurige dankzeggingen te erkennen, dat dit onweder in deszelfs uitwerkſelen zoo genadig gematigd is, dat de ſchade niet onoverkomelijk genaamd mag worden. En wij zijn door de Godlijke goedheid tot hier toe voor dergelijke ſtormen en vloeden verſchoond. Offchoon Hij nog dezen zelfden dag getoont heeft, dat hij den wind uit zijne ſchatkameren in een oogenblik kan voordbrengen, en ook weer intrekken; en dat hij ſlegts behoeft te ſpreken om 't zelfde onheil te doen herboren worden. (*)

Maar 'er is een andere wind, een groote, een ſterke, een ijsſelijke ſtormwind, oorſpronglijk uit de woestijnen van Arabië tot ons overgewaaid, doorgedrongen, en t'zedert lang in onze gewesten gevestigt: ik bedoel die verſchrikkelijke plage, onder den naam *van Kinderziekte* ulieden allen bekend. Hoe heftig is deze vergiftigende wind in dit jaar onder ons opgeſtoken! hoe ijsſelijk heeft ze in deze ſtad gewoed! hoe ontzaglijk heeft dezelve, rontom onze wooningen draajende, de hoeken, de pijlaren, en ſtutten onzer huizen aangegrepen, weggerukt, ter neder geploft, verwoest! Ach mijne geliefde medeburgers! kunnen wij 't zonder harten leed gedenken? mijne ziele weent met u, en gevoelt een onuitdrukkelijke ſmert over de verwoestingen en mistroostigheden onzer huisgezin-

(*) Gelijk helaas! drie dagen na deze Redenvoering gebeurd is.

zinnen, wanneer Gods ontzaglijke hand zo vele tedere en jonge takken, die ons vermaak, die onze hoop waren, wegsnoeide. Wat een aantal onzer beste en veel belovende jonge lieden, behalven ook sommige onzer bejaarde nabestaanden, zijn ons uit onze liefde-armen door dezen storm ontrukt, en onder de puinhopen bedolven! Hoe vele bloejende en lacchende huisgezinnen onder ons zijn in bitteren rouw gedompeld; en in Bochims veranderd! Wat al regtgeaarde vaders, en tedere moeders, lagen en liggen nog met Job als ter aarde neêrgezegen, dreigende te bezwijken. Hier is een Naomi, die, bitterlijk bedroefd over den Vriend, Nabestaanden, of Egtgenoot, uitboezemt, de Almagtige heeft mij bitterheid aangedaan. Daar, eene Sunamitische, verslagen over het verlies van haar troetel-kind, van haren Eenigen. Ginds eene Rachel, die verscheiden kinderen beweent, en zig weigert te laten troosten, om dat ze niet meer en zijn.

Dan, mijne geliefde vrienden! laat ons de traanen een weinig tragten intehouden, de bedwelmende gemoeds-aandoeningen te bedwingen, en gehoor te geven aan de insprake van onzen dierbaren, troostlijken, en heiligenden Godsdienst.

Het is bijzonder met opzigt tot dien laastgemelden ramp, dat ik u en mij zelven het godvrugtig voorbeeld van Job wilde voorhouden: en laat mij toe dat ik het zelve u ter navolging aanprijze.

Om u, en mij, hier toe opteleiden, zal ik u

1) Eenige betamelijke overwegingen, in gelijkvormigheid aan die welke Job hier bezielden, voordragen.

2) Een

2) Een en andere tegenbedenking en grieve zoeken te ontnemen, of te verzagten.
3) En eindelijk met eenige nuttige lesſen, raadgevingen en vermaningen, ten nutte van ons allen, mijne Leerreden ſluiten.

A.

Op dat wij dan in dezen treffenden ramp ons betamelijk, na den wille Gods, tot verheerlijking van zijn naam, en tot onzen troost, gedragen mogen, past het ons twee gewigtige overdenkingen ons voor oogen te houden, en diep in ons gevoel intedrukken.

1. Laat ons in de eerſte plaats bedenken wiens hand ons ſlaat. 't Is God die het ons doet ontmoeten, *De Heere, de Heere heeft gegeven, de* HEERE *heeft genomen.*

Wanneer ons dierbaar kroost uit onzen ſchoot wordt weggerukt, en onze hope in het ſtof begraven, kunnen wij ons verbeelden dat dit geſchiedt zonder de kennis en voorbeſchikking van Hem die den hemel en de aarde gemaakt heeft en alles door zijne Voorzienigheid gadeſlaat? Zijn niet kwalen, toevallen, krankheden, alle in zijne hand, en in deszelfs trappen en uitwerkſelen van zijnen wil volſtrekt afhanglijk? Daar bij: kan hij niet de hand leggen op alles wat wij hebben? is het niet zijn eigendom? wat zijn wij? wat hebben wij, onwaardige ſtervelingen, toch te eisſchen? wat zullen wij dan zeggen? zijn de beſtuuringen zijner Voorzienigheid niet goed? weten wij den Allerhoog-

hoogſten een beter plan voorteſchrijven, na 't welk hij de wereld regeeren, en zijne ſchepſelen uit den eenen ſtand huns wezens tot eenen anderen overbrengen moest? kunnen wij God wetenſchap leeren? of den Almagtigen van onregt beſchuldigen? Zal 't regt zijn, als God anderen bezoekt, maar onregtvaardig, wanneer hij de plage tot ons doet naderen? Zijn wij en de onze beter, waardiger, of van meer aangelegenheid dan anderen? – Zouden wij, die ſchepſelen zijn van gisteren en heden, met onzen Schepper twisten? zouden wij zijn eeuwig beſtek na onze zinnelijkheid willen veranderen? zal een triumph-boog van een aardsch Monarch verzet moeten worden, om dat deszelfs voet-ſtuk een wormtje drukt? En wij, aardwormen, zouden willen dat hij onzen t'halven den weg tot zijne glorie veranderde! Neen, verre zij van ons zulke onzinnigheid: 't moet hier zijn met Eli, *Hij is de Heere, Hij doe wat goed is in zijne oogen.* 1 Sam. III: 18. De Heer van leven en dood doet het; wat hij ons ontneemt, is geleend, is verbeurd goed, verbeurd door onze zonden met alles wat we hebben, verbeurd met ons zelven.

Hoort hoe David zig gedroeg; wat deed hem na vele vergeefſche tegenworstelingen zijn bitter leed geduldig dragen? wat maakte hem gewillig? dit, 't geen we lezen Ps. XXIX: 10. *Ik ben verſtomd, ik zal mijn mond niet opdoen, wat gij hebt het gedaan.*

En waarom was die overweging alleen den heiligen genoeg om te berusten, als zij ſlegts wisten en beſeften, dat God het deed? daarom, dat het

onfeilbaar zeker is, dat van een hoogst volmaakt God niets kan beſteld, verordend of gedaan worden, dan 't geen ten hoogſten betamelijk, heilig, wijs en goed is, al kunnen wij de redenen zijner handelingen niet doorgronden. 't Staat altijd vast, *geregtigheid en gerigte zijn de vastigheid zijns throons, goedertierenheid en waarheid gaan voor zijn aangezigte heenen.* Ps. XCVII: 2.

En deze overweging moet vooral klem hebben op het hart van ware Christenen, op het hart van godvrugtige ouders, die zig zelven met het hunne Gode en zijnen dienste toegewijd hebben. Zegt eens, gij die God in Christus zoekt te dienen, hebt gij niet u zelven met al wat gij zijt en bezit, plegtig en bij herhaling aan God overgegeven? hebt gij dit niet opregt gedaan zonder uitzondering? of deed gij 't ook onder die dwaze voorwaarde, „ Heer ik wil u alles wat ik heb opdragen en „ overgeven, mids gij 't mij niet ontneemt?" Hebt gij niet den drinkbeker der dankzegginge aan 's Heeren tafel menigmaal opgenomen, onder die uitdruklijke of ſtilzwijgende onderwerping, van ook allen beker van beproeving, hoe bitter ook, welke uw hemelſche Vader mogt dienstig oordeelen u in de hand te geven, optenemen en gewillig te drinken? – Hebt gij niet uw kind, of kinderen, op eene plegtige wijs tot God gebragt, in den Doop aan Hem toegewijd, en daar mede erkend zijn regt tot dezelve? Zoud gij dit nu willen intrekken, en, indien 't mogelijk was, uwe kinderen willen te rug, en als wegnemen uit die hand, welke gij zoo dikwijls als zoo wijs en genadig erkend,

en

en tot beſcherming van u en al het uwe ingeroepen hebt?

Laat ons dan over deze roede heen zien op de hand van hem die ze beſteld heeft. Laat ons met een onderworpen, ootmoedig, leerzaam, opmerkend gemoed Gode zwijgen, en in navolging van Job met ware erkentenis des harten zeggen, *de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen.*

2. De tweede hoofdzaak die wij hier te bedenken hebben, is, de groote verpligting welke wij Gode altoos verſchuldigd zijn, en welke ook in 't midden van zulk een treffend leed ons over blijft. 't Was deze overweging, welke Job deed zeggen, ons ter navolging, *de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen,* DE NAAM DES HEEREN ZIJ GELOOFD!

Ik kon dit daar uit aandringen, dat God ons die geſchenken onverdiend zoo lang heeft laten behouden, waar door wij, geduurende die jaaren dat wij ze genooten, meenige verkwikking en hartſtreelend genoegen tot veraangenaming van ons leven geſmaakt hebben, daar hij ons ook al dien verlopen tijd enkel bitterheid had kunnen doen ſmaaken. — Ik kon u billijk wijzen op zoo vele inmengſels van goedertierenheid ten opzigt van uwe perſonen, overgebleven kinderen, egtgenooten, of andere dierbare nabeſtaanden. Van waar de gezondheid die gij nog geniet? de zegen in uw beroep? de welvaart die in uw huis nog is overgelaten? Kon de vrijmagtige Opperheer na zijne geregtigheid niet billijk plagen tot uwe plage

hebben toegedaan? en vordert dit dan niet, zelfs onder de bittere ſlagen zijner hand, te erkennen, *de naam des Heeren zij geloofd*?

Maar 'er is iets anders, waar bij ik u bijzonder wil ſtaande houden. Wat reden is 'er niet om te hoopen dat God, zelfs in dezen bitteren weg, in deze vroege wegneming van uw kroost, ten goede over u, en over dat zaad, voorzien heeft. Is het niet zeer mogelijk, dat het geen u nu doet weenen, de ſtof van erkentenis, dankbaarheid en lof zou zijn, als gij Gods raad, en wijze oogmerken, tot nog toe voor u verborgen, wist en doorzien kondt.

Hebt gij wel een wezenlijk verlies geleden? Gij hebt, 't is waar, uwe dierbaare panden verloren, verloren in den ſtaat eens ontluikenden bloesſems, verloren in den dageraad huns levens! maar is 't verſchil van eenige weinige jaaren, die zij langer op dees aarde konden geleefd hebben, iets aanmerkenswaardig op de oneindige linie der volgende duurzaamheid? – Het ſmert u uitgevallen te zijn uit de hope van vele verbeelde genoegens! dan, bedriegen wij ons niet dikwijls in onze vooruitzigten? was 'er meer zekerheid, dat uw kind, opgewaſſen zijnde, een gezond en gelukkig, dan wel een elendig, ziekelijk, ſmertelijk, gebrekkig, of armoedig leven, vol van bitterheid, in dit tranendal geleid zou hebben? Daar bij, kent gij niet wel ouders, of hebt gij ze in uw leven niet gekend, die zig Gode hartelijke dankzegging zouden ſchuldig rekenen, had het hem mogen behagen, hun kind of kinderen in hunne kindsheid wegtenemen, die nu tot doorns in hunne zijden, en nagels aan

hunne

hunne dood-kisten zijn groot geworden? ai, overdenkt eens met eene onzijdige liefde, was 'er meer zekerheid, dat uw kind, tot rijpen ouderdom gekomen zijnde, in eene zondige en verleidende wereld, een beter uitgang uit dit leven, en een beter lot na het zelve zou gehad hebben, dan 'er nu hope is, dat een kinderlievende Jesus uwe tedere wigtjes in zijne ontfermende armen zal hebben opgenomen?

't Is zoo, wij vinden omtrent dit stuk geen algemeene uitspraak in Gods Woord. En wanneer wij het door redenkaveling uit den aard der zaak willen onderzoeken en opmaken, blijft het zelve zeer donker. Immers aan den eenen kant is dit onfeilbaar zeker; indien onze vroeg-gestorven kinderen waren opgewassen, zouden ze uit haar eigen aard, gelijk wij allen, als kinderen van Adam, in de zonde zijn opgewassen: zij vertoonden 'er, zo ze slegts een weinig ouderdoms bereikt hebben, al zeer vroeg de blijken van. Indien ze derhalven bij hun sterven gelaten zijn zoo als ze ter wereld gekomen zijn, indien ze dat beginsel van eenen zondigen aard, 't welk zij hier ter wereld medebragten, behouden, en met zig genomen hebben naer de eeuwigheid, indien ze geen ander, geen beter grondbeginsel, uit genade ontvangen hebben; dan is 't natuurlijk, ja ontwijfelbaar te denken, dat hun zondig grondbeginsel zig in den staat der afgescheidenheid even zoo, na den aard van dien staat, ontwikkelt in boosheid, gelijk het zig hier op aarde, zonder tusschenkomende genade, zou ontwikkeld hebben. Indien 'er dan eenig kind,

hoe vroeg ook afgeſneden, in de gewesten der gelukzaligheid overgaat, het moet toegeſchreven worden, (niet aan eenen *Staat van onnozelheid*, waar in het ware toen het Stierf,) maar *alleen aan de vrymagtige Genade Gods*, die, om de toegerekende geregtigheid van Christus, na zijn eeuwig voornemen der Verkiezing, de toegerekende ſchuld van Adam aan zulk een kind kwijtſcheldt, het grondbeginſel der verdorvenheid in het zelve, bij deszelfs dood, vernietigt, zijn beeld 'er in herſtelt, en 't alzoo bekwaam maakt tot een leven; waar toe het uit zijn eige verdorven natuur, zonder hartveranderende genade, eeuwig onbekwaam en ongezint geweesd zou zijn. Nu vinden wij nergens eenigen grond om daaromtrent iets over het algemeen vast te ſtellen en zeker te bepalen; de Redenkundige beſchouwing laat ons hier verlegen en onzeker.

't Is waar, aan den anderen kant, oppert de reden eene zeer ſterke *bedenking*: 't is voorzeker zeer opmerkelijk, dat 'er zulk een aanmerkelijk getal van Adams nageſlagt, door een vroegtijdigen dood, in eenen ſtaat van kindsheid, wordt weggenomen: Men zal het niet vergrooten, indien men ſtelt, dat ten minsten het *derde gedeelte* van het menschdom beneden de jaren van redensgebruik ſterft. (*) Dit nu moet ongetwijfeld in Gods

(*) Verre 't grootste gedeelte van dit getal ſterft beneden den ouderdom van twee jaren: daarentegen toonen de ſterf-lijsten, dat 'er van kinderen boven de 7 jaren tot den ſtaat der volwasſing, zeer weinigen ſterven; 'er is geen tijd-vak in 't leven van 't mensch-

Gods hoog-wijs beſtek eene allergewigtigſte reden, een Hem verheerlijkend oogmerk hebben. Zou dit niet wel, (mag men denken) met een goedertieren, met een genadig en heilrijk oogmerk geſchieden? Zouden wij wel kunnen denken, dat God, die Zijne langmoedigheid en goedertierenheid over de vloekwaardigſte Zondaren in deze wereld zoo zeer verheerlijkt, zoo veel Milioenen redenlijke wezens daarom ſlegts even liet geboren worden, en eenige weinige ogenblikken leven, op dat ze als kinderen van Adam zouden konnen gerekend, en *onmiddelyk* hier op eeuwig *verdoemd* worden. Wat zullen wij op die bedenking zeggen? Ik kan mij wel niet onthouden te gevoelen, dat God in deze aanmerkelijke en nadenkelijke beſchikking waarlijk goedertierne oogmerken hebbe, ik kan mij niet weerhouden te denken, dat het over 't gemeen den vroeg geſtorven kinderen in de andere wereld beter gaa, en beter gaan zulle, dan wel het meerendeel der zulken, die in de zonden vol-

menschlijk geſlagt, 't welk de dood meer verſchoont, dan dit laatstgemelde. Zo dra de kinderen dien trap bereiken, dat derzelver redenlijke vermogens zig beginnen te ontwikkelen, en zij zelve in ſtaat geraken om redenlijke en zedelijke daden te oefenen, zien wij dat Gods Wijsheid dezelve in dezen ſtaat der beproeving op aarde gemeenlijk laat blijven, en komen tot den ſtaat der volwasſenen, waar in zij op zig zelven ſtaan, en volkomen rekenſchap hunner daden ſchuldig zijn: en ook dit verſchaft bij 't nadenken veel opmerking.

volwasſen, en in hunne zonden geſtorven zijn (*): Maar wat zullen wij verder daaromtrent bepalen of

(*) Hier mede wil ik niet zeggen, dat zij alle in een ſtaat van eewige gelukzaligheid zijn zouden, maar dat de ſtaat zulker kinderen die verloren gaan, ten minsten draaglijker, en de trap hunner verdoemenis over 't gemeen veel ligter na alle waarſchijnelijkheid zijn zal, dan de ſtraf der genen die hier op de wereld zoo langen tijd Gods langmoedigheid, goedertierenheid en genade hartnekkig verſmaad of misbruikt zullen hebben.

Het is gewis, en 't wordt doorgaands maar al te weinig in 't oog gehouden en geloofd, dat Gods *Regtvaardigheid* even zoo oneindig is in haar zelve en in hare uitoefeningen, als Zijne *Goedertierenheid*. De onnagaanbaare verſcheidenheid welke wij in de ſtoffelijke werken van Gods handen op dit ſtipje in 't Heel-al, op dezen Aadtbol, aantreffen, geeft ons aanleiding om te denken dat 'er geen mindere verſcheidenheid plaats hebbe in Gods Zedelijke handelingen en de velerleije bepalingen derzelver. De gevallen Engelen worden geſtraft, en zullen eewig geſtraft worden, *alleen* over en wegens hunne *eigen perſoneele* daden van ongehoorzaamheid. De Volwasſen Zondaars onder de menſchen, die in de zonde ſterven, zullen geſtraft worden in de andere wereld, *deels* bij *toerekening*, wegens hun ſchuld in Adam, *deels* om *hunne eigen perſoneele* daden. Zou 't ook niet mogelijk zijn, dat 'er in Gods heilig regt, ten betooge Zijner vlekkelooze heiligheid en regtvaardigheid, een zekere wijze van ſtraffing in de andere wereld plaats vond; welke *eeniglyk* op grond en bij wijze van *toerekening* geſchiedde? Is niet de ſmet der zonde, het grondbeginſel der verdorvenheid, waarmede wij geboren worden, en 't welk ons onverzettelijk blijft aankleven, eene zware ſtraf? is die ſtraf niet eeniglijk ge-

of vast ſtellen? Wie zal ons zeggen, of God niet omtrent de wereld der geſtorven kinderen (vergunt mij

gegrond in de ſchuld welke het Menschdom in de perſoon van Adam over zig haalde, en die daarom op rekening van allen geſteld wordt? Kan nu de hoogst volmaakte en regtvaardige God alle Adams kinderen, uit hoofde van die toegerekende ſchuld, in deze wereld op zulk een wijze ſtraffen, blijkends de ondervinding, dat ze allen in een ſtaat van zedelijke beſmetting en beſchreijenswaardige elende ter wereld komen; kan God die tedere wigtjes hier onderwerpen aan ſmertelijke ziekten en pijnelijke ongemakken, reeds van de geboorte af aan; Wie zal ons dan verzekeren, dat het met Zijne hoogste regtvaardigheid onbeſtaanbaar zijn zoude, dezelve ook in de *andere* wereld aan eenige ſtraffen en elenden onderhevig te laten, op dien zelfden grond, op welken zij hier in hunnen ſtaat van tedere en onvatbare kindsheid daar aan onderworpen zijn? alleen, dat wij altoos daar bij onder 't oog houden, dat de mate, bepaling en wijs der verdoemenis, of ſtrafoefening, evenredig zijn zal aan de mate, bepaling en wijs der ſchuld. Na dat de ſchuld is, en de wijs op welke men die deelagtig wordt, en zig onder dezelve gedraagt, na die mate zal ongetwijfeld de ſtraf zijn.

Denkt iemand, dit is evenwel eene al te ſtrenge wijs van denken, dit is veel te hard gedagt van 't goedertiernst en beminnenswaardigst Opperwezen, dat God die tedere wigtjes in den toekomenden ſtaat, *enkel* om de toegerekende ſchuld, onder de ſtraf der verdoemenis zou ſtellen; hij bedenke dat ik zulks ook niet ſtellig hier wil beweeren, veel min iemand opdringen; maar dit is nogthans zeker, dat gelijk Gods goedertiernheid tot aan de hemelen is, zoo ook Zijne oordeelen een *diepe afgrond* zijn, welken wij niet pij-

len

mij dus te ſpreken) eenen gansch byzonderen weg en beproevende beſchikking houdt (*), van welke

len kunnen. Het ſchijnt mij toe, op de proef, dat, na mate onze begrippen van Gods waarlijk ontzaglijke en gedugte Regtvaardigheid evenredig zijn aan onze gevoelens zijner hemelhoge Goedertiernheid, wij na die zelve mate bekwaam worden, om God te *dienen met vreeze*, en ons in Hem *te verheugen met bevinge*. Ondertusſchen hoe het zij, dit weet ik, dat al wat God doet, regt gedaan is. Hij kan niet anders handelen dan na den regel der hoogſte volmaaktheid; maar 't kan ons wel mangelen aan doorzigt in de gronden en uitgeſtrektheid der Godlijke Majeſteit en Regtvaardigheid: en dit behoort ons bedagtzaam in het onderzoeken, en ſchroomagtig in het bepalen te maken, buiten 't geen ons in Gods heilig woord uitdruklijk geleerd wordt, op dat wij niet, buiten noodzaak, verder gaan dan ons begrip verdragen kan.

(*) Dit is misſchien voor ſommigen wat te duister, en zou wel ligt aanleiding kunnen geven tot misverſtand en misduiding: Ik zal daarom mijne bedoeling wat nader verklaren. Wij weten uit Gods Woord, dat alle de Volwasſenen in het algemeen gerigt zullen geoordeeld worden na *hunne werken*, en *dat een iegelijk* alsdan *zal wegdragen na 't geen in* 'T LICHAAM *geſchied is, het zij goed het zij kwaad*. Maar zullen ook de vroeg-geſtorven kinderen in dat Gerigt verſchijnen en geoordeeld worden? Zo ja, gelijk ſchier ontwijfelbaar is, waar over zullen die dan geoordeeld worden? over 't geen in *'t lichaam* geſchied is? maar dit kan niet wel plaats hebben omtrent zulke kinderen, die reeds onder de geboorte ſterven, en geenerleie daden in het lichaam ſchijnen gerekend te kunnen worden gedaan te hebben. Zal dan het oordeel ten

ke wij geen bepaalde denkbeelden kunnen vormen, die we na onzen ſtaat van beproeving niet kunnen afmeten, naer welken 't ons misſchien onmogelijk is zelfs te gisſen?

Doch wat daar van zij; laat ons het woord van God raadplegen, en ons eeniglijk houden aan 't geen wij daar uit leeren en opmaken kunnen. Het is waar, gelijk ik begon te zeggen, dat wij geen onbepaalde en algemeene Zaligſpreking der vroegſtervende kinderen in het zelve vinden, maar dit is

ten opzigt derzulke alleen gaan over de hun toegerekende ſchuld? of zou men mogen denken, dat ten opzigt derzulken in aanmerking zullen komen de gedagten en werkzaamheden van hunnen geest, geduurende den ſtaat hunner afgeſcheidenheid? Zou men dan ook kunnen denken, dat ſommige of vele, of de meeste kinderen, geduurende den tijd tusſchen hun dood en het oordeel, nog in een zekeren ſtaat van beproeving verkeeren zullen? Dit zijn de bedenkingen en gisſingen op welke ik hier het oog hebbe, die wel eens bij ſommigen in den geest kunnen opkomen. Maar wie zal ons (daar Gods woord dit niet verklaart) hier het ware zeggen? Wie zal ons met gegronde zekerheid iets ſtelligs daaromtrent durven bepalen? Wij weten veel te weinig van de wereld der geesten, en het eigenlijke *hoe* van den ſtaat der afgeſcheidenheid, dan dat wij daar over bepaaldelijk kunnen denken: wij gevoelen bij zulke naſporingen onze kleinwetendheid. Veiligst derhalven is 't, dat wij deze en ſoortgelijke bedenkelijkheden aan haar plaats laten, ons van alle bepalingen in zaken van dien aard, onthouden, en ons alleenlijk vergenoegen met het geen de hoogwijze God, goedgevonden heeft in zijn woord, ons aan de hand te geven.

is ook waar, aan een eenen kant, — dat 'er (zo veel mij bekend is) niet ééne plaats in de Heilige Schrift gevonden wordt, waar in een veroordeelend vonnis over zulke kinderen, met opzigt tot derzelver *toekomenden ſtaat*, wordt uitgeſproken. En 't verdient opmerking, dat God met zoo veel mededoogen, in 't geval der Nineviten, van de kinderkens ſchijnt te ſpreken, Jon. IV: 11. —— Aan den anderen kant, geeft het Woord van God zeer veel aanleiding, uit kragt van het Verbond met Abraham en zijn Zaad, (van 't welk ook de gelovige Heidenen onder 't Nieuwe Testament Erfgenamen geworden zijn, Gal. III: 14.) om eene goede hope te koesteren omtrent vroeg geſtorven kinderen, uit het geſlagt van Gods volk geboren, in Zijne Gemeinte ingelijfd, vroeg aan Hem opgedragen, en dikwijls (zelfs reeds voor de geboorte) met ootmoedige ſmeekingen en pleitingen Zijner Genade aanbevolen. Laat ons hier gedenken aan Jeſus ontfermende behandeling omtrent die kinderkens, van welke we lezen Marc. X: 13-16.

Maar welk een edele bron van vertroosting en dankbaarheid ontſpringt nu hier! Mogen wij dan niet hopen, dat onze kinderkens in 't koningrijk der hemelen zullen zijn opgenomen! Gij vooral, Godvrugtige Ouders, die 'er uwe Zaligheid in ſtelt met uw Zaad God te dienen, en daar toe menigmalen voor uwe kinderen den Throon van Gods genade nadert; gij, dunkt mij, hebt grond om te zeggen: „ *Wel dan!* de Name des Heeren zij ge-„ loofd, ja die zij geloofd! mijn dierbaar kind, „ vertrouwe ik door 't geloof, heeft het nu on-

ein-

„ eindig beter, dan wanneer mijne vuurige wen-
„ schen en aanhoudende gebeden voor deszelfs
„ herstelling waren verhoord geworden. — Ei-
„ genliefde moge mij tot hier toe aangetokkeld
„ hebben, om deszelfs verblijf hier te wenschen;
„ dan, neen! indien dat teder wigtje, dat dier-
„ baar kind, wiens aanvalligheden mij nog schij-
„ nen toe te lacchen, nu vergaderd is in de ar-
„ men van den Zagtmoedigsten Herder, en ge-
„ dragen wordt in Zijnen schoot; indien het he-
„ nen gegaan is tot zijnen hemelschen Vader, en
„ de wereld der volmaakte geesten, en mij op-
„ wagt, om straks bij mijn ontslapen mij voor den
„ Throon te verwelkomen; indien het in de ge-
„ zangen des hemels nu reeds looft en roemt het
„ geen, waar over ik tot hier toe geweend en in
„ het stof gezeten heb, dan heb ik reden om mij
„ uit den zak en asche opterigten, en met dank-
„ baar vertrouwen te zeggen, *de Heere heeft ge-*
„ *geeven, de Heere heeft genomen, de naam des Hee-*
„ *ren zij geloofd!*

Ja, Godvrugtigen, Gij hebt ongetwijfeld meer dankstof over deze beproeving, dan gij nu nog in de bijzonderheden weet, of weten kunt. Dit weet gij egter, uit kragt van Gods verbond, dat den genen die God lief hebben, alle dingen zullen medewerken ten goede, en wat getuigt uw hart? hebt gij God niet lief? liever dan die dierbare geschenken, welke 't graf nu verzwolgen heeft? Zoudt gij die met God wel willen ruilen, en ten koste van 't gemis Zijner gemeenschap wel willen wederom nemen? immers daar verschrikt gij voor!

Nu,

Nu, denkt eens na wat Gij hebt, wat God aan u doet; Hij heeft u een eeuwig verbond geſteld, alle uwe zonden vergeven, uw hart verniewd door door Zijnen goeden Geest; hij leidt u door de Woestijn, en zal u eerlang in 't hemelsch Canaän inleiden: Of laat ik in één woord alles t'zamenvatten, hij heeft u Zijnen eigen Zoon gegeven! En nu, daar hij u dit alles gegeven heeft, kunt gij hem dan van onvriendelijkheid in dit uw treurgeval verdenken? Zou hij u dan van harten plagen of eenige gunst ontzeggen, indien ze u waarlijk dienstig was? Zou Hij, die niets voor uwe Ziel te kostelijk rekent, het leven van uw kind een al te groot een goed gerekend hebben, om het u te vergunnen, indien het tot uw wezenlijk geluk geſtrekt zou hebben? Neen, mijn Ziel, verban zulke ongelovige gedagten! Agten wij dan toch zulke beproevingen tot onze Zaligheid, en de bittere droppelen, welke hij in den beker onzes aardſche genoegens mengt, dierbare Artzenijen, en zeggen we, in navolging van het voorbeeld, dat wij in veel zwaarder druk hier voor oogen hebben, *de Heere heeft gegeven, de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij gedankt,*

B.

Maar 't wordt tijd dat ik mij ſpoede tot onderſchepping van eenige zwarigheden en grieven, welke de vertroostende invloeden der gemelde overwegingen bij ſommigen welligt belemmeren. Misſchien zal deze en gene bij zig zelven denken, och

was

was ik zoo gelukkig, dat ik mij met zulk een goede hope en Zalige verwagting nopens mijn kind kon troosten! Maar, helaas! ik heb 'er niets in gezien tot deszelfs dood toe, dat eenig blijk vertoonde van een grondbeginsel des geestelijken levens. Ik heb wel al reeds eenige bewijzen gezien van den verdorven aard, onaangezien deszelfs tedere kindsheid, maar geene teekenen van een verniewd gemoed. —— 't Is waar, God doet dit wel eens in sommige kinderen, zelfs in de tederste kindsheid, zigtbaar blijken, dat hij 'er iets goeds in gelegd heeft, tot een bewijs zijner alvermogende genade. —— Maar is 'er wel eenig bewijs, om onze hope eeniglijk daar van te doen afhangen? Zijn onze kinderen niet, zonder hun weten, de verdoemenis in Adam deelagtig, kunnen ze dan ook niet, zonder hun weten, in Christus tot genade worden aangenomen, en uit kragt der toegerekende geregtigheid van dien borg, zelfs in de laatste ogenblikken, een niew beginsel ontvangen hebben, dat hen bekwaam maakte voor het hemelsch leven!

Maar —— mijn kind was al tot jaren van onderscheid, tot de jaren van jongelingschap, gekomen: En.... Ach ik durve het niet indenken! ik heb geen bewijzen dat God de hand van genade aan 't zelve gelegd heeft. — Ik beken deze gedagte is beroerend; en voor een Ziel die indrukken van de eeuwigheid heeft, eene der smertelijkste in den ganschen omtrek der natuur. Maar is 't wel zoo? kunt gij dit wel zoo zeker zeggen? heeft uw kind u wel alles verhaald, wat misschien de genade

Gods

Gods inwendig van tijd tot tijd in 't hart gewrogt heeft? Gij hebt misschien alleen gezien en ondervonden, dat het Zedig was, uiterlijk Godsdienstig, dat het met eene kinderlijke gehoorzaamheid omtrent u verkeerdë; maar gij weet de bronnen niet waaruit dit voortkwam; uw kind had misschien nimmer vrijmoedigheid, om u te spreken van 't geen 'er in 't hart omging, en 't geen God in 't verborgen werkte; Hierom onderstelde gij, dat deze dingen ontbloot waren van de Zaligmakende genade, en alleen behoorden tot den rang der Burgerlijke Zedigheid en uitwendige Godsdienstigheid, zonder verniewing des harten door den Geest. (*) — Maar, wat ik u bidden mag, weest hier voorzigtig, geeft den vijand uwer Ziele geen voet, om u hier mede te slingeren. Aanbidt Godt in zijne Wijsheid, en laat de verborgen dingen voor den Heere.

Ondertusschen, ja, 'er zijn Ouders, wier vertroosting niet gemakkelijk valt, die kermen over hunne Absaloms, die weenen over hunne Nadabs en Abihu's, die als in onmagt vallen wegens het godloos leven en rampzalig sterven hunner Hophni's en Pinehassen. Zijn 'er hier in deze Vergade-

(*) Hier mede wil ik geensins zeggen, (gelijk dit van sommige min-oplettende mijner Toehoorders schijnt verstaan te zijn) als of de uitwendige zedigheid genoeg ware om de hope der gelukzaligheid eeniglijk daar op te vestigen: Dit is zeer verre van mijne bedoeling, gelijk elk, die het bovenstaande aandagtig in deszelfs verband beschouwt, en het slot dier periode oplettend overweegt, duidelijk genoeg bemerken zal.

dering, die in zoodanig een bitter en mededogenwaardig geval verkeeren, of verkeerd hebben, en naer beſtuur begeerig zijn; ik wijze dezulken tot de Leerreden van den Heer Doddridge, die ten opſchrift heeft, *Nagedagten van een Godvrugtigen Vader op den dood van een godloos kind*, te vinden onder zijne Predikatien, *gedaan voor jonge perſonen:* en neme deze gelegenheid waar, om ook eene andere Leerreden van dien zelfden welſprekenden Redenaar, tot *onderwerping aan Gods wil in den dood van kinderen*, over die woorden der Sunamitiſche, *Het is wel*, u aan te prijzen. (*) Laat mij

(*) Deze laatstgenoemde Leerreden heeft mij, in mijn treurig geval, zeer veel aanleiding tot Godvrugtige bedenkingen gegeven, en is vervuld met zoo vele voortreflijke gedagten, dat ik dezelve vrijmoedig aan allen, die zig in zoodanige omſtandigheden bevinden, durve aanprijzen. Hier en daar zal men in deze mijne Leerreden een enkele teug vinden, welke zakelijk uit dien gemelden bron geſchept is; als op bladz. 18, 29, en 35. vergeleken met de aangehaalde Leerreden van DODDRIDGE, bladz. 289, 292, 311 en 319. Jammer is 't, dat de vertaling dier Redenvoering hier en daar niet wat vloejender of duidelijker is, ten ware men dit gebrek aan eenige zinſtoorende druk-feilen (gelijk ik op vele plaatſen vermoede) te wijten hebbe. Intusſchen kan ik bij deze gelenheid niet voorbij, de zulken, die dit onderwerp uitvoerig en van alle kanten begeeren behandeld te zien, te wijzen tot het godvrugtig en volledig werkje van den heer FLAVEL, *Geſchenk aan Bedroefden, enz.* uit het Engelsch vertaald

mij u alleen dit weinige, tot eenige verzagting uwer ſmertelijke wonden, onder 't oog brengen. Gij weet niet wat de almagtige genade kan gedaan hebben aan deze onwaardige en ontaarde ſchepſelen, nog voor hunnen dood: (*) Gij kunt niet onfeilbaar zeker zeggen, dat ze gewis ten verderve gegaan zijn. — Maar is het, dat gij meent met de hoogste waarſchijnelijkheid dit egter te moeten denken, en vrij zeker te vreezen; Wel dan, bedenkt, de Heere is de Vrijmagtige God: geeſt en laat ze in zijne handen: Hij is een God, die in zijne ſtrafoefeningen de hoogste billijkheid waarneemt: Hij zal niemand zijner ſchepſelen, zelfs niet de allergodloosten, onregtvaardig behandelen: berust dan in zijn regtmatig oordeel. — Wendt voords uwe oogen af van een gezigt dat gij nog niet verdragen kunt; en beziet liever, wat ſtof gij hebt, om u in de genade die u gegeven, en de zalige hoop die voor u weggelegd is, te verblijden. Is 't niet groot, onnadenkelijk

taald en uitgegeven, onder 't opzigt der geëerde en kundige Uitgevers van het *Euangelisch Magazijn*, te Rotterdam, bij Bennet en Hake, Aº. 1775.

(*) Ik heb hier bijzonder het oog op zekere mij bekende gevallen, van Godvrugtige Ouders, wier kind, of kinderen, weerbarstig hun welzijn met voeten traden, hunner ouders huis verlieten, en in vreemde gewesten in den Krijgsdienst, of ook ter Zee, omgekomen of verongelukt zijn. Het is niet onmogelijk, dat 'er onder deze zijn, die tot inkeer gekomen, en door Gods genade voor hunnen dood bekeerd zijn.

lijk groot, dat God u verwaardigt uwe Ziele als een buit weg te dragen uit het verderf, dat uw lot had mogen zijn? Intusschen nadert gij vast tot dien zaligen staat, alwaar (hoe moeilijk dit ons nu valt te begrijpen) gij dit ter zijde zult stellen, met een volkomen berusting, zonder eenige aandoening der natuur te gevoelen, welke strijden zou met de belangens van God; of uw blijgeestig berusten in elke bijzonderheid zijner hooge en wijze verordening zal kunnen stooren. En zo gij dit met eenig geloofs-licht moogt indenken, dan zult gij, ook in dit uw aller-aandoenelijkst geval, nog reden vinden om te zeggen, *de Heere heeft gegeven, de Heere heeft onthouden en genomen: de naam des Heeren zij geloofd!*

Maar nog een ander zal zeggen: Ik kan en mag mij niet troosten; want ik moet Gods handeling aanmerken als een zware, een billijk verdiende straf. Gods ongenoegen rust op mij, ik vreeze dat mij dit overkomt in een weg van toorn en regtvaardige verbolgenheid.

Ik mag misschien deze gedagte niet geheel u ontnemen: ten opzigt van velen, ten opzigt van ons allen, kan 'er iets in zijn dat waaragtig is. Wie onzer zal zig niet schuldig kennen aan ontelbare gebreken, ook in dezen? De een zal zig hier moeten beschuldigen over afgodische liefde en verkleefdheid aan het schepsel: een ander over verwaarloozing, over geringagting van Gods Zegen, over gebrek van genoegzame zorgvuldigheid en liefde, over verzuim van behoorlijk onderwijs en moeite, om de tedere harten zijner kinderen

tijdig te vormen, en te bereiden voor de eewigheid. ——

Maar dit zij zoo! bedenkt dan, dat God in dezen ſtaat geen menſchen kinderen van harten bedroeft, om vermaak te ſcheppen in hunne elende. Nimmer gaat in God, wiens natuur volmaakt eenvoudig is, zijne Geregtigheid afgeſcheiden van zijne Goedheid: De doel-eindens zijner beſtraffingen en kastijdingen, hier op aarde, zijn des menſchen verbetering en geluk, tot verheerlijking van Zijnen Naam: de inmengſels zijner Goedertierenheid toonen immers, dat Hij u nog niet verwerpt en verſmaadt. Agten wij toch de kastijdingen des Heeren niet klein, noch wreed, *en laat ons niet bezwijken als wij van hem beſtraft worden, want dien de Heere lief heeft, kastijdt hij, en hij geesſelt een' iegelijken Zoon dien hij aanneemt. Indien wij dan de kastijding verdragen, zo draagt God zig tegen ons als Zoonen*, Hebr. XII: 6, 7.

Laat ons dan zien, wat wij al uit zulke beproevingen en kastijdingen te leeren hebben.

C.

En dit brengt mij tot het derde ſtuk, 't welk ik mij had voorgeſteld, en waar mede ik eindigen zal, om u namelijk te toonen, wat lesſen, raadgevingen en vermaningen, uit het geen wij tot hier toe overwogen hebben, voor ons af te leiden zijn.

Uit vele lesſen en aanmerkingen, welke dit verhandeld onderwerp zou kunnen opleveren, zal ik u alleen tot deze 5 navolgende bepalen.

I.

1. Leert uit het vroegtijdig ſterven der kinderen de nuttigheid en noodzakelijkheid, om vroegtijdig zorg te dragen voor hun waaragtig heil.

Hebt gij gezien in anderen, of zelven met een ſmertelijk gevoel ondervonden, dat wij onze kinderen ſlegts ter leen hebben, voor een onwisſen, en dikwijls zoo korten tijd; laat toch deze opmerking, en dat ondervindelijk gevoel, ons ten nutte ſtrekken, met opzigt op ons zaad, dat ons geſchonken, dat ons overgelaten is: Laat dit inzonderheid onze zorge aanwakkeren, om toch vroeg onze kinderen Gode op te dragen, zijner genade met vuurige gebeden aantebevelen, en Godsdienstige grondbeginſelen in hunne tedere harten inteboezemen en aan te kweeken. Wij kunnen, (gij hebt het gezien, gij hebt het ondervonden) wij kunnen 'er niet te vroeg mede beginnen, noch te ernstig daar op toeleggen. Of zou onze bezetheid met veelvuldige tijdelijke bezigheden, zou de omſlag van ons beroep, en de uitgeſtrekte zorg voor 't onderhoud van ons huisgezin, ons daar van verſchonen? maar wat is 'er onder alle de bezigheden van ons beroep, wat is 'er onder alle de bezorgingen van ons huisgezin van meer belang, en waar toe wij zoo ſterk eene roeping en duure verpligting hebben, dan even dit? Of zouden we denken, mijn kinderen zijn nog te jong, hunne vermogens nog te zwak, om dezelve met zulke gewigtige onderwerpen bezig te houden, en daar mede te overladen? Maar, laat mij vragen, zijt gij verzekerd van een volgende gelegenheid? Is dit niet, zoo ten opzigt van uw le-

ven, als van dat uwer kinderen, en dus van beide kanten, onzeker? Zijt gij in ſtaat, om uwe kinderen al vroeg een taal te leeren, en dezelve voor eenige aardigheden, kortswijl en vermakelijke tijdverdrijven vatbaar te maken; zouden zij dan ook, offchoon hunne vermogens nog zwak zijn, niet eenige vatbaarheid hebben voor een gemeenzame inboezeming der zaligmakende genade? Zoude het onmogelijk zijn, indien gij met alle getrouwheid en voorzigtigheid daar van werk maaktet, dat zij ter zelver tijd veel meer indruk en beſef van God en zijnen Dienst, met eenige toegekeerdheid of liefde tot denzelven, verkregen? Misſchien zijn 'er te dezer plaats, welke zig hunner verzuimenis in dit ſtuk beklagen, dezelve beſchreien, en daar over eenige beſchuldiging of verwijt gevoelen. Mogelijk rijst bij deze overweging die gedagte in uwen Geest wel op: „ Ach! mogt ik mijn verlo„ ren pand nog voor eenige weinige maanden, „ of weeken, onder mijn opzigt konnen weder„ krijgen, hoe zoude ik met allen ernst en gezet„ heid dien tijd waarnemen, om het zelve te be„ reiden voor de eewigheid (*)!" Dan, deze wensch is ijdel: uwe bede mag het zijn, onder een verootmoedigend gevoel van uw verzuim, dat de ontfermende genade dit uw gebrek, om Christus wil, moge vergeven en vervuld hebben; maar maakt

u

(*) Men zie deze nadenking en overweging op eene treffende wijze voorgeſteld en uitgehaald, in de meergemelde Leerreden van Doddridge, bladz. 299-303.

u dit gevoel ten nutte voor uw overgebleven Zaad: vervult aan hetzelve, 't geen gij aan het andere, geheel of ten deele, mogt verzuimd hebben: tragt het met allen ernst en genegenheid, door de Godlijke genade, vroeg opteleiden tot beseffens van God, van Christus, van den Hemel, van ware Deugd en Godvrugt, en liefde tot dezelve: en gedraagt u omtrent ieder kind, dat u is overgelaten, zoodanig, als gij nu zoudt wenschen u gedragen te hebben omtrent het gene dat van u is weggenomen.

Maar draagt ook zorg voor derzelver lichaamlijk welzijn en gezondheid. Misschien rijzen ook daar over bedenkingen en kwellingen op, ten aanzien van de geenen die gij verloren hebt: misschien is mijn kind door verzuim in dat gevaar gekomen, en gestorven! Misschien heb ik geen goede middelen ter herstelling aangewend! had ik dit of dat middel eens beproefd! enz. Het kan zijn, dat gij u zonder grond daar over kwelt; men ziet doorgaands van agteren, 't geen men van voren niet konde weten. Wanneer gij na uw licht en vermogen, in het aanwenden van middelen, die u 't geschiktste voorkwamen, of waar toe gij geleid wierd, zijt te werk gegaan, dan hebt gij geen redenen om u, wegens den ongelukkigen uitslag, te beschuldigen. Berust dan in den Raad van Hem, die zoo wel de middelen als de eindens bepaalde, en wiens bestuur in alles de hand heeft. Maar is 't intusschen, dat gij eenig wezenlijk verzuim meent opgemerkt te hebben, tragt dan ook voor 't vervolg daar uit te leeren, en, zo gij wederom in soortgelijk geval

zijt, of zo 't plaats kan hebben, daar van gebruik te maken tot nut of beveiliging der overgeblevenen. Maar hier, dunkt mij, hore ik niet weinigen, in de tegenwoordige omſtandigheden, mij vragen: „ Als ik dan mijn kind aan de thands regeerende beſmettelijke en gevaarlijke Ziekte verloren heb, of anderen daar aan in grooten getale heb zien ſneeven, mag of moet dit mij dan ook aanſpooren, om gebruik te maken van het thands onder ons doorbrekend behoed-middel, wanneer ik zie, uit menigvuldige en dagelijks toenemende proeven, dat het zelve, onder de Godlijke Voorzienigheid, algemeen en aanhoudend van een gezegende uitkomst is?" Ik bedoele de Geneeskundige Konstbewerking, bekend onder de benaming van *Inënting*. Inderdaad, deze bedenking is van zeer veel gewigt, inzonderheid voor zulken, die niet los en ligtvaardig door de wereld heen lopen, maar de vreeze Gods in hunne harten dragende, den Heere zoeken te kennen in alle hunne wegen, en daar toe aandagtig letten op zijne daden, en de ſprekende ſtemmen, zoo van zijne Voorzienigheid, als van zijn heilig Woord. 't Is gewis voor zulken van het uiterst belang, dit ſtuk met alle gemoedelijkheid te overwegen, en 't kan den zulken niet anders dan wenſchelijk zijn, dat de aandagt hunner Leeraren zig daar toe bepale, om, na derzelver licht en vermogen, bij voorkomende gelegenheden, hun onderwijs, raad en beſtuur, aangaande dit onderwerp, voortedragen, en met bedagtzaamheid aantewijzen, hoe men op eene betamelijke, en den Heere welbehaaglijke wijze daaromtrent te ver-

verkeeren hebbe, om noch door ligtvaardige verkiezing, noch door eigenzinnige en bevooroordeelde verwerping, den Heere te mishagen. Al lang heb ik daar toe een innerlijken aandrang en verpligting gevoeld; lang ben ik egter door menigvuldige tegenbedenkingen daar van te rug gehouden. Menigmaal heb ik gewenscht, dat de voorgang van anderen, van oude en beproefde Leeraars, hier en elders, mij den weg mogten banen, om met minder beſchroomdheid dit onderwerp aanteroeren. Dan na veelvuldige overwegingen, na herhaalde ſmeekingen om licht in deze zaak, en na 't geen op deze onderneming lopen kon mij voorgeſteld, en, zo ik meene, wel doorgedagt, van alle kanten bezien, en mijn gemoeds-beſtaan daarop onderzogt te hebben, ben ik, bij deze gelegenheid, niet ſlegts bewogen, maar innerlijk geperst; gedrongen, ja verpligt, om dit hachlijk ſtuk in 's Heeren vreeze te ondernemen. Ik hope dan, onder inwagting van den Godlijken zegen, op aanſtaanden dag des Heeren, opzettelijk dit gewigtig onderwerp, in eene daartoe geſchikte Leerreden, te onderzoeken. Ik vond mij teffens verpligt, om vooraf hier van aankondiging te doen: — Deels, om dat zodanig eene Leer-reden voor zulken, die zig in 't geval niet bevinden om ernſtig over deze zaak te denken, van weinig nut zal zijn; anderen, daarentegen, die 'er belang bij hebben, deze gelegenheid gaerne zullen willen waarnemen: een iegelijk kan nu, hier van verwittigd, zijne verkiezing volgen. — Deels ook, om dat mij bekend is, dat ſommigen een merkelijk zwak heb-

ben, om over dit onderwerp te horen ſpreken: Dezen wilde ik niet gaerne ergeren. Ook ontbreekt het niet aan eenigen, die wel ligt zoo ſterk door vooroordeelen daar tegen zijn ingenomen, dat zij niet wel zouden bekwaam zijn, om in eene betamelijke en Godvreezende geſtalte des gemoeds daar onder te verkeeren: In zulk eenen toeſtand is men meer geſchikt, om op alles wat men leest of hoort ſlegts te bedillen en uittezonderen, dan wel bezadigd de zaak voor en tegen te overwegen, en aan welgegronde overtuigingen toegang te verleenen. Een iegelijk dan, die zig niet geroepen of bekwaam oordeelt om 't gemelde onderzoek bij te woonen, kan zig daar van onthouden; terwijl 'er gelegenheid onder ons is, om, elk na zijne verkiezing, op dien tijd aan verſcheiden plaatſen onze Godsdienst-oefeningen waartenemen.

Maar, mij dunkt, velen uwer denken bij zig zelven op deze aankondiging, met eenige onovergenoegdheid, Wat zult gij evenwel ondernemen? Waar zult gij u aan wagen? Waar gaat het heen? Is dan nu de *Inënting der kinderziekte* al een onderwerp geworden voor den Predikſtoel? Ik hope u op deze bedenkingen, in mijne volgende Leerreden, voldoening te geven. Laat mij alleen voorlopig, tot eenige inteugeling van dit vooroordeel, dit weinige zeggen. Een van beide moet waar zijn: of dit behoed-middel is onbetamelijk, ongeoorlofd, ja zondig; en dan is 't de pligt uwer Leeraars daar tegen te waarſchouwen, den voordgang van het zelve, zo veel in hun is, te ſtuiten, op dat niet, bij de verdere doorbreking van een zon-

zondig gebruik, Gods ongenoegen over ons verwekt worde. Of het is een geoorlofd middel; maar dan is 't niet evenveel, hoe men 't zelve gebruike: Dan is 't nodig, bij gepaste gelegenheden, onder 't oog te brengen, hoe men op een Christelijke wijze daaromtrent kan en moet verkeeren. —— Nu zou men zig zeer vergisfen, indien men een Genees- of Natuur-kundige Verhandeling over dit onderwerp van mij verwagtte; mijn oogmerk is alleen, om hetzelve van den kant des Godsdiensts te beschouwen, en te zien, wat wij uit Gods Woord, omtrent het *al* of *niet geoorlofde*, het *wél* of *kwalijk gebruiken* van dit middel, kan afleiden. Intusschen verzoek ik, dat elk zijn oordeel opschorte. Niemand oordeele voor den tijd.

2. Doch laat ons hier van afstappende, overgaan tot een tweede vermaning. Leeren we uit deze treurige gevallen, onze ingenomenheden met onze kinderen, en alle andere aardsche genoegens, binnen hare juiste perken bepalen; leeren we uit de verganglijkheid dezer bekoorlijkheden, onze hoope op betere goederen vestigen. Er is voorzeker onder alle de aardsche genoegens geene zoo streelend als dat, het welk de uitbottende vermogens en aanvalligheden der kinderen, of de meer gevorderde vermogens, en 't prijswaardig gedrag in de reeds bereikte jaren der Jongelingschap, aan regtgeaarde ouders opleveren: Men moet dit bij ondervinding kennen, om 't gevoel daar van te kunnen beseffen. Hoe zeer wordt het hart daar door niet ingenomen en vervoerd! Wat al verbeelde

ge-

genoegens, wat ſtreelende vooruitzigten, welke hoop en verwagting koesteren voedt men niet in zijn gemoed! Wat al ontwerpen bouwt men niet op deze gronden! En hoe ligt worden wij hier door vervoerd tot eene afgodiſche liefde en verkleefdheid aan deze aanminnige ſchepſels! Maar ach! Wat zijn alle deze ontwerpen, verwagtingen en vertrouwens! Een verdervende wind waait op Gods bevel over deze bloeiſems, en doet ze als in een oogenblik verwelken, afvallen en tot ſtof keeren! Zodanig zijn de edelſte genoegens van dit leven, wat moet 'er dan van de overige zijn? Niemand zette 'er zijn vertrouwen op! Gedenken we dat onze kinderen, dat alle onze bezittingen, geleend goed zijn! ô! dat wij ze veel met zulk een oog beſchouwen, en gedenken, dat de Opperheer het regt van volſtrekt eigendom daarop houdt, om ze ieder uur en oogenblik te konnen opeisſchen. Laat dit ons leeren, met opzigt tot ons wezenlijk heil, af te zien van die gebroken bakken, en ons digt te houden aan den Springäder des Levendigen Waters, op dat wij, als onze Wonderboomen verdorren, als onze aardſche, ijdele, bedrieglijke, voorbijſnellende genoegens wegvallen, als onze kinderen ſterven, tot onze vertroosting mogen zeggen: *De Heere leeft, en gelooft zij mijn Rotsſteen, en verhoogd zij de God mijns heils!*

3. Een derde les en vermaning laat zig uit al het gezegde afleiden, ten nutte van kinderlooze Ouders, die misſchien groote begeerte naer kinderen hebben en voeden, maar nimmer 't geluk hadden,

den hunnen wensch te genieten. Het is gewis onder de uitmuntendſte Zegeningen te tellen, wanneer God de eenzamen zet in een huisgezin, en een kroon van kinderen vlegt, welke de grijze hoofden der ouders tot ſieraad en eer verſtrekken. Maar bedenkt, dat de ſchoonſte roozen, ook hare doornen hebben. Hoe bitter komen die vleijingen, en 't ſtreelend genot der ontluikende aanvalligheden te ſtaan, wanneer ze eensklaps worden afgeſneden, en voor altoos, onherroepelijk, in het graf geſmoord! Ach mijn ingewand! Mijn ingewand! ô Wanden mijnes harten, hoe voele ik deze weën!... Gij die nooit het ſtreelend kinder-vermaak bij ondervinding mogt ſmaken, ô gij kent ook niet de bittere ſmerte van dien geſpitsten pijl, van dien vergiftigen angel. Laat dit uwe begeerte naer kinderen, zo ze te ſterk mogt zijn, matigen, uwe droefheid, over de afgeſneden hoop daar op, temperen. Laat dit ons over 't gemeen leeren, alle onze begeertens te matigen, en te geloven, dat wij dan gelukkigst beſtaan, als wij ons lot Gode aanbevelen, en ons daar in verheugen mogen dat God regeert.

4. Maar, betaamt het ons in een tijd dat God ons verleende Zegeningen ontneemt, uit voorheen gemelde overwegingen, te zeggen, *de Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam des Heeren zij gedankt:* hoe veel meer betaamt het ons dan dankbaar te zijn onder het dadelijk genot der Zegeningen? Dit is de vierde les en vermaning, die ik u had voorteſtellen.

Gij,

Gij, die met anderen in het zelfde gevaar verkeerd hebt, van uwe dierbare panden aan deze verwoestende plage te verliezen, maar 't geluk geniet, dat dezelve, of daar voor verſchoond gebleven, of daar van genadig herſteld zijn; erkent uw voorregt: geniet het met dankbaarheid en blijdſchap; maar verblijdt u niet zonder droefheid en hartelijk medelijden te gevoelen over het treurig lot dat anderen trof: Is het in uw vermogen de wonden van iemand, onder uw bereik, te balſemen, de ſmerte te verzagten, grijpt die gelegenheid aan, om door weldadig mededogen uwe dankbaarheid uittedrukken. Laat geen Belials beſtaan in uw harte huisvesten, als of 't genoeg ware, dat gij en de uwen verſchoond of gered zijn, zonder dat gij u het leed van anderen zoudt aantrekken. Gij ziet de verwoesting welke zo velen getroffen heeft; en welke die plage gewoonlijk over 't algemeen aanrigt. Agt u zelven verpligt (offchoon gij 'er nu geen perſoneel belang meer in hebben mogt) mede te werken, en te zorgen tot behoeding van anderen. Laat het belang van anderen, laat het algemeen belang van 't menschdom in 't gemeen, en van uwe Medeburgers in 't bijzonder, u ook ter harte gaan. Ziet toe, dat geen gebrek van ware menſchenliefde u belangeloos make omtrent zegeningen die God verleent, al is 't op een middel, dat gij, volgends uw feilbaar licht, nog niet kunt goedkeuren. — Voords verblijdt u over uwen zegen, doch met mate: gedenkt dat de ontkoming van dit gevaar u of de uwen niet beveiligt voor andere onheilen, voor andere gevaren. Geniet

het

het goede ten dage des voorſpoeds, maar ſtelt 'er uw vertrouwen niet op. Geniet en gebruikt het als Rentmeesters, die 'er t'eeniger tijd rekenſchap van zult moeten geven. Zoekt het op zulk eene wijze te bezitten, dat gij teffens bereid moogt zijn tot eene gewillige overgeving en loslating, wanneer de Opperheer mogt goedvinden het van u af te eiſchen.

5. Eindelijk moet ik nog een woord tot u ſpreken, voor welke deze Leerreden bijzonder is ingerigt, die u in het treurig geval bevindt, van uwe dierbare, doch nu verloren panden, te beweenen.

Gij behoort of tot Gods begenadigd volk, of gij zijt nog buiten zijn verbond, in een onherboren ſtaat.

Behoort gij tot de laatſten; o dat uwe droefheid na de wereld aanleiding gave tot, en afgewisſeld wierde met, eene droefheid na God, werkende eene onberouwelijke bekeering tot Zaligheid! Dan zou uwe droefheid gevolgd worden van een vasten troost en beſtendig geluk, en die bittere kelk een hemelſche artzenije verſchaffen. God toont door zijne gematigde tugtiging, en inmengſels van goedheid, dat hij u nog niet verſmaadt, en als bastaarden behandelt. Immers, zijn u niet nog tegen één of twee uwer kinderen die gij verloren hebt, één of meer overgelaten? Kon God die allen niet hebben weggerukt? Kon hij niet nog vele bitterheden tot uwe plagen toedoen, als hij na verdienste met u wilde handelen? Verdienen dan deze blijken zijner barmhartigheid, onder zijne ſlagen, geen

op-

opmerking? Wie weet of deze bittere slag niet eene allergenadigste bezoeking is, die u tot wezenlijk heil zal dienen? Niet de zegeningen of de droefenissen, op haar zelven, maken ons gelukkig of ongelukkig; maar 't gebruik of misbruik dat wij van dezelve maken. Indien de rampen ons daar toe brengen, om onze ware vergenoeging in God te zoeken, tot Hem ons te bekeeren, en Hem in geloof en liefde aantekleven, dan moeten alle dingen, ook die kwaaden, ons medewerken ten goede. Ware dit ook uwe bevinding, mogt gij 'er dit gebruik van maken, gij zoudt wel haast bekennen en uitboezemen, *Ik weet, Heere, dat uwe gerigten de geregtigheid zijn*, en ik danke u, *dat gij mij uit getrouwigheid verdrukt hebt.* Maakt dan gebruik van de gunstige oogmerken der Godlijke tugtigingen. Merkt dezelve aan als een zweepslag, om u de ijdelheid der wereld met alle hare begeerlijkheden gevoelig te leeren, en u op den regten weg te brengen. Billijkt God in alle zijne wegen, die, als gij 'er betamelijk onder verkeeren moogt, op louteren vrede zullen uitlopen. Doet dat, niet in 't voorbijgaan, maar met gezette afzonderingen, ter betragting van uw wezenlijk heil: doet dat met zoo veel te meer ijver, als gij een gevoeliger les in uwe eigen huisgezinnen ontvangen hebt, *dat alle vleesch gras is, en alle heerlijkheid des menschen als een bloeme des velds.* Hebt gij uwe kinderen in den dageraad huns levens zien sneeven, hoe onzeker is 't dan, of gij den avond van het uwe bereiken zult? Gij hebt misschien het graf voor u zelve zien gereed maken: eerlang legt gij welligt ter zelfder

plaat-

plaatſe: En misſchien is 't voorname doelwit van den opperſten Regeerder en genaderijken God, om dit geval voor u te doen verſtrekken tot een waarſchouwenden ſlag, om in dezen op 't einde lopenden dag uws levens, met allen ernst, te bedenken wat tot uwen vrede dient.

En gij, begenadigde kinderen van God, die den Heere vreest, maar teffens uw hart kent, en u zelven uwer menigvuldige zwakheden en afleidingen bewust zijt; moet, en wilt gij ook, niet wel bekennen, dat gij tucht nodig hebt? Regtgeäarde ouders ontnemen hunnen kinderen, die zij teder lief hebben, een gevaarlijk ſpeeltuig. Als gij voorſpoed hebt, alles u na wensch gaat, als gij zegeningen boven anderen geniet; hoe zwaar valt het dan op alle die dingen dat opſchrift te lezen, YDELHEID! Hoe dikwijls verdooven de genoegens van het vleesch, en de bezorgdheden voor dit leven, de werkzaamheden en opwekkingen van uwen geest? Hebt gij dan ook niet al eens nodig, door gevoelige ſlagen afgetrokken en geſpeend te worden van de liefde tot de wereld? Gij zult nimmer grooter wijsheid, regtvaardigheid en goedheid in God erkennen, dan wanneer Hij u verwaardigt agt te geven op zijne ſlagen, zoo nodig, zoo billijk, zoo gepast, zoo heilzaam! — Zoekt dan veel intezien de genegen oogmerken van Gods Vaderlijke tugtiging. Ziet, en merkt op, waar toe u rampen overkomen, tot wat heilzame oogmerken zij u dienen konnen, ter bevordering van uwen geestlijken welſtand, en ter verhooging uwer aanſtaande gelukzaligheid in den hemel. Zou God u

door dezen ſlag niet vragen, of gij inderdaad meent het geen gij bidt, *Vader uw wil geſchiede*? Vraagt Jeſus u in dezen weg niet nadruklijk af, *hebt gij mij liever dan deze*? Is 'er wel een betamelijker, aangenamer, en God-verheerlijkender geſtalte des gemoeds, dan wanneer men zig in alles met diepen ootmoed aan de Godlijke beſchikking onderwerpt, en met een kinderlijke berusting zijne hand eerbiedigt? Tegenſtrevigheid is verzwaring van het kruis, en beklag is ijdelheid; maar een hartelijk berusten in den Godlijken Wil zal aan de bange ziele verlichting, en aan 't ontroerd gemoed een ſtille kalmte baren. — En wat redenen hebt gij niet daartoe! Hoe? zoudt gij uwe goedkeuring durven weigeren aan 't geen uw hoogstwijze, barmhartige en goedertierne Vader gedaan heeft, en met ondoorgrondelijke Wijsheid, in 't volmaakt beſtek van zijnen eewigen Raad, over u bepaald en afgewogen had? Heeft hij u in zijn Woord, in zijn Verbond, geen grond gegeven, om al uw lot en belangens in zijne handen met een kinderlijk vertrouwen over te geven, u in zijnen Zoon van zijne barmhartigheid in allen uwen weg verzekerd te houden, en te geloven, dat hij ook in de zwaarſte kastijdingen, in de bitterſte ſmerten, en in de donkerſte wegen, zijne liefde tot u in Christus nooit uit het oog verliest. Laat dan de vijgeboom niet meer bloejen, laat 'er geen vrugt aan den wijnſtok zijn, laat het werk des olijfbooms liegen, en de velden geen ſpijze voordbrengen, dat men de kudde uit de kooje afſcheere, en 'er geen Rund in de ſtallingen meer zij; ik zal nogthands, zegge uwe

zie-

ziele, in den Heere van vreugde opſpringen, ik zal mij verheugen in den God mijns heils.

Mogt deze beproeving u daar toe brengen, dan zult gij de hand kusſen die u ſlaat, dan zullen 'er op de lijk-cijpresſen uwer dierbare panden, vrienden en nabeſtaanden, roozen van hemelsch vermaak geënt worden, die den lieflijken geur eener ongeveinsde Godvrugt alom zullen doen rieken. Nu, geniet eenswillens met God hier dien edelen troost, en namaals het geluk, om voor den Throon der Heerlijkheid te zeggen, *Heer ziet hier ik en de kinderen die gij mij gegeven hebt!*

AMEN.

LEER-REDEN

OVER

1 COR. VII: 25 en 35.

Aangaande nu de maagden en hebbe ik geen bevel des Heeren; maar ik zegge (mijn) gevoelen, als die barmhartigheid van den Heere gekregen hebbe getrouw te zijn.

En dit zegge ik tot uw eigen voordeel: niet op dat ik eenen ſtrik over u zoude werpen, maar (om u te leiden) tot het gene wel voegt, en bekwaam is om den Heere wel aantehangen, zonder herwaards en derwaards getrokken te worden.

VOORZ: PS. XXV: 6, 7.

Vooraffpraak.

Wie is de man die den Heere vreest? Hij zal hem onderwijzen in den weg dien hij zal hebben te verkiezen. Dus zongen wij daar op uit Ps. XXV: 12.

Wie

Wie is de Man die den Heere vreest? Dit is de vraag. Wij kunnen dit beandwoorden uit het geen 'er is Spr. III: 5-7. *Vertrouwt op den Heere met uw ganſche harte, en ſteunt op uw verſtand niet. Kent hem in alle uwe wegen; en hij zal uwe paden regt maken. En zijt niet wijs in uwe oogen: Vreest den Heere, en wijkt van het kwade.* Ziet daar den man die den Heere vreest.

Wat zal nu dezen gebeuren? De Heere, zoo volgt 'er, *zal hem onderwijzen in den weg dien hij zal hebben te verkiezen.*

Mogten wij met zulk een gemoeds-beſtaan verkeeren omtrent dat onderwerp, waar over ik thands met u handelen moet, dan zouden wij mogen ſtaat maken op het Godlijk onderwijs, dan zouden wij ondervinden, dat God ons, ook ten opzigt van dit ſtuk, onderwijzen wil in den weg, dien wij hebben te verkiezen.

Hier toe u op te leiden, was mijn oogmerk in dit uur.

Bidden we God, enz.

Verklaring van den Tekst.

Het is een bondig bewezen, en genoegzaam algemeen erkende zaak, dat het laatste en grootſte gedeelte van dezen brief beſtaat in beandwoordingen van verſcheiden vragen en bedenkingen, over welke in de gemeinte van Corinthe min of meer verſchil of twijfeling ontſtaan was,

door haren afgezondenen ſchriftlijk den Apostel ter hand geſteld, en ter beſlisſing voorgedragen.

Men kan dit opmaken uit het begin van dit 7de Hoofdſtuk. En wanneer wij van daar af voordlezen, blijkt het, dat al het overige, tot het einde van dezen brief, deels zodanige beandwoordingen behelst, deels eenige verdere beſchikkingen, welke hij, ter gelegenheid van dezelve, met opzigt tot de goede orde in die gemeinte, wilde onderhouden hebben.

De Apostel, na eenige der voornaamſte en grove gebreken der Corinthiers, die hem ter oore gekomen waren, opgehaald en beſtraft te hebben, gaat dan met dit Capittel over tot de vragen en bedenkelijkheden, hem ter beandwoording voorgeſteld. Dus lezen we vs. 1. *Aangaande nu de dingen waar van gij mij geſchreven hebt*, [*en waar over gij mijn gevoelen begeert te weten; daarop zal ik u nu voords andwoorden*].

Onder die dingen, waaromtrent de bedenkingen der Corinthiers verkeerden, was ook het ſtuk van het Huwelijk en de Egtſcheiding. Dit onderwerp, 't welk geenſins van de geringſte was, vat de Apostel het eerſte op, en beſteedt daar aan dit geheele 7de Hoofdſtuk.

Men had te Corinthe verſcheiden verkeerde begrippen aangaande het Huwlijk, ten opzigt der Christenen. Sommigen meenden, dat de ongehuwde Staat meer met de volmaaktheid van het Christendom overeenkwam, dan de Egtverbintenis en Egtelijke t'zamenwoning. Van daar dat ſommigen niet wilden, of niet durfden trouwen: Ande-

deren, die gehuwd waren, ontzeiden elkander de Egtelijke bijwoning: Sommigen, om zig dit te gemakkelijker te maken, ſtelden voor de onderlinge afzondering. Ook was 'er bedenking over de Egtſcheiding, het zij uit hoofde van twist, het zij inzonderheid ter zake van den verſchillenden Godsdienst der Egtgenoten, welker een gelovig en de ander ongelovig, dat is, welker een Heidens, en de ander een Christen mogt zijn.

Alle deze bedenkingen ſchiftten zig in twee hoofdtakken, zij betroffen of de ongehuwden en weduwen, of de zulken die dadelijk gehuwd waren. Omtrent de laatſten ſpreekt de Apostel voornamelijk in het eerſte, omtrent de eerſten inzonderheid in 't laatſte deel van dit Capittel, zoo nogthands dat tusſchen beide, daar het te pas komt, nu de eene, dan de andere, beſtuurd worden.

Althands ten opzigt der ongehuwden, en wat hun beter zij, al, of niet te trouwen; dit beandwoordt de Apostel in 't gemeen en hoofdzakelijk, in 't 1ſte en 2de vs., nog eens in het 8ſte vs., en hij komt wederom op dit ſtuk, met oogmerk om zig uitvoeriger daar over te verklaren, in het 25ſte vs. *Aangaande nu*, of liever, (bij tegenſtelling of uitzondering van 't even voorgaande, volgends den aard van 't griekſche woordje Περὶ, *Maar*) *maar aangaande de maagden.* — De Apostel had, ter gelegenheid van de verordening op 't ſtuk der Egtſcheiding, met het 17de vs. een' uitſtap gemaakt, ter aanwijzing, dat de Christelijke Godsdienst de geſteldheid en natuurlijke ordeningen in de menſchelijke Maatſchappije niet

verandere, en dat elk Christen, met een goed gewisse, in dien burgerlijken staat of hoedanigheid, in welken hij zig bevond bij zijnen overgang tot het Christendom, kon, ja behoorde te blijven, mits hij dien in den Heere, dat is, met volbrenging der pligten welke men Gode schuldig is, kon waarnemen, en zo lang hij niet op eene wettige wijze tot eenen beteren staat door de Voorzienigheid verheven wierd. Een *iegelijk*, (dus besluit de Apostel dit stuk in 24ste vs.) *een iegelijk daar in hij geroepen is, broeders, die blijve in het zelve bij God.*

Van dezen algemeenen regel zondert hij egter uit den staat der ongehuwden, zeggende, dat de Heere niet bevolen had dat zij, die ongehuwd tot het Christendom overgekomen waren, alzoo blijven moesten. Een iegelijk wel, in wat staat hij ware bij zijne roeping, die blijve in denzelven bij God; *maar aangaande de Maagden*, dat is, (volgends 't gebruik van het Griekſche παρθενος, en 't Latijnsche woord *Virgo*, bij Grieken en Latijnen) zulken die ongehuwd zijn, van beiderleije Sexe (*), Aangaande dezen *heb ik geen bevel*, zegt de Apostel: Geen bevel, namelijk, om in dien staat van ongehuwdheid, in welken zij geroepen zijn, te blijven. „ *Ik ordineere in alle de gemeenten, dat* „ *een iegelijk zig geneere gelijk God een iegelijk heeft*

„ *uit-*

(*) Dat dit woord hier in den zin van ongehuwden *onder beiderlei geslagten* door den Apostel gebezigd wordt, blijkt ontegenzeglijk uit vergelijking van het 27 en 28, vs.

„ *uitgedeeld, en geroepen*, (vs. 17.) en deze ver-
„ ordening ſteunt op Godlijk gezag; 't is volgends
„ de Wet en uitgedrukte wil des Heeren, dat
„ een iegelijk in zijnen wettigen ſtand en omſtan-
„ digheden blijve, en niet daar uit lope, zo hij
„ niet van God daar uit geroepen wordt. Maar
„ zodanig een bevel, of bepaalde wil des Heeren,
„ is 'er nergens in het woord Gods uitgedrukt,
„ noch aan mij door openbaring van mijnen Heere
„ bekend gemaakt, aangaande de ongehuwden, om
„ in hunnen ongehuwden ſtaat te blijven.

„ Ondertuſſchen (dus vervolgt de Apoſtel)
„ offchoon ik geen uitdruklijk bevel des Heeren
„ des aangaande hebbe, wil ik evenwel na mijn
„ gevoelen u mijnen raad daar omtrent niet ont-
„ houden, en daar in te werk gaan met die op-
„ regte gezindheid, voorzigtigheid en trouwe,
„ die mij in al mijn H. Dienſtwerk bezielt, als
„ een Apoſtel des Heeren, die barmhartigheid van
„ God gekregen heb, om in alles getrouw te zijn,
„ en door die zelfde genade meene licht te hebben,
„ om in alle voorkomende zaken u van goeden
„ raad te dienen. Uit deze verleende mate van
„ genade wil ik u gaarne in dit ſtuk beſtuuren.

Hier op volgt nu zijn gevoelen; en zijn raad komt hier op hoofdzakelijk uit: Hij oordeelde na de geſteldheid van dien tijd en van die plaats, onder anderen ook wegens de kommerlyke omſtandigheden, in welke de Chriſtenen door de vervolging ſtonden te komen, of wel ligt al reeds eenigſins waren, beter te zijn ongehuwd te blijven, om van vele verdrukkingen en zware beproevingen, die

den gehuwden treffen moesten, vrij te gaan. Het kwam den Apostel dan zoo voor, dat de ongetrouwden, inzonderheid wegens de omstandigheden van dien tijd en plaatse, wél, ja beter zouden doen, dat zij, zo ze konden, bleven die zij waren. Dit stelt hij hun voor, met de redenen die hij daar voor had, in het 26 vs. en vervolgends.

Dan, Hij wil, dat zij egter dit zijn gevoelen niet aanmerken als eene wet, noch gelijk stellen met zijne verordeningen die hij in 't vorige hun had voorgeschreven. Het was slegts eene raadgeving, waar na zig een iegelijk kon gedragen na dat zijne gesteldheid het toeliet; eene raadgeving, voor welke de Apostel wel goede, voordeelige, maar geen volstrekt verpligtende redenen had. Want aangezien hij van zijnen Heer noch door woord, noch door openbaring, eene *Wet* des aangaande ontvangen had, maar alleen door verlichting en leiding des H. Geests voorstelde, wat hun het *voordeeligste* zijn zoude, zo stond het ieder vrij zig daar aan te houden, in zo verre het zijne bijzondere gesteldheid en omstandigheden al, of niet, toelieten. — Dit geeft hij hun uitdruklijk te verstaan in het 35 vs. Want op dat men zijnen gegeven raad niet misduiden, en verder trekken mogt dan zijne meening was, voegt hij 'er deze aanmerking en duidelijke verklaring van zijne bedoeling bij: *En dit zegge ik tot uw eigen voordeel: niet op dat ik eenen strik over u zoude werpen; maar [om u te leiden] tot het gene wel voegt, en bekwaam is om den Heere wel aan te hangen, zonder herwaards en derwaards getrokken te worden.*

Hij

Hij had het oog alleen op hun meeste *voordeel*: nu zou 't den Corinthiers, na de gesteldheid van dien tijd, zeker voordeeliger zijn ongetrouwd te blijven, indien zij konden. — Maar, zo niet, dan behoefden zij zig hier aan niet te binden: hij stelde hun dit *niet* voor, *om eenen strik over hen te werpen*, om hunne natuurlijke vrijheid aan banden te leggen, en hen in moeilijkheid te brengen: Hij gaf hun hier geen wetten, hij had, gelijk reeds gezegd is, geen volmagt van zijnen Heere ontvangen, noch was gezind, om hun het Huwlijk te verbieden. „ Ik ontneme (wil hij zeggen) u uwe „ vrijheid niet: Gij hebt mijn voorstel niet als „ eene geweten-verbindende wet aan te nemen, „ waar door gij zoudt gebonden en in engte ge„ bragt worden: Gij behoudt de magt om u na „ mijn gevoelen te gedragen, of uwe eigen op„ wekking te volgen. Ik zie in dezen slegts op „ uw meeste voordeel, en wensche u gerust en „ gelukkig te doen zijn.

„ Alles wat ik hier over gezegd heb, bedoelt „ het *welvoeglijke*, en mijn heerschend oogmerk is „ alleen, om u bekwaam te maken den *Heere* des „ te ongestoorder *aantehangen*, zonder *ontrust*, en „ door de zorgvuldigheden en zwaardere beproe„ vingen *geslingerd te worden*. — Of, (gelijk men dit ook dus zou kunnen verstaan) „ om u zooda„ nig te besturen, dat gij, wat gij ook verkiezen „ moogt, zonder ontrusting uws gemoeds, zon„ der twijfeling of gij wel of kwalijk doet, moogt „ uwe verkiezing volgen; alleenlijk, dat gij den „ Heere aanhangt.

Dit

Dit zij genoeg van 't geval waar over de Apostel hier ſpreekt ter verklaring van mijnen Text.

Gij ziet hier eene Apostoliſche behandeling en beſtuuring die zeer opmerkelijk, en met veel wijsheid door de Godlijke Voorzienigheid in zyn Woord beſchreven en bewaard is, om ons ter leering te verſtrekken in ſoortgelijke gevallen, hoedanig wij behooren te handelen.

Dit gedeelte van Gods woord verſchaft ons vele lesſen. Laat ons, onder anderen, tot ons tegenwoordig oogmerk dit navolgende alleen daar uit op merken.

1. Dat 'er zekere bedenkelijke gevallen den Christen in zijnen weg kunnen voorkomen, waar omtrent of geen beſlisſende regel in Gods woord is uitgedrukt, of waar op het niet gemaklijk valt de algemeene regels, die Gods woord ons aan de hand geeft, ontwijfelbaar en beſlisſend toe te pasſen.

2. Dat, in zulke gevallen, Leeraars, welken 't lichaamlijk zoo wel, als 't geestlijk welzijn hunner dierbare gemeenten ter harte gaat, en die barmhartigheid van God gekregen hebben om getrouw te zijn, zig in de verpligting kunnen bevinden, om na hun licht, bij voorkomende gelegenheden, de hun toevertrouwde Gemeente van goeden raad te dienen, de vragen, bedenkelijkheden en twijfelingen, die hun telkens voorkomen, na vlijtig onderzoek van 's Heeren woord, en ernſtige aanroeping van zijnen Naam, te overwegen, en hun beſtuur met bedagtzaamheid daar omtrent voor te dragen, op dat geen ongegronde vast-

vaſtſtellingen een ſtrik over het geweten werpen, geen twisten en verdeeldheden over zaken, waar omtrent God ons vrijheid mogt laten, zonder reden verwekt of aangeſtookt worden, en ieder gelegenheid ontvangen moge op te merken, hoedanig het den Christen betame zig in zulken gevallen te gedragen.

3. Dat in zodanige bedenkelijke gevallen, waar over geen uitſpraak in het woord, 't zij uitdruklijk, 't zij ingewikkeld, met overtuigende zekerheid te vinden is, het oog wel mag en moet gehouden worden op het gene blijkbaar van 't meeste nut en *voordeel* is; en dat zulks alsdan als het beste mag aangeprezen worden, bij de genen, en voor zoo verre het welvoeglijk kan geſchieden, op eene wijze, en in eenen weg, langs welke men den Heere kan aanhangen, zonder herwaards en derwaards getrokken te worden.

4. Dat egter de bepalingen of aanprijzingen, in zulk een geval, geenſins de kragt van *wetten* hebben, noch iemand mogen opgedrongen worden, op dat men niet, ook van dien kant, eenen ſtrik op iemand werpe, en oorzaak geve tot twist, verwarring en boozen handel.

5. Eindelijk, dat 'er altoos, in zulke gevallen, aan wat kant men ook ſtaan, en wat men verkiezen moge, eenige dingen zijn waartenemen in onze handelwijs en gedragingen, waar toe wij volgends Gods woord verpligt zijn, en welke getrouwe Leeraars, bij zulk eene gelegenheid, moeten onder 't oog brengen en ernſtig aandringen, op dat men zig noch aan den eenen, noch aan den anderen kant,

te-

tegen God, zig zelven, en zijne naasten, bezondige.

Het zijn deze regelen, die ook thands ons gedrag omtrent het bedoelde onderwerp, beſtuuren moeten. Gij bemerkt ongetwijfeld, waar ik met deze Leeringen heen wil. Ze leiden mij tot het onderwerp, waar over ik voorleden dag des Heeren beloofde thands opzettelijk met u te handelen.

Overbrenging tot het bedoelde Onderwerp.

Het is u-lieden allen bekend, dat de bewuste en verſchriklijke plage der zoogenaamde *Kinderziekte*, 't zedert het laatſte van het voorleden jaar, onder ons tot heden toe met een ontzettende verwoesting gewoed heeft. Men berekent, dat 'er omtrent 6000 (*) in deze Stad door de-

(*) Door de vriendelijke hand van eenen onzer kundigſte en beroemde Artſen, den Wel Ed: zeer geleerden Heer L. BICKER, is mij, benevens eenige andere ſtukken en ondervindelijke aanmerkingen ter dezer materie dienende, dit navolgende medegedeeld.

„ In de Epidemie van 't jaar 1772. zijn aan de Kinder-
„ pokjes alhier overleden 750. Nu, (in de tegenwoor-
„ dige) zijn 'er reeds, zedert November 1775, tot
„ November 1776, ten naasten bij 800 aan deze ziekte
„ geſtorven: waar uit, volgends de gewoone propor-
„ tie, volgt, dat 'er ten minſten 6000 de natuurlijke
„ Kinderziekte moeten gehad hebben, 't welk ten
„ minſten het 9de deel van de Inwoners onzer Stad
„ uitmaakt, dewijl ik betoogen zal, dat onze Stad op

„ zijn

dezelve zijn aangetast, van welken 'er tot heden toe omtrent 800 het leven daar aan verloren, en een groot aantal allerſmertelijkſte, ja onherſtelbare toevallen of gebreken daar uit behouden hebben. Dit heeft de aandagt van velen met een meer dan gemeen nadenken doen vestigen op eene zekere Konstbewerking, bekend onder de benaming van *Inënting*, die t'zedert onheugbaren tijd, althands reeds geduurende verſcheiden eewen in Aſië en Africa gebruikelijk; in het nabuurig Engeland, inzonderheid in het 21ſte jaar dezer eew uit Conſtantinople overgebragt, aldaar met een allergelukkigst gevolg beproefd, in gebruik gebragt; en 't zedert het 48 jaar dezer eew ook in ons land ingevoerd en geoefend is. Met welk een gezegenden uitſlag op verſcheiden plaatſen in onze Republik, inzonderheid te Groninge, dit ondernomen is, kan men onder anderen opmaken uit het geen de Hooggeleerde Heer CAMPER, wel eer Hoogleeraar in de Geneeskunde op de Hooge School te Groninge, ſchrijft in deszelfs *Aanmerking over de Inënting der Kinderziekte*, *bladz.* 3. „ In April „ 1769. (dus lezen we aldaar) wierd ik 'er hier „ van zelf toe aangezogt, en deed in dat voorjaar „ verſcheiden Inëntingen. — De beſmetting wierd „ onderwijlen algemeen, en de inwooners, een„ pariglijk door den Heer VAN DOEVEREN,

„ VAN

„ zijn hoogſte 50,000 Inwoners heeft, invoegen 'er „ omtrent een zestigſte gedeelte van 't geheel getal „ onzer Ingezetenen door deze Kinderziekte zijn weg„ gerukt". Voorwaar een gedugte ſlagting!

„ VAN GEUNS, en mij aangezet, kreegen meer
„ en meer licht in die bewerking, en ſchielijk lust,
„ om de Inënting te ondergaan, of aan hunne
„ kinderen te laten toedienen. Onze beroemde
„ Godgeleerden, zoo der Hooge Scholen, als der
„ Stad, gaven een goed voorbeeld: de Heeren
„ BERTLING, CHEVALLIER, KUYPERS,
„ en de Heer ABRESCH lieten hunne kinderen
„ inënten. Verſcheiden andere Profeſſoren, en
„ Heeren van den eerſten Rang, zoo van den
„ Adelijken, als Burgerſtand, lieten hunne kinde-
„ ren deze Kunstbewerking ondergaan: In 't kort,
„ de geringere Burgerije zelve verwagtte van die
„ gezegende manier het behoud hunner kinderen.
„ De vermaarde (Genees-) Heer de BUSCH,
„ ſchoon een Heer van jaren, en te voren twij-
„ felagtig, ten minſten niet zeer gunſtig denkende
„ over deze behandeling, wierd overtuigd door de
„ merkwaardige voorbeelden welke hij zag, en
„ ëntte vervolgends zeer velen in, altoos met
„ den allergewenschstſten uitſlag. De jonge Doc-
„ toren volgden: verſcheidene van mijne Leerlin-
„ gen oefenden, eerst onder mijn opzigt, daar na
„ zelve, de Inënting. Wij konden meer dan 400
„ (*) tellen, welke door ons met elkander in ruim
„ drie maanden wierden gered van de woede dier
„ ziekte, en verſcheidene nog daar na. Men dank-
„ te het goedertiern Opperwezen openlijk in de
„ Kerk

(*) De Hooggeleerde Heer VAN DOEVEREN, in deszelfs *Academiſche Redenvoering* over *de gezondheid van Groninge*, *bladz.* 70. bepaalt het getal tot 450.

„ Kerk voor dit geſchenk: men bad voor den
„ voorſpoed dier gezegende bewerking, en dat
„ het God behagen mogte allen de oogen te ope-
„ nen, en uit zoo vele voorbeelden te leeren,
„ dat Hij niet ophield van het menschlijk geſlagt
„ te beminnen.

Men heeft dan ook onder ons, uit aanmerking der geweldigheid dezer ontſtekende en beſmettende ziekte, in den tegenwoordigen tijd, een goede menigte, en wel, zo veel men in 't ruwe kan narekenen, tusſchen de 2 en 300, tot dit middel toevlugt zien nemen, met dat gelukkig gevolg, dat 'er tot heden toe, niet alleen geene bij omgekomen, maar niet een eenig ſmertelijk toeval of gevolg bij die allen tot hier toe is beſpeurd geworden; offchoon de aanhoudende natuurlijke beſmetting nog, van dag tot dag, ſmertelijke ſlagen doet. Deze merkelijke tegenſtelling, bij eigen ondervinding onder ons waargenomen, heeft, gelijk natuurlijk volgen moet, de aandagt op dit ſtuk onder ons meer dan ooit gaande gemaakt, velen, die voorheen daar van zeer afkeerig waren en 't beſtreden, daar toe overgehaald, en een weg gebaand, langs welken het te denken is, dat men langs hoe meer daar van gebruik zal zien maken. Dan 'er zijn ook niet weinigen welke over dit ſtuk beklemd ſtaan en geſlingerd worden; anderen die (misſchien niet geheel buiten alle reden) over het gevaar waar aan zij langs dien weg begrijpen onderhevig te blijven misnoegd, of over de losſe wijs van denken, ſpreken en handelen, met bekommerlijke gedagten vervuld zijn. En 'er zijn inderdaad

vele redenen, die doen vrezen dat niet alle hier, zo wel aan den eenen, als aan den anderen kant, op een betamelijke wijs verkeeren.

Nodig, hoognodig dagt mij, in zulk een tijds omſtandigheid, bij gepaste gelegenheid, dit gewigtig onderwerp van den kant des Godsdiensts te bezien, en de zielen, aan onze zorge aanbevolen, in een ſtuk van zoo veel aangelegenheid met bedagtzaamheid te beſtuuren: te meer, daar ik nu, kort op den anderen, verſcheiden malen door deze en gene geagte Leden der Gemeinte zeer ernſtig in 't bijzonder geraadpleegd, en om gemoedelijk beſtuur in deze hun duistere zaak verzogt geworden ben. —

Om derhalven tot algemeener nut zulks te doen, heb ik mij, eeniglijk uit zugt voor uwe belangens, (want voor mij of de mijnen heb ik 'er thands weinig of geen belang meer bij) verledigd, om, opzettelijker dan ooit, dit ſtuk te onderzoeken, en onder inroeping van 's Heeren Licht en Zegen u nodig beſtuur, volgends den woorde Gods, in deze zaak toe te dienen.

Ik beken, lang heb ik geaarzeld, en verſcheiden malen mijn voornemen laten varen, uit overweging, dat het een ſchijn van dwaze verwaandheid kon hebben, dat ik, die een der jongſte uwer Leeraars ben, mij zou aanmatigen dit onderwerp te behandelen, daar Mannen van grijze ervarenheid en diepdenkend doorzigt, onder mijne geëerde Ambtgenoten, zig, zekerlijk niet zonder gewigtige redenen, daar van tot hier toe onthouden hebben. Doch, deze bedenking verloor hare kragt, na dat ik, onder een geduurige inwendige aanſporing hier toe,

toe, in overweging nam, dat (behalven eenige andere redenen) niemand Hunner (zo veel ik weet) immer in dat treffend geval verkeerd heeft, 't welk mij door de ſlaande hand der aanbiddelijke Voorzienigheid, tot mijne grievende ſmert, dezen Zomer getroffen, en mij dus van nabij nadenkingen veroorzaakt en aanleidingen gegeven heeft, om dit ſtuk met een ernst en *gevoel* te bepijnzen, welke ik vrijmoedig durve zeggen en verzekeren, dat niemand kan kennen, dan die ze ondervindt. — En mogt mijne zieltreffende ſmerte aanleiding geven, dat mijne overwegingen u, mijne geliefde Gemeinte, en beminde Medeburgers, ten goede kwamen, zulks zoude mij in mijne ſmerte nog verkwikking baren.

Ik vond mij dan, uit dien gemelden hoofde, 'er der naaste toe, die natuurlijker wijze daar toe den meesten aandrang en de ſterkſte verpligting gevoelen kon.

Eene andere bedenking, welke mij wederhield, was deze. Zal 't wel ſtichten? Is 't wel een onderwerp voor den Predikſtoel? Waag ik niet mijne agting, mijn' goeden naam, en de gelegenheid om vervolgends te ſtichten? Heb ik niet te dugten, dat velen, die mij en mijnen dienst genegenheid toedroegen, en daar van bewijzen gaven, door de heftigheid der vooroordeelen in haat tegen mij ontvlammen, en mijnen dienst voor zig hier door onbruikbaar maken zullen? Dan, geliefden, ook deze bedenkingen ontvielen mij, zo dra ik mijne zedelijke verpligting gevoelde uit voorgemelde overwegingen, en aangedrongen wierd uit

hoofde van de eere Gods, en de liefde tot uw heil. Het is een onderwerp, dat of geheel onverſchillig *is*, daar de Godsdienst niet in te pas komt; of waarop ze *al* invloed heeft. Zo dit laatſte waar is, gelijk ik billijk onderſtelle dat gij allen toeſtemt, waarom zou het dan, in *zoo verre*, geen onderwerp onzer Leerredenen zijn mogen? Ik ben overreed, dat de zaak onder ons van dien aard geworden is, dat het zedelijk onderwijs en beſtuur, 't welk de Godsdienst aan de hand geeft, hoog nodig op dit onderwerp gevorderd wordt. Ik onderzogt mijn hart, en beſpeurde, dat mijn oogmerk was, om volgends mijnen pligt, waar van ik rekenſchap aan God ſchuldig ben, u te leiden tot het gene welvoeglijk is, en bekwaam kan zijn om u den Heere te doen aanhangen. Ik moest dan de verkeerde eigenliefde verzaken, de gemelde zwarigheden aan de uitkomst, of liever aan den Heere, overlaten, en mij vergenoegen met het getuigenis van een goed geweten. Wij mogen toch geen oogendienaars zijn, als menſchen behagers, maar moeten met eenvoudigheid des harten dienen, vreezende God; en alles wat wij doen, van harten doen, als den Heere, en niet den menſchen. Wij moeten ſpreken dat geen, waar toe onze Roeping en ons Geweten ons verbindt, en voords de zorge op God werpen. ——

Maar, geliefden, gij zijt misſchien over de onderſtelling, die ik in deze geopperde bedenking toelate, onvergenoegd; en ik beken, dat ik mij zelven onder het overwegen van dezelve reeds beſchuldigd heb. Wat? verkeere ik dan in eene gemein-

meinte, die zoo ongelukkig, zoo hatelijk geſteld is, waar van ik zulke onaangename bejegeningen zou te vrezen hebben, wanneer ik mij met allen ernst en vlijt van mijnen pligt zogt te kwijten, al ware 't dan zelfs dat ik na hare begrippen feilde? Neen, beminde Gemeinte! Gij hebt 'er mij in den loop mijner bediening onder u geen aanleiding toe gegeven: uwe beſcheidenheid en beproefde liefde ontneemt mij deze bedenking: en ſchoon 'er hier, gelijk over al, misſchien enkele menſchen zijn, die zoo averregts denken en onzinnig ijveren, het zou onregtvaardig zijn, zulks op het gros eener zoo edele en onderzoeklievende Gemeinte te willen toepaſſen. Verre zij dan deze verdenking, waar door dan ook de hier gemaakte zwarigheid uit den weg geruimd wordt. Doch behalven dat, loste zig dezelve geheel bij mij op, wanneer ik de wijze overwoog en beraamde, op welke ik bedoelde dit onderwerp te behandelen, een wijze, waar uit ik mij met allen grond meene te mogen beloven, dat noch ergernis, noch twist ontſtaan kan; maar die veel eer zal ingerigt zijn, om wrevel, twist en onmin, indien ze over deze zaak onder u plaats had, te dempen. Of ik daar in wel gedagt heb, zult gij uit de uitvoering kunnen oordeelen.

En hier mede wierd teffens een derde bedenking opgeruimd, daar in beſtaande: Maar wat nut zal mijn voorſtel doen? Zal ik mij verbeelden dat men op mijn gezag in eene duistere zaak zig zal laten leiden? Ook dit zal terſtond bij u vervallen, als ik u kennis geve, dat ik mij noch gezag aanmatige, noch voornemen hebbe of gehad heb, om

u daaromtrent te bevelen; maar alleen met u de zaak wil OVERWEGEN, en uit die overwegingen u beſtuuren.

De eenige bedenking, welke mij na dit alles nog overbleef, was, dat ik wist dat ſommigen een zeer groot zwak hebben op dit onderwerp; of zoo uitſteekend ſterk daar tegen met vooroordeelen ingenomen zijn, dat zij niet alleen niet gaarne daarvan hooren, maar zig op de onverwagte ontmoeting van dit onderwerp zoo geweldig zouden ergeren, dat zij ligt onbekwaam zouden zijn, om met eenige ſtigting de ganſche Leerreden te horen. En deze wezenlijke zwarigheid heb ik getragt uit den weg te nemen, door u voorleden dag des Heeren van dit mijn voornemen tegen heden te verwittigen; en op dat men uit deze verwittiging in dat verband niet te veel zou opvatten, heb ik 'er zeer ernſtig bij verzogt, dat toch niemand over mijne bedoeling mogte oordeelen voor den tijd.

Mijn oogmerk dan, gelijk ik reeds gezegd heb, is niet, om de betwiste of bedenkelijke konſtbewerking in haren aard te onderzoeken, een breede lijst van derzelver beweerde voordeelen op te hangen, en ze u van dien kant op te dringen. Dit behoort tot de Schole der Geneeskunde. Ook niet om *alles*, wat voor en tegen kan gezegd worden, te opperen, te onderzoeken en te beſlisſen, en daar over iets niews voor den dag te brengen. Dit ſtuk is reeds zoo uitvoerig in voorhanden zijnde geſchriften onderzogt en bepleit, dat daar over, ten aanzien van het wezenlijke, niet veel meer kan bij-

ge-

gebragt worden, dan 't geen de dadelijke ondervinding ter bevestiging of weerlegging daar omtrent van tijd tot tijd zou mogen opleveren. Ook is dit onmogelijk in ééne Leerreden te bevatten. Elk die lust, of roeping vindt, dit breeder en naawkeurig te onderzoeken, zal ligtelijk bij zijnen Artz gelegenheid bekomen, om de lezenswaardigſte ſtukken hier over, op deszelfs aanwijzing of vriendelijke mededeelzaamheid, te kunnen nazien. — Ons onderzoek zal zig alleen hier toe bepalen, of, en in hoe verre, wij uit het woord van God aaanleiding ontvangen, om aangaande het geoorlofde of ongeoorlofde, het al of niet verpligtende van dit Middel, iets te bepalen of afteleiden. — en voords te vernemen, hoedanig wij omtrent dit geval, 't zij wij het Middel gebruiken, het zij wij 't zelve verwerpen, als Christenen behoren te verkeeren.

En om hier in op eenen goeden grond, volgends Gods Woord, te werk te gaan, zal dit ons voorname ſtuk van onderzoek zijn, of deze Geneeskundige bewerking, van welke wij ſpreken, van zoodanigen aard zij, dat dezelve in een zeker derde (gelijk men ſpreekt) gelijk ſtaa met het geval, waar over Paulus in onzen Text handelt, zo dat de regel, welke wij hier vinden, ook op ons onderwerp toepasſelijk zij.

Hier toe zal ik

I. Onderzoeken, of 'er in de aanwending van dit middel iets zij, het welk ſtrijdt tegen eenig uitdrukkelijk of ingewikkeld bevel van Gods Woord, en of hetzelve uit dien

hoofde onwettig, onbetamelijk, en van God verboden kan en moet gerekend worden?

II. Zo dit niet bewijsbaar zij, zal ik onderzoeken aan den anderen kant, of 'er dan in Gods Woord eenig bevel zij, uit kragt van 't welk dit Genees- of behoed-middel kan geagt worden dadelijk geboden, en wij gerekend konnen worden zedelijk daar toe verpligt te zijn?

III. Uit welk onderzoek ik dan zal afleiden eenige regelen of lesſen en vermaningen, tot beſtuur, hoedanig wij omtrent dit ſtuk behooren te verkeeren.

I.

De eerſte vraag is dan: of de *Inënting* dier gevaarlijke Ziekte iets inhebbe, het welk ſtrijdt tegen eenig bevel van God in zijn Woord, en uit dien hoofde ongeoorlofd moete geagt worden?

Laat ons dit onderzoeken.

Iets ſtrijdt tegen Gods Woord, wanneer het of uitdrukkelijk daar in verboden wordt, of wanneer het aanloopt tegen eenigen algemeeneren regel, in Gods Woord geſtaafd, zoo dat dezelve of niet, of niet behoorlijk, daar bij kan waargenomen worden. In 't eerſte geval is 'er een regelregt, onmiddelijk en uitdrukkelijk; — in 't tweede geval, een ingewikkeld of zijdelings verbod. 't Is genoeg dit alleen te noemen: de jaarlijkſche verklaring van 's Heeren Wet, en de gebruikmaking van de-

deze onderſcheiding bij die gelegenheid, maakt het onnodig dit verder uittehalen of met voorbeelden optehelderen.

Of het gemelde Middel uitdruklijk in Gods Woord verboden zij? is buiten alle geſchil. Het was toen ter tijd, als Gods Woord beſchreven is, vermoedelijk onbekend. Er was derhalven geen gelegenheid dat het daar in vermeld wierde. Het kon 'er dus niet in verboden worden.

Maar van meer bedenkelijkheid is 't, of het niet aanlope tegen algemeenere pligten, regelen en bevelen, in Gods Woord geboden? Die regels, welke hier voornamelijk in aanmerking of bedenking komen, zijn hoofdzakelijk deze drie. — *Dat niemand magt hebbende over zijn Leven, het zelve in Gevaar mag ſtellen.* — *Dat wij de Godlijke Voorzienigheid niet mogen vooruitlopen, maar moeten volgen, met onderwerping aan Gods wil en beſtuur.* — *Dat wij onze Naasten zoo lief moeten hebben als ons zelven, en dus het leven of de gezondheid van onzen naasten, zoo min als ons eigen, mogen in gevaar brengen.*

1. De eerſte bedenking is dan deze, of de mededeeling dier beſmettende ziekte, door konstbewerking, niet ſtrijde tegen onze verpligting om ons zelven te bewaren, en het daar tegen over ſtaand verbod om ons leven in *gevaar te ſtellen.* Deze bedenking is de grond der volgende. Uit de oplosſing dezer eerſte zullen de twee overige grootendeels beandwoord kunnen worden. Dit is de reden, dat ik dezelve in de eerſte plaats opvatte, en hier op het uitvoerigſte ſtaan zal.

Om hier over wel te oordeelen, moeten wij ons dien gemelden regel in haar geheel, dat is, onder de vereischte bepalingen, naawkeurig voorſtellen. Ze is deze. Dat geen mensch heer zijnde over zijn eigen leven, het zelve *ligtvaardig*, *buiten noodzaak*, of zonder wezenlijk *nut of voordeel*, mag in gevaar ſtellen, alleen *om zig te wagen.* Anderſins zijn 'er duizende gevallen en verrigtingen, welke, min of meer, met merkbaar levens gevaar vergezeld zijn, en welke wij nogthands mogen verrigten, ja waar toe wij zelfs volgends onzen pligt dikwijls verbonden zijn. Bij voorbeeld, het levens gevaar, 't welk den ſtaat van Zwangerheid vergezelt, maakt het Huwlijk niet ongeoorlofd. De Ambagtsman ontmoet dikwijls in zijn beroep bewerkingen, die niet zonder levens gevaar geſchieden kunnen, en welke hij nogthands met een goed geweten mag verrigten. De Krijgsman, zig in den dienst van 't land begevende, onderwerpt zig aan 't gevaar van in den oorlog zijn leven in de ſchaal te ſtellen. De Koopman waagt in ééns een aantal zielen, waar mede hij zijne kiel bemant, aan 't verſlindend geweld der golven, om de gerieflijkheden en tijdelijke voordeelen uit verre landen over te halen. Een Lijder, die eenig lastig of pijnelijk en ongeneeslijk ongemak draagt, mag met nodige voorzigtigheid eene heelkundige operatie (Konstbewerking) ondergaan, die niet zelden met levens gevaar vergezeld is, ten einde daar door van zijn ongemak ontheft te worden. Een Gezonde, die eenig gevaar voor zijne gezondheid vooruitziet, of teekenen ontdekt dat 'er eenige zaden van eene kwade geſteldheid, of

ge-

gereede vatbaarheid voor dezelve, bij hem ſchuilen, mag een voorbehoed-middel gebruiken, offſchoon zijn lichaam daar door op dien tijd eenige ongeſteldheid lijdt; ja ſchoon 'er gevallen zijn, dat, door onvoorzigtigheid, of verborgen kwade oorzaken, zulke behoedmiddelen van een ongelukkig en dodelijk gevolg waren. In alle deze gevallen ſtrijdt het niet tegen den regel van Gods woord, middelen te gebruiken en verrigtingen waartenemen, welke met eenig gevaar des levens verbonden zijn.

Maar nu is de vraag, of de konſtige mededeeling dier beſmettelijke ziekte ook in den rang dier evengemelde verrigtingen konne gerekend worden? Dan, of men daar door zijn eigen leven *ligtvaardig*, *buiten noodzaak*, en *wezenlijk nut of voordeel*, in gevaar ſtelle, alleen om zig te wagen; en alzoo handele ſtrijdig tegen Gods gebod?

De Voorſtanders dezer konstbewerking ontkennen niet, dat 'er eenig gevaar, (hoe gering ook, en als niets te rekenen, in vergelijking tot de gevaren der natuurlijke beſmetting) zij ontkennen niet, zeg ik, dat 'er éénig gevaar mede verbonden is, gelijk in alle de voornoemde gevallen gevaar, ja veel grooter en veelvuldiger gevaar, gevonden wordt. Maar zij ontkennen ten kragtigſte, dat men zig hier door *ligtvaardig*, *buiten noodzake*, en *zonder wezenlijk nut of voordeel*, en dus op een wijze in Gods woord verboden, in gevaar ſtelle.

Niet *ligtvaardig*; want men moet alvorens met alle nodige voorzigtigheid de geſteldheid der Voorwerpen onderzoeken, of zij tot die bewerking de bekwame geſchiktheid hebben: — en men gebruikt

bruikt zoodanige voorbereidende middelen, welke de geſteldheid des lichaams, onder Gods zegen, ſchikken om de uitwerking der beſmetting op eene gunſtige wijze te bepalen.

Ook, zeggen zij, geſchiedt dit niet *buiten eenige noodzake* of *dringende reden.* Want, (inzonderheid wanneer de beſmettende ziekte heerscht) men is dadelijk in 't gevaar om dagelijks beſmet te worden. Men kan alle de gelegenheden tot de natuurlijke beſmetting met geen mogelijkheid vermijden. Men is 'er, ondanks alle voorzigtigheid, ogenblikkelijk aan bloot geſteld, om niet ſlegts uitwendig, maar *inwendig* door inädeming, en gebruik van beſmet voedſel, aangeſtoken te worden. In dit gevaar zijnde, en dagelijks verkeerende, zoekt men geen grooter gevaar, maar tragt, onder Gods zegen, in een beproefden en gebaanden weg, dat gevaar voorzigtig, door *uitwendige* mededeeling der beſmetting aan de uiterlijke en minst zorglijke deelen des lichaams, te beſtuuren, te matigen en te beperken. Men gebruikt dit, niet om zig ſlegts te wagen, maar alleen als een beproefd middel, om erger voortekomen, en de gezondheid te beſchermen.

Wijders, indien de konstbeſmetting in alles gelijk ſtond, en even gevaarlijk ware als de natuurlijke, dan zou men, door dezelve aantegrijpen, gerekend kunnen worden, moedwillens zig in een gevaar te brengen, eer het nodig was; gelijk de zulken doen, die zoo ligtvaardig zig, of hunne kinderen, in 't gevaar der natuurlijke beſmetting werpen. Maar gelijk men niet buiten noodzake dit kleiner gevaar ondergaat, zoo dringen zij vooral daar-

daarop aan, dat men het ook geenſins doe zonder *wezenlijk nut en voordeel.* Tot bewijs hier voor beroept men zig op de eenparige ondervinding, geduurende zulk een reeks van jaaren, in Engeland, Duitschland enz., en nu ook onder ons, welke langs hoe meer door onwraakbare proeven bevestigt, dat deze ziekte, door de konst medegedeeld, meest al zoo gering is, dat ze naawlijks last of ongemak veroorzaakt, dikwijls al ſpelende geleden wordt, en ter naawer nood een ziekte genaamd mag worden; daar dezelve in den natuurlijken weg, door de bezetting der inwendige deelen, en geweldiger uitbotting, meeſtäl zeer benaawd en afſchuwlijk bevonden wordt. — Inzonderheid beweert men, dat de gevaarlijke toevallen, en gevolgen van blindheid, verzweeringen enz., in de konſtig medegedeelde oneindig minder zijn, dan in de natuurlijke beſmettingen. — Het zou derhalven, op dezen grond, een middel zijn, welk voor elk afzonderlijk van veel nut en voordeel ware.

Maar boven dien rekent men deze bewerking van een aanmerkelijk nut en voordeel voor het menschdom in 't gemeen; wijl door het minder gevaar, daar mede vergezeld, een onnadenkelijk aantal van menſchen in de Maatſchappije middelijk zoude bewaard worden, welke nu, na den gewonen loop der natuurlijke ziekte, van dezelve ſterven. Kundige Mannen beweeren, dat door dezen weg, (als het algemeen wierd aangenomen om alle kinderen op eenen vereischten en bekwamen ouderdom aan deze konstbewerking te onderwerpen)

in

in 't kort, deze verſlindende Ziekte vermoedelijk geheel zou worden uitgeroeid.

Dus ziet gij, dat de Voorſtanders dezer konstbewerking niet toeſtaan, dat dezelve inlope tegen het bevel van God, om zijn leven niet in gevaar te ſtellen, *ligtvaardig*, *buiten noodzake*, *en zonder nut*; en meenen tot bewijs hunner ſtelling te kunnen betoogen, dat dezelve met alle *voorzigtigheid*, om *dringende redenen*, en met *een allerwezenlijkst nut en voordeel* geſchiede.

Men brengt egter van den anderen kant hier tegen in, dat men evenwel langs dezen weg goeds moeds den gezonden eene ziekte aanjage, en dus ſpele met zijne gezondheid! Doch men andwoordt daar tegen, dat men hier door zig niet onfeilbaar en moedwillig ziek maakt, maar langs dien weg onderzoekt, of men in die geſteldheid zij van daar voor vatbaar te zijn, op zulk een wijze, dat even daar door de ziekte, wanneer men natuurlijk voor dezelve vatbaar is, verzagt en gematigd wordt; daar anderszins, wanneer men 'er de natuurlijke geſteldheid niet toe heeft, de proef vrugteloos, en zonder eenig letſel (*), genomen en herhaald wordt.

(*) Men vraagt, zo de ſtof der Inënting de Kinderziekte niet voordbrengt, om dat de ingeënte geen vatbaarheid voor dezelve heeft; doet ze dan egter geen nadeel op een andere wijs? Kan ze geen andere kwalen voordbrengen? de ſtof komt evenwel in 't bloed, en waar blijft ze dan? Doch men kan even deze zelfde vragen doen aangaande de natuurlijke ſmet-ſtof: bij voorbeeld, iemand die deze ziekte gehad, of die geen

wordt. 't Is dan geen ſpelen met zijne gezondheid, als men zig een ligter ziekte of ongemak laat ver-

geen vatbaarheid voor dezelve heeft, past eenen Lijder op, die aan deze ziekte in een hoogen trap krank ligt; hij behandelt hem, is dag en nagt bij hem, gebruikt in het zelfde vertrek, ja naast het krank-bed, ſpijs en drank: Zulk een krijgt, door inädeming, aanraking, doorzwelging, misſchien honderdmaal zoo veel ſmet-ſtof in zijn lichaam, dan de hoeveelheid der ſtof bedraagt, welke men door inënting in den huid brengt. Nu kan men vragen, ſchoon die natuurlijke beſmetting geen kinderziekte in die onderwerpen voordbrengt, doet ze dan egter geen nadeel op eene andere wijs? Kan ze geen andere gevaarlijke kwalen voordbrengen? de ſtof komt evenwel in 't bloed, en waar blijft ze dan? De ondervinding leert in beide gevallen, dat het lichaam, eenmaal van die ziekte gezuiverd, of niet vatbaar voor dezelve zijnde, de ſmet-ſtof niet aantrekt, niet inwendig opneemt, maar van zig ſtoot, en uitdrijft, zonder gisting, of aanſteking, of beſmetting, (hoe men 't noemen wil), te veroorzaken.

Intusſchen de geheele bedenking van zig zelven goeds moeds eene ziekte aantejagen door de Inënting, kan niet beter worden opgelost, dan door de Inënting zelve, en in haare uitwerkſels, veel te zien: Wanneer men een goed aantal derzelve zelf gelieft waartenemen en van dag tot dag te bezoeken, zal men ras de kragt dezer geheele bedenking aanmerkelijk voelen verzwakken, ja ſchier geheel verdwijnen; wijl de onpaſſelijkheid bij verre de meesten zoo gering, en van zoo korten duur is, dat ze waarlijk den naam van *Ziekte* naawlijks dragen mag.

Ook kan ik niet voorbij eene andere bedenking even aanteroeren: of de beſmettende ſtof der Kinderziekte niet te gelijk kan beladen zijn met eenig ander Gift, en

verwekken, indien daar door 't gevaar voor een veel heviger en dikwijls doodlijke plage wordt afgewend.

Maar

en met zig voeren het zaad eener andere beſmettende ziekte? Men zie deze, (behalven nog 38 andere bedenkingen en tegenwerpingen van allerleien aard) fraai, bondig, en overtuigend beandwoord, in het voorheen (in mijne Voorreden) geroemde Werk van *'t Genees- en Heelkundig Gezelſchap te Rotterdam*, bl. 259. en volgg. Het wordt daar, uit verſcheiden overtuigende proeven en ondervindingen, bewezen, dat de etter der Kinderpokjes, al wordt ze genomen uit een lichaam, dat andere kwalen, zelfs aanſtekende Ziekten, onder de leden of in 't bloed heeft, nogthands geen zaden van die andere kwalen met zig voert, maar haar eigenaardig Gift zuiver en onvermengd bevat, als eene uit het bloed *afgezonderde* en gekookte ſtof, die haar eigen voerſtof (vehiculum), en de vogten op welke ze werkt, *aſſimileert*, of gelijkaardig aan zig zelve maakt, gelijk het zuurdeeg op het beſlag werkt waar onder het gemengd wordt. Zij kan, volgends het getuigenis van den Grooten GAUBIUS, nooit anders dan die bepaalde ziekte uitwerken. Men leze en overwege hier toe die beſlisſende proeven, welke in 't zo even aangehaalde werk gemeld worden, bladz. 263. en vooral bladz. 266.

Nog oppert men, ten aanzien van dat artikel waar op deze aanteekeningen haar betrekking hebben, dat men evenwel langs den weg der Inënting ook zulke menſchen ziek maakt, en in gevaar brengt, welke nooit de natuurlijke ziekte zoude gekregen hebben; daar 'er altoos eenige zijn (doorgaands 5 van de 100) welke van de natuurlijke ziekte verſchoond blijven. Dewijl men nu van voren niet weet, wie daar van natuurlijk zouden vrij gaan, onderwerpt men ook de-

Maar, zegt men, het kan egter niet ontkend worden, 'er zijn ook ongelukkige gevallen en na-

de zulken aan 't gevaar, en vermeerdert dus 't getal boven het natuurlijke. Doch men kan met grond hier op andwoorden, dat het meer dan waarschijnelijk, ja, uit den aard der zaak en de ondervinding, genoegzaam zeker is, dat zulke onderwerpen, welke nooit de natuurlijke Kinderziekte zouden krijgen, en onvatbaar zijn voor de natuurlijke besmetting, ook niet vatbaar zijn voor die ziekte door de Inënting. En inderdaad de ondervinding heeft geleerd, dat 'er doorgaands onder de 100 persoonen, aan welke de Inënting beproefd wordt, 5 zijn op welke dezelve niet vatt, overeenkomstig met het geen in den loop der natuurlijke besmetting plaats heeft. — Maar het ware eens zoo, dat deze egter door Inënting aan die ziekte onderworpen wierden, en dus het aantal der zieken door de Inënting vermeerderd wierde: dan nog beneemt dit weinig of niets aan de voordeelen der Inënting. Neemt bij voorbeeld 22 persoonen: volgends den gewonen loop der natuurlijke Kinderziekte over 't algemeen, en door elkander gerekend, zullen 'er van deze 22 . . . 1 vrijgaan

21 de ziekte krijgen

en 1 van 7 dat is van 21 .. 3 sterven.

dus van de 22 . . . 19 overblijven.

Maar men late nu deze 22 persoonen alle Inënten, en onderstelle dat ze allen ziek worden, dan worden 'er, door de Inënting, van de 22 één meer ziek, dan door de natuurlijke besmetting zou geschied zijn: Maar wat is de uitkomst? Van deze 22 sterft 'er geen één. Tegen de vermeerdering van éénen zieken staat over het behoud van 3. Dit zelfde wordt herhaald met nog andere 22, met gelijken uitslag; wederom met een derde getal, een

nadeelige gevolgen dezer konstbewerking, en, hoe men derhalve dit keere of wende, ze blijft gevaarlijk, en hij die 'er zig aan overgeeft, begeeft zig in gevaar.

Dit wordt van den anderen kant niet volſtrekt ontkend, maar in een zekeren trap toegeſtaan, gelijk wij hoorden, en gelijk 'er honderd andere dingen zijn, waar in men, onaangezien een ſoortgelijk of veel erger gevaar, zig op een geoorlofde wijs waagt. Maar men beweert 'er bij, dat men dit

vierde enz. tot tien-, en meer-maal toe, eer het gebeurt dat 'er één aan ſterft. Dus zal men in die 10 reizen van 220 perſonen, door de Inënting, (als ze op die allen vattede en uitwerking kreeg) het getal der zieken, boven de geene die natuurlijk de ziekte zouden gekregen hebben, met 10 vermeerderen, maar daarentegen van die zelfde 220 zal men, door den gewonen zegen over de Inënting, ten minſten 30 menſchen bij het leven bewaren; want daar, op zijn meest en ten ergſten, van de 220 *een*, en dikwijls, gelijk thands in deze Stad, *geen één* ſterft door de Inënting, daar zullen 'er, als de Epidemie grasſeert, van de 220, na den gewonen loop, 30 a 32 ſterven.

Hoe aanmerkelijk is dit voordeel! en beſchouwt men dit, niet ſlegts na de *Kans* welke ieder, die deze bewerking ondergaan wil, voor zig zelven heeft, maar na de *zekere* uitkomst welke dit over *het algemeen* heeft; dan geloof ik niet dat iemand, die eenige gevoelens van algemeene menſchen-liefde in zijn hart koestert, en niet alleen ziet op het *zijne*, maar ook op het geen zijn naasten, en de menſchelijke maatſchappije in 't gemeen betreft, dit onderwerp langer onverſchillig beſchouwen zal.

dit gevaar niet ligtvaardig, noch zonder dringende reden, noch zonder wezenlijk nut onderneemt. Men is, *en* door de mogelijkheid der natuurlijke beſmetting in gevaar, *en* door de *Inënting*: Maar indien 't gevaar van 't laatſte ongelijk minder is, dan geldt deze eenvoudige regel, dat men van twee natuurlijke kwaden het minste dient te kiezen. Ook wil men, dat door de meerder ervarenheid, beoefening en verbetering dezer konstbewerking, het gevaar van tijd tot tijd vermindert, en naawlijks te noemen is; althands met het gevaar van de andere zijde niet in vergelijking komt.

Maar nog brengt men hier tegen in. Zo 'er dan evenwel van de *Inënting* konnen ſterven, loopt men dan geen gevaar, om zijn eigen leven te verkorten, en meenig een in de teere kindsheid te doen ſterven, die anders misſchien 30, 40, 50, 60 jaaren zou oud geworden zijn, eer hij van deze ziekte eens aangetast geworden ware? En is dit dan niet zig zelve of de zijnen, voor den tijd, in een onbetamelijk gevaar te ſtellen? — Men verandwoordt zig hier tegen: (1) dat men dit met veel meer grond kan omkeeren, en dat, tegen één eenig zoodanig onderſteld geval, honderd van den anderen kant kunnen geſteld worden, die nu in hare kindsheid onder deze ziekte, langs den weg der natuurlijke beſmetting, ſmooren, daar ze anders, na den gewonen loop, door middel der *Inënting* gered zouden zijn, en 30, 40, 50, 60 jaren, volgends den loop der natuur, zouden bereikt kunnen hebben.

(2) Maar, ten anderen, mag men ook billijk hier op aanmerken, dat gelijk 'er niemand ſterft voor

zijnen tijd, zoo ook niemand (wat gezegende middelen men ook gebruike) zijnen tijd bij God bepaald overleven zal. Als men tot eenig middel wilde toevlugt nemen, met oogmerk om zig onfeilbaar te willen redden, onaangezien Gods raad anders mogt besloten hebben, dan zou men zig grootlijks bezondigen. Men moet onder 't oog houden, dat men door dat Middel, hoe gezegend ook over 't algemeen, nooit Gods raad veranderen zal. Indien dan God besloten heeft, dat wij of de onzen aan die krankheid zullen sterven, dan zal ook dit middel niet beveiligen, (*) maar vrugteloos zijn; en in zulk een geval kan dan zodanig iemand in dezen vrijmagtigen Raad berusten, als van agteren ziende, dat God aldus besloten hebbende, daarom in dit zijn geval den gewonen Zegen over dat middel niet heeft gelieven te gebieden, zonder dat zulks aanleiding geve, om een middel ondankbaar te verwerpen en te versmaden, daarom alleen dat God hetzelve niet *altijd* en *onfeilbaar* geliefde te zegenen. Maar

(*) Alzoo weinig, als dat dezelve tegen andere ziekten iemand zou beveiligen: 't zou de dwaasheid zelve zijn, te onderstellen dat de *Inënting*, hoe gelukkig en gezegend ook, iemand voor een tijd onsterflijk zou maken. Die gelukkig uit deze gevaarlijke ziekte hersteld is, 't zij door de natuur, 't zij door de Inënting, is en blijft even nae tot andere ziekten als te voren. Maar dit neemt onze verpligting niet weg, om op een betamelijke wijs dat geen aan te wenden, wat tot vermindering of voorkoming van 't gevaar dienen kan, en mag geen aanleiding geven tot zorgeloosheid.

Maar alles zij zoo 't wil, zegt men, als evenwel zulk een, die zig of de zijnen aan deze Konstbewerking onderworpen heeft, één der ongelukkigen uit eenige honderden of uit de duizend is; wanneer 't gevaar nu aankomt, alle hoop van opkomst wordt afgesneden, en de dood nadert, hoe zal men dan gesteld zijn? hoe zal men dan spreken? Zal men dan ook zoo bedaard kunnen doorredeneeren? Moet de gedagte, van zig zelven of zijn geliefd pand uit de wereld te stoten, het hart dan niet met angst en wanhoop vervullen? Men kan hier op andwoorden, dat het niet onmogelijk is in zulk een geval, dat of de benaawdheid van lichaam of geest, of de hartstogtelijke aandoeningen, de bedaardheid wegnemen om de gronden, waarop men gebouwd had, zig met nodige klaarheid voor oogen te stellen, en alles bondig door te denken; maar indien de beweegredenen ten voordeele over 't algemeen beslissende zijn, dan, meent men, dat een, aan wien dit middel doodlijk wordt, zig mag rekenen te sterven in een weg van pligt, in zo verre hij overtuigd was van de betamelijkheid van dit middel, en dus geen minder vreede daar over kan vinden, dan dezulken die in den natuurlijken weg sterven of hunne panden verliezen, welke insgelijks in die akelige stonden *kunnen* overvallen worden met de wroegende gedagte, dat zij een middel, tot afwending van 't gevaar verordend, verwaarloosd; en zig zelven van den zegen, welken God gewoon is daar op te verleenen, verstoken hebben. Althands dit is zeker, en ieder zal het toestemmen: zo lang men geen reden van

voorkeur ziet, moet men zig niet wagen, maar ſtil ſtaan; men mag 't gevaar niet tarten: maar is men na *rijp beraad overtuigd* van de overwigt aan de ééne of de andere kant, dan moet en mag men (tot wat zijde men dan ook overſlaa) zig met vertrouwen in des Heeren hand ſtellen, de uitkomst, onder aanwending der middelen die na ons licht de beste zijn, Gode ootmoedig aanbevelen, en, wanneer zij aan de treurige zijde uitvalt, met betamelijke onderwerping in 's Hemels wil berusten.

Gij ziet uit deze overwegingen, het is dan geenszins eene uitgemaakte, maar wel degelijk ontkende zaak, dat men, door middel der *Inënting*, zig in gevaar des levens zou begeven op eene wijze in Gods Woord (*) verboden.

2. De tweede regel, welke hier in aanmerking moest genomen worden, zeiden we dat deze was: *Dat wij de Godlijke Voorzienigheid niet mogen vooruitlopen, maar moeten volgen, met onderwerping aan Gods wil en beſtuur.* De bedenking nu, of het gebruik der *Inënting* niet hier tegen aanlope, wordt ge-

(*) Ik noem hier telkens *Gods Woord*, om dat ik tot Christenen ſpreke, bij welken 't zelve met reden van 't hoogst en onfeilbaar gezag gehouden wordt, behelzende de zekerſte regels van alle onze handelingen. Ik kon anders de onbepaalder benaming van *Godsdienst* gebruiken, om dat de voorſchriften van Gods Woord, in 't geval waar van wij handelen, volmaakt dezelfde zijn met die, welke de natuurlijke Godsdienst, door middel der gezonde reden, aan de hand geeft.

genoegzaam uit de voorgaande overwegingen beandwoord. Indien 't een middel is, door Gods blijkbaren zegen geſchikt tot vermijding van een grooter gevaar, en voorkoming van vele ſchroomelijke gevolgen; dan kan men zekerlijk niet zeggen, dat men in de aanwending van dit middel, de Voorzienigheid meer vooruitloopt, dan in alle andere middelen, welke wij te werk ſtellen om eenig gevreesd onheil te ontvlugten. De onderwerping aan Gods wil en beſtuur vordert niet van ons, dat wij van voren ſtil zitten en lijdelijk wagten; maar beſtaat daar in, dat wij van onzen kant de beste middelen na ons licht en vermogen aanwendende, in erkentenis van onze afhanglijkheid en Gods Albeſtuur, de uitkomst van Hem verwagten, en alsdan met onderwerping aan Gods Wil en Regeering daar in berusten. (*)

3. Wat,

(*) Zegt men, wat dwaasheid evenwel het beſluit van God, als ware 't, te willen veranderen! Zult gij of uw kind niet op den beſtemden, en, na Gods oogmerk, den besten tijd ſterven? Of zullen wij, Stervelingen, dien verzetten? —

Men zou dit kunnen omkeeren, en beandwoorden met te zeggen, Wat dwaasheid zig hier over te ontrusten! De *Inënting* zal immers geen verandering in Gods Raad te wege brengen; als 't dan niet bepaald is dat ik, of de mijnen, heden zullen ſterven, dan zal de *Inënting* ook gewis niet doodlijk zijn, en wijl ze evenwel ongetwijfeld de ziekte verligt, en ongelijk goedaardiger doet zijn als de natuurlijke beſmetting; zo kan ik dan even daarom, dat 'er in Gods beſluit geen verandering zal voorvallen, te veiliger en te gerus-

3. Wat, ten laatſten, de derde regel betreft, *dat wij onze Naasten zoo lief moeten hebben als ons zel-*

ruster dit gezegend middel ter *verligting* der kwale gebruiken. — Doch men maakt meest-al van de Leer van Gods Beſluit in dit, gelijk in meer andere gevallen, eene verkeerde Toepaſſing: Men vraagt, als alle die menſchen of kinderen, welke nu aan de natuurlijke kinderziekte geſtorven zijn, waren ingeënt geweesd, zouden zij dan ook niet op dien beſtemden tijd geſtorven zijn? of zou Gods Raad, waar in die tijd bepaald was, dan veranderd zijn geworden? Om de fout welke ligt in de denkwijs, waar uit zulk een vraag voordkomt, duidelijk te proeven, zal ik ze met een andere vraag vergelijken, die in den grond daar aan gelijk is. 't Is het zelfde, als of men vroeg: als alle die menſchen, welke nu rampzalig in 't verderf liggen, zig waaragtig bekeerd hadden, zouden ze dan toch zijn verloren gegaan? of zou Gods Raad, waar in dit einde vast bepaald was, dan veranderd zijn geworden? Gij ziet dit is, in den grond, volmaakt dezelfde vraag, en 't geen gij zeggen zult ter beandwoording der laatſte, even dit zelfde zal ook de vraag in 't eerſte geval oplosſen. Of meent iemand dat hier dingen bij elkander vergeleken worden, die geen gelijk met elkander hebben, de *Bekeering* met de *Inënting*, de *tijdelijke dood* met de *eewige rampzaligheid*; doch hoe verbazend deze zaken met elkander verſchillen, hoe oneindig 't een het ander overtreft, dit verſchil doet niets tot het eigenlijk punt, waar in ze, ten opzigt van 't beſluit, vergeleken worden, 't geen men gewoon is te noemen het *Tertium comparationis* (het *derde* waar in de vergelijking overeenkomt). Doch wel aan! Ik zal dan, ten overvloe-

de,

zelven, en dus het leven of de gezondheid van onzen Naasten, zoo min als onze eigen, mogen in gevaar brengen; de bedenking hier uit ontleend, zoo ver die op onze eigen kinderen, welke men aan de Inënting onderwerpt, haar betrekking zou hebben, is reeds beandwoord bladz. 78 en volgende. Maar voor

de, dezelfde vraag voorstellen in een ander voorbeeld. Stelt, iemand werpe zig in 't water, en *verdrinke?* Ik zie van agteren, dat in Gods besluit bepaald was, dat dit mensch *verdrinken* zou; dit dan stond vast. Maar laat mij nu vragen, indien dit mensch zig niet in 't *water*, maar in het *vuur*, bij voorbeeld in een gloejenden Oven, of in den brandenden kolk van den Ethna of Vesuvius, geworpen had, zou hij dan evenwel niet *verdronken* zijn geweesd? of zou God, in dat geval, zijn Raad, waar in 't *verdrinken* bepaald was, veranderd hebben? Gij zult zeggen, dat zijn dwaze vragen, en het is zoo, ze zijn dwaas, en openbaren een diepe onkunde in de egte Leer van Gods besluiten. Maar even dwaas is dan ook de eerste vraag of bedenking, of men door de Inënting Gods besluit zou willen veranderen? Of, zoo niet, of dan de Inënting niet nutteloos zij, daar toch 's menschen dagen bestemd zijn? Dit is kortelijk de zaak: God die de middelen tot de eindens zoo wel, als de eindens zelve bepaalt, verpligt en verbindt mij aan de bekwaamste middelen: vergelijkt het laatst gezegde over het even voorgaande stuk, bladz. 83, 84., en ziet verder dit onderwerp in een schoon licht gesteld en zeer bevattelijk ontvouwd, door wijlen den Rotterdamschen Geleerden en Godzaligen Leeraar P. DU BOSC, *Leerredenen over den brief aan de Epheseren*, in de 2de Leerreden over vs. 4a handelende van de *eewige verkiezing in Jesus Christus.*

voor zoo verre zij anderen betreft, welke door invoering der Konstbewerking tegen wil en dank kunnen beſmet, en te langduuriger onder de werking der natuurlijke beſmetting gehouden worden; in zoo verre is deze bedenking inderdaad gegrond, en van zoo veel gewigt, dat men de geoorlofdheid der konstbeſmetting (mijns oordeels) niet wel kan bepleiten, dan onder die uitdruklijke voorwaarde, dat men zijne Naasten voor alle nadeel en gevaar beveilige. — Indien 'er nu zoodanige bepalingen en ſchikkingen konnen gemaakt worden, waar door men het gevaar, van anderen tegen wil en dank te beſmetten, kan voorkomen (*); dan ont-

(*) Hier van zal ik in het 3de deel van dit vertoog, 't welk ter Toepaſſing dienen zal, nader ſpreken. Intuſſchen meent en beweert men, dat het zekerſt en 't eenig onfeilbaar middel daar toe zijn zou, de invoering van een algemeen gebruik dezer konſtige beſmetting, op zoodanig eene wijze, als bladz. 77, 78, gezegd is: waarom de Voorſtanders derzelve, uit liefde tot het algemeen belang, zoo zeer daarop uitzijn, om dezelve aantemoedigen, gemakkelijk, onkostbaar, en algemeen te maken.

Het blijkt uit de Sterf-lijſten van LONDEN, dat 'er, zedert de invoering der Inënting, geen minder getal van perſonen, maar eer meerder, aan de natuurlijke kinderziekte ſterven dan te voren. De reden hier van ligt misſchien, onder andere, daar in, dat door aanhoudende Inëntingen de Epidemie (de natuurlijke ziekte) vervroegd, en langduuriger onderhouden wordt. Maar wat raad om dit voortekomen? De Inënting kan door gezag wel verboden, maar misſchien bezwaarlijk (zoo

ontvalt ook deze bedenking, en men kan, onder die bepaalde voorwaarde, zeggen, dat de konst-be-

(zoo weinig als het fluiken) volſtrekt verhinderd worden: ze is zoo gemakkelijk, eenvoudig, en van zoo weinig omſlag, dat dezelve in de ſtilte geſchieden kan, en inderdaad geſchiedt, zonder dat het bekend worde. Het zoude zeer onbetamelijk zijn, en ſtrijdig tegen de eerbied en gehoorzaamheid, welke een Chriſten aan de bevelen zijner Overheid verſchuldigd is; maar hoe ligt en onmerkbaar valt hier de overtreding? Met hoe weinig moeite kan elk Huisvader, die een weinig handigheid en goed begrip heeft, onderrigt en in ſtaat geſteld worden, om het zig zelven en zijne kinderen in 't heimelijk te doen? Hoe weinig baat het, zoo lang 't verbod niet algemeen is door 't ganſche Land en bij de nabuuren, daar de beſmetting van de eene plaats tot de andere, door honderderlei middelen van gemeenſchap, dagelijks wordt overgebragt? En hoe ligt zou het vallen, (zo lang 't niet alomme volſtrekt buiten gebruik is) zig buiten de plaats, alwaar de Inënting mogt verboden zijn, de ſtof te laten inënten, en ſtraks daar op weder te keeren, en in zijn eigen plaats en woning de uitbotting afwagten, zonder dat iemand zulks bemerkte? Het ſchijnt althands bezwaarlijk een Middel uittedenken, waar door de Inënting *onfeilbaar* zou konnen verhinderd worden. Niets derhalven zou voor het algemeen belang zoo veilig zijn, en de opgemelde zwarigheid zoo grondig wegnemen, als het *algemeen* gebruik der Inënting: Doch dit is iets, dat wel kan en mag aangeprezen, maar niet gedrongen worden. Het oogmerk der uitgeſchreven vraag van 't BATAAFSCH GENOOTSCHAP is daarom ook, niet om den gemeenen Man daar toe door *dwangmiddelen te noodzaken*, maar hem daar toe *aantemoedigen*, en dezelve *gemakkelijk* en *onkostbaar* te maken.

beſmetting ook niet ſtrijde tegen de liefde, welke wij volgends Gods woord onzen Naasten ſchuldig zijn.

En dit kan genoeg zijn ter onderzoeking en overweging van het eerſte ſtuk.

Alles nu, wat wij voor en tegen overwogen hebben, in zijn waarde of onwaarde latende, kán men zien, dat men ten minſten tot hier toe geen beſliſſenden regel, met genoegzame overtuiging, uit Gods woord heeft konnen aanwijzen, waar tegen de betwiste konstbeſmetting zoude ſtrijden; ten ware men op een onbetamelijke wijs, en met de boven afgekeurde inzigten daar in te werk ging. Dan zou, wel niet de zaak, maar de wijze hoe, tegen onzen pligt ſtrijden: Maar zij die na rijp beraad, en herhaald onderzoek, zig zelven bewust zijn, dat zij zig door dit Middel in *geen moedwillig gevaar begeven*, dat zij geen bedoeling hebben om de *Godlijke Voorzienigheid vooruit te lopen*, en toereikende zorgvuldigheid gebruiken *om anderen niet te beſmetten*; de zulke hebben in deze opzigten in Gods woord geen Gebod tegen zig, 't welk hen deze onderneming verbiedt en ongeoorlofd maakt; en konnen derhalven (zo geen andere zaken het beletten) met een gerust geweten zig daar van bedienen, zonder zig een ſtrik te laten omwerpen, of herwaards en derwaards geſlingerd te worden.

Wij kunnen dan (dit is ons beſluit) niet zeggen, althands *niet bewijzen*, dat de Inënting onder die dingen valle, welke in Gods woord verboden, en over zulks onwettig, onbetamelijk, ongeöorlofd zijn.

II.

II.

Maar, is 'er dan aan den anderen kant ook eenig bevel in Gods woord, uit kragt van 't welk dit genees- of behoed-middel, moet aangemerkt worden; 't zij regel regt; 't zij van ter zijde geboden, en wij zedelijk daar toe verpligt te zijn? Dit was het tweede ſtuk dat ons te onderzoeken ſtaat.

Beneficium nemini obtrudi poteſt, zegt het gemeene ſpreekwoord; dat is, *een weldaad*, of voorregt, *kan niemand tegen wil en dank opgedrongen worden.* Deze regel gaat egter in het zedelijke niet in alle opzigten door. 'Er zijn weldaden tot welker vaardige omhelzing wij ten hoogſten verpligt zijn, en welker verwaarloozing ons bij God ſtraffchuldig maakt. De Wet des Heeren verpligt ons, niet alleen tot het geen wij Gode en den naasten, maar ook ons zelven ſchuldig zijn. Hier uit zou in 't gemeen ſchijnen te moeten volgen, zo het bij de ondervinding blijkt, dat dit middel van God gezegend wordt tot aanmerkelijke beveiliging van het menschdom, dat een iegelijk, die uit kragt van Gods wet verpligt is zijn eigen leven, en dat der zijnen, zo veel mogelijk is, te bewaren, dan ook, uit dien zelfden hoofde, moet gerekend worden verpligt te zijn tot de aanwending van zulk een heilzaam middel.

Doch, geliefden, wanneer we de zaak wat dieper inzien, en de omſtandigheden der menſchen wat naawkeuriger overwegen, zullen wij ras gewaar worden, dat zig hier wezenlijke uitzonderingen opdoen, en dat wij deze vraag met onderſcheiding beandwoorden moeten.

1. Is 'er iemand ten vollen overreed van de betamelijkheid en nuttigheid dezer zaak, dan werkt ongetwijfeld de zo even gemelde verpligting tot zelf-bewaring: zulk een kan zig billijk verpligt rekenen, uit kragt van 't geen hij volgends Gods wet zig zelven en den zijnen ſchuldig is, om dit middel op eene behoorlijke wijze omtrent zig zelven of de zijnen aantewenden, of ook hun, wanneer zij tot die jaaren gekomen zijn om te kunnen oordeelen en kiezen, op redenlijke gronden, doch zonder dwang, aanteprijzen.

2. Maar, iemand kan omtrent eene geoorlofde zaak, die hem tot eenig tijdelijk nut en voordeel zou kunnen dienen, in weerwil van alle de redenen die daar voor pleiten, bedenkingen in zijn gemoed behouden, en een zeker te rug houdend gevoel, 't welk hij niet kan verzetten. Dan wordt de zaak van eenen anderen aard. In zulk een geval moet men zien wat het zwaarst wege; het voordeel 't welk men zig daar in voorſtelt, of 't gevaar, van tegen zijn geweten handelende zig misſchien te bezondigen. In zaken, die 't geweten betreffen moet men altoos de veiligſte zijde kiezen, twijfelt men aan de wettigheid eener zaak, dan eischt onze pligt, dat men, zoo lang die twijfeling duurt, zig daar van onthoude, want die twijfelt of hij zig aan eenige zaak zou bezondigen, en dezelve in die twijfeling nogthands doet, is veroordeeld. Het is dan oneindig veiliger liever ſchade te lijden, en een tijdelijk geluk te misſen, dan gevaar te lopen van zig door de verkrijging van 't zelve tegen God te bezondigen. Dit is een regel welke de

Apos-

Apostelen in derzelver brieven ons meermaals voorstellen. Zoo was 't bij de eerste Christenen gesteld, onder anderen in 't stuk der vrijheid nopens 't gebruik van zekere spijzen, door de ceremonieele wet veroordeeld, welken de Apostel dien gemelden regel voorschreef, om zig daar na te gedragen. Dus, om dit op ons tegenwoordig onderwerp toetepassen, indien iemand na behoorlijk onderzoek, ernstige raadplegingen en gebeden, zijne twijfelingen niet kan te boven komen, mag hij veilig besluiten, dat hij ook zoo lang dit middel, hoe heilzaam 't ook wezen moge, mag nalaten, zonder daar door een strik over zig te brengen. Zulk een is tot de gebruikmaking van het zelve niet verpligt; en niet alleen niet verpligt, maar hij zou zig zelfs bezondigen, wanneer hij in zulken toestand het zelve ter hand name. Alleen blijft den zulken, en allen anderen, die verpligting over, om met ter zijde stelling, zo veel mogelijk is, van alle vooroordeelen, de zaak met alle mogelilke oplettendheid te onderzoeken, niet onagtzaam te verwerpen, en Gods aangezigt ernstig te zoeken om licht en onderwijs.

Dus hebben wij gezien: 'Er is aan den eenen kant, zoo veel wij met overtuiging kunnen opmaken, geen regel in Gods heilig Woord, welke het bewuste middel veroordeelt. En 'er is ook aan den anderen kant geen stellig bevel, 't welk ons *in 't algemeen* en *zonder onderscheid* 'er toe verpligt. Wat moet nu hier uit volgen? Dit, dat een iegelijk verpligt is, na vereischt onderzoek in deze zaak te handelen na zijn licht, volgends 't getuige-

nis

nis van zijn geweten, en op zulk een wijze dat hij zijn gedrag voor God moge konnen verandwoorden.

En dit leidt ons tot het derde gedeelte van ons voorgenomen onderzoek, volgends 't welk ik

III.

Eenige regelen lesſen en vermaningen uit het verhandelde moet afleiden, tot eenig nader en meer onderſcheiden beſtuur, hoedanig wij in deze zaak behooren te verkeeren.

En om hier in met naawkeurigheid en nodig onderſcheid te werk te gaan, ſtelle ik mij ten dezen opzigte een drie-erlije ſoort van menſchen voor, welken ik ieder hun beſcheiden deel zal tragten toe te dienen.

In de eerſte plaats wende ik mij tot zulken, die tot hier toe tegen het meergemelde behoedmiddel zijn ingenomen, daar van afkeerig zijn, en het zelve met minder of meerder heftigheid beſtrijden.

Gij hebt vrijheid u te ſchikken na uw gevoel, en u te onthouden van 't geen gij afkeurt: Maar laat mij toe te vragen: hebt gij wel alles behoorlijk onderzogt? Zijt gij nog wel waarlijk in ſtaat om 'er grondig over te oordeelen? Zijt gij wel ootmoedig en nedrig genoeg om te geloven, dat het ten minſten mogelijk zij dat gij faalde? Zou het volſtrekt onmogelijk zijn dat anderen, die gij nu veroordeelt, het beter hadden. 'Er zijn menſchen die zig wel eens laten ontvallen, al waren allen 'er voor, al wierd het door alle de Profeſſoren,

Do-

Doctoren en Predikanten aangeprezen, ik zou 'er tegen zijn, en 'er mij tegen blijven verzetten. Maar is dit wel de taal der bedagtzaamheid en nedrigheid, die den Christen zoo zeer betaamt? Zoudt gij nog wel eens regt ingedagt en overwogen hebben, wat gij daar mede zeide? Zoudt gij wel ter goedertrouw met andere woorden (die nogthands in dit gezegde liggen opgesloten) durven zeggen, *ik agte mij verlichter, en ben wijzer in mijne oogen, dan alle menschen?*

Maar laat mij u regt doen, en uwe meening in een gunstiger zin verklaren. Gij wilt misschien zeggen, ik ben van de onbetamelijkheid zo zeer overtuigd, dat ik mij door geen menschelijk gezag zou laten daar van afbrengen: Nu dit zij zoo! hebt en behoudt vrijelijk deze overtuiging, het staat niemand vrij u dezelve te betwisten: Maar vergunt dan ook dat zelfde regt, die zelfde vrijheid, in een zaak die niet overtuigend voor allen uit Gods woord beslist kan worden, aan uwen evenmensch, uwen mede-Christen, die anders denkt, en niet minder sterk dan gij van zijn begrip meent overtuigd te zijn in zijn gemoed.

Kunnen mijne redenen bij u eenigen ingang hebben, mag ik u iets raden; Dit zij u dan gezegd en aanbevolen.

Wederhoudt u, zo veel mogelijk is, om anderen, die in deze nog betwistbare zaak van u verschillen, te veroordeelen, en over 't algemeen zonder onderscheid te verdenken, als of zij losser, gij tederder en godvrugtiger waart. Houdt toch altijd zulke opwellende gedagten verdagt van een

overblijffel van den zuurdeesfem der Pharizeen.

Weest toch voorzigtig om zulken, waar over gij eenig beftel hebt, met dwang te verhinderen en te beletten, zo zij anderszins daar toe overhelling en overtuiging vinden. Gij moogt billijk uit uwe grondbeginfelen hen waarfchouwen en afraden; maar bedwingt ze niet. Wat zoudt gij daar aan hebben, dat gij u zelven voor verandwoordingen en befchuldigingen bloot ftteldet, die u van agteren zouden kunnen het hart van één rijten?

Zijt ook bedagtzaam in uwe afkeuring. Verwerpt dit middel niet met eene veragtelijke verfmading. Spreekt 'er geen laster over uit: het mogt eens zijn dat gij faalde! 't mogt eens een betamelijk middel zijn, na Gods wil; een gefchenk zijner Voorzienigheid, door hem verordend tot een gezegende verlichting van eene fmertelijke plaag, die het menschdom na zijne regtvaardigheid dus lang geflagen heeft! God mogt eens door dit middel willen zeggen tot dien bode des verderfs, fteekt uw zwaard in zijne fchede! het mogte zijner Voorzienigheid eens behagen bij den voordgang dit middel blijkbaar te zegenen tot behoudenis van eene groote menigte! waarom zoud gij u dan willen fchuldig maken aan eenen tegenftand en ondankbare verfmading, waar over gij u van agteren zoudt moeten befchuldigen en fchamen?

Weest integendeel met een ftille bedagtzaamheid vergenoegd, dat zoo velen geneigd worden om dit middel te beproeven, waar door u en anderen gelegenheid gegeven wordt, om door ondervinding op te maken wat raadzaamst zij.

En

En laat ik u ten laatſten in 't voorbijgaan dit nog onder 't oog brengen, dat gij, die de konſtige beſmetting zoo zeer tegenſtaat, om dat men zig daar door in gevaar brengt, gij voor al, uit uwe grondbeginſelen, zo gij u zelven wilt gelijk blijven, alle mogelijke zorge t'aller tijd moet aanwenden, om u en de uwen te bewaren voor alle gevaar der natuurlijke beſmetting, op dat gij, volgends uwe grondſtelling, den Heere niet en verzoekt, en een zware beſchuldiging over u zelven haalt.

Deze dingen zegge ik u, tot uw eigen voordeel, niet om eenen ſtrik over u te brengen, maar om u te leiden tot het gene welvoegt, en bekwaam is om den Heere wel aantehangen.

In de tweede plaats keere ik mij tot zulken, die tusſchen beide ſtaan, die niet weten wat zij kiezen, wat zij doen moeten. Den zulken zij geraden, zo lang zij geen genoegzame overtuiging hebben, en nog bedenkingen in hun gemoed overhouden, die hun de volkomen vrijmoedigheid voor God benemen; zig daar van te onthouden: maar teffens te volharden in het onderzoek, en aantehouden in 't gebed.

Ik kan mij in mijn beſtuur aan de zoodanigen zeer bekorten, door u te wijzen naer eene zeer bondige en Godvrugtige verhandeling, die ten opſchrift heeft deze vraag: *Hoe zal iemand, die in alle opzigten de leiding der Voorzienigheid wenscht te volgen, tot kennis van Gods wil geraken, in elke bijzondere omſtandigheid, het zij tijdelijke, of geestlijke?* te vinden in het allernuttigst Werk, bekend onder

den naam van *'t Euangelisch Magazijn*, III. Deel 3 St. bladz. 349–373. inzonderheid bladz. 366, 67. (*)

Ein-

(*) Terwijl deze Leerreden op de drukpers was, had ik 't geluk eene der Redenvoeringen van mijnen hooggeſchatten Ambtgenoot, den Hoog Eerw. Heer HOFSTEDE, bij te wonen, over de volzinnige Spreuk van Salomon, *Spr.* III: 32. *Zijne verborgenheid is met den Opregten:* behandelende toen alleen dit ſtuk, *hoe God in* BUITENGEWONE *gevallen den Opregten in 't verborgen* RAAD *geeft.* De behandeling van dit onderwerp was zoo eigenaardig, en 't beſtuur zoo toepaſſelijk op dit tegenwoordig geval, voor een gemoed, 't welk God in dezen wenscht raad te plegen, en zijnen wille te vernemen, dat ik mij verzekerd houde mijn' Lezer, met de mededeeling van 't voornaamſte daar van, een wezenlijken dienst te zullen doen. — Zijn Hoog Eerwaardes beroemde mededeelzaamheid, en edelmoedige vriendſchap, waar aan ik zoo vele verpligtingen heb, heeft dezelve van niews vermeerderd, door, op mijn verzoek, het hoofdzakelijke uit deszelfs gemelde Redenvoering, zoo verre het hier toepaſſelijk is, mij ſchriftelijk ter hand te ſtellen, met vrijheid, om het zelve hier (zoo wel ter ſnede) te plaatſen.

Na eenige bijzondere duistere gevallen, waar in de opregten niet weten, wat zij doen of laten moeten, opgegeven en zeer levendig geſchilderd te hebben, ging zijn Hoog Eerw. aldus voord.

Ziet, Waarde Toehoorders, in zulke en dergelijke verlegenheden konnen de Oprechten geraken; verlegenheden, die hunne zielen benaauwen en als een enge band om hunne lendenen leggen!

Wat nu gedaan, wanneer zij zig in de voornoemde gevallen bevinden? Zullen zij met vleesch en bloed te rade gaan;

het

Eindelijk kome ik tot u, die met woorden of ook met daden Voorſtanders van dit middel zijt.

Ziet

het licht der conſcientie uitblusſchen en het voordeeligſte, ten aanzien van hun tijdelijk beſtaan, verkiezen? Dit mag de Religie van de hedendaagſche weereld zijn; de Oprechten, in welke het God behaagd heeft zijnen Zoon te openbaren, *hebben'er een afſchrik van. Wie zal dan hunne knoopen ontbinden? Zullen zij, gelijk oudtijds, het aan den wijſen te* Abel Beth-Maacha *gaan vragen? maar die Stad is niet meer. Zullen zij het de* Zienders, *even als in de dagen van Saul, gaan vragen? Maar waar zijn de Samuëls? Zullen zij het den Priester gaan vragen, maar hem onthreekt den Urim en Tummim? Wat dan? De Propheet zal het ons leeren? Jeſ.* VIII: 19. Zal niet een volk zijnen God vragen? Tot de wet en tot het getuigenis, *enz.* — —

Maar hoe moet dit Raadplegen van God, in zijn woord, door de Oprechten geſchieden? Moet het geſchieden door een zoort van Bijbel-loterij? *enz.* — — —

Neen! men moet, onder opzien tot den Heere, zijn Woord raadplegen, door zulke Boeken, Hoofdſtukken, en texten der heilige Schriftuur op te zoeken, aandagtig te leezen, en te overweegen, waar in men vermoeden kan, dat goeden raad te vinden is ter onzer voorlichting en beſtiering, in die donkere gevallen, waar in men zig voor het tegenwoordige bevindt. ——

Edoch hier doet zig een groote zwarigheid op. De gevallen, waar in men thans verkeert, konnen van dien aart zijn, en die ik daar zoo aanſtonds opgenoemd heb, zijn van dien aart, dat men, hoe Bijbelkundig ook! daaromtrent noch ſtellige onderrigting, noch iets bij wijs van gevolgtrekking, in Gods woord kan vinden. Hoe zal men het dan maken? Zal men, wanneer de Schriftuur hier zwijgt, den Heere vragen om een uiterlijk hoorbaar of zichtbaar tecken? Dit mag onbedagtzaam van dezen of genen goedgekeurd worden; wij meenen dat het zoo weinig van ligtvaardigheid als Godverzoeking vrij te pleiten is. De huishouding van het Oude Testament ſtont dit toe aan een Moſes, aan een Gideon en

Ziet toe, dat uwe overhelling toch redenlijk en welgegrond zij: laat u niet op de overtuiging en 't ge-

andere Oprechten van dien tijd; maar de Bedeeling der Nieuwe Huishouding is van eenen anderen aart. Daar God ophoudt met teekenen te geven, moeten wij ophouden met teekenen te vragen.

Er is een gereeder middel voor handen, dat veiliger en meer zeker is, om dat het van God zelf is ingesteld en verordend. Ik bedoel het Gebed. *Te weten, als 'er* geen stem of antwoord *is in het Geopenbaarde Woord; dan moeten de Oprechten den Heere, in den gebede, raadplegen en zijn wil, langs dien wech, zoeken te verneemen; zeggende met Josaphat* Heere! wij weten niet wat wij doen zullen, onze oogen zijn op U.

Maar zal dit Raadvragen der Oprechten, in den gebede, den Heere aangenaam zijn; zal hij dit hun brandoffer tot asch maken, *raad geven, en hunne smeekingen verhooren, 'er moet een betaamlijke* Voorbereiding *tot het Gebed voor afgaan; op dat men tot den throon gekomen zijnde, met den Dichter zeggen kan:* Mijn hart is bereid o God! Mijn hart is bereid. *Tot zulk een Voorbereiding behoort.*

1. *Dat men heilig vaste; niet tot verbreeking of verderving; maar tot* bedwinging van het ligchaam. *Ik spreek met den Apostel Paulus. Onthouding vanbegeerlijke spijzen, die de driften ontsteeken, maakt de ziel beter gesteld om te bidden.* Men heeft aangemerkt, *zegt een groot Zedemeester,* (Pictet) dat, in het vasten, zelden de Godsvrugt-oefeningen met onbetaamlijke gedagten bezoedeld zijn. *Zoo gingen ons de Bijbelheiligen voor.* —

2. *Dat men zig voor dien tijd afscheide van zijn gewoon werk, van 't gewoel der weereld, en zig in eenzaamheid begeve, agtervolgens de vermaaning van onzen Spreukschrijver:* die zig afzondert, tragt naer iets begeerlijks. *Dus gedroeg zig de oprechte Isak; hij ging 's avonds in het stille veld om te bidden.*

3. *Dat*

gezag van anderen leiden, maar ziet toe voor u zelven: al is een zaak geoorlofd en goed, kan men ze

3. *Dat men, dus afgezonderd zijnde, zijn leven en wandel, met de fakkel van Gods Woord in de eene, en de lantaarn van onze eige conſcientie in de andere hand, naauwkeurig onderzoeke en getrouw naſpoore, of 'er ook eenig* zuurdeesſem *in onze harten verborgen is.* — *Zoo ja, dat men zulks ten eerſten wegdoe en daar over, gelijk ook over alle onze andere zonden, bekende of onbekende, verzoening zoeke in het bloed des verbonds. David was in dat onderzoek zoo oprecht, dat hij, van wegen de arglistigheid en bedrieglijkheid van 't hart, zig dat werk niet alleen durfde toevertrouwen: Hij keerde zig daarom tot den Heere:* doorgrond mij o God — beproefd mij en ziet of bij mij EEN SCHADELIJKE WECH is, en leid mij op den eeuwigen wech. *Zulk een onderzoek en werkzaamheid is volſtrekt noodig, want God* hoort de ſondaars niet. De Heere is ver van de Godlooze, maar het gebedder Rechtvaardige zal hij verhooren. *'t Is waar! Er is onder den Hemel* geen mensch die niet en zondigt; *maar 't is niet te min zeker, dat, zal de biddende ziel Raad ontfangen, zij geen* bijzondere zonde *als een lekkere bete onder haare tong mag verborgen houden. Van al het* onrecht, *dat in haare* handen *is, moet alvorens afgeſtaan worden. De Zaligmaker leert het ons Matth.* V: *vs.* 24. *vergelijk* 1 *Tim.* II: 8 *Spr.* XXI: 3. *Jeſ.* I: 15. *David durfde niet rontom des Heeren altaar gaan, voor dat hij* zijne handen in onſchuld gewasſchen had.

4. *Dat men, dit verrigt hebbende, vervolgens zijne gedagten van alle andere dingen afſtrekke, en die alleen vestige op dat bijzonder geval, waar in men zig bevindt; daar op alleen peinſende, en met alle bedagtzaamheid de zaak van alle hare zijden beziende.*

5. *Eindelijk dat men het hart zoeke vervuld te krijgen met eerbied tot God, bij wien te gelijk is een goedertierene en een vreeslijke Majeſteit.* ——

ze egter uit verkeerde gronden doen, en zig daar aan bezondigen. Handelt dan altoos op zulke gron-

Het is, zoo ik mij niet bedrieg, de geſchetſte Voorbereiding, *welke de Prediker aanprijst, als hij zegt:* Weest niet te ſnel met uwen monde, ende uw harte en haaste zig niet een woord voor te brengen voor Gods aangezigt, want God is in den hemel, maar gij zijt op de aarde, *Cap.* V: 1.

Wanneer nu de Oprechte Bidder en Raadvrager zig dus betaamlijk heeft voorbereid, moet hij tot het Gebed *overgaan. Maar deze betaamlijke voorbereiding alleen zal zijn gebed niet goed maken, noch hem het gewenschte antwoord doen erlangen. Zal God hooren; het* Gebed *zelf moet zoo heilig zijn, als de* Voorbereiding *is geweest. Het moet uitgeboezemd en tot den Heere opgezonden worden:*

(1) *Met de diepſte* verootmoediginge *en vernederinge, niet alleen van 't ligchaam, maar voornaamlijk van de ziel.* De offerbanden Gods zijn een gebrooken geest: een gebroken en verſlagen hart; *hoedanig een* God niet veragten zal, *Pſ.* LI: 19. *Zoo dat de Oprechte Bidder zig zoo zeer verlaagt als hij God verhoogt; erkennende, dat het vrije genade en enkele goedheid zal zijn, indien het Hem behage zig als een* God des Raads *aan de ſmeekende ziel te ontdekken. In zulk een demoedige ligchaams en zielsgeſtalte zogten de oude Heiligen Gods aangezigt.* Dan. IX: 3. enz. Esra IX: 5. enz. *Israël deed het al* weenende Richt. XX: 26. *en David met een* zak *om zijne lendenen* Ps. XXXV: 13.

(2) *Met den grootſten* ernst *Hoe grooter de verlegenheid is, waar in men geraakt is, hoe grooter de ijver zijn moet. Als de Apostel de Romeinen opwekt om* den Heere te dienen *en te* volherden in den gebede, *laat hij voor afgaan:* zijt vuurig van geeste, Rom. XII: 11, 12. *Ernst is de vlam, waar door het reukwerk onzer gebeden ten Hemel gedreven wordt. De geestlijke* oogen *der Oprechten moeten zoo ſterk en ſtijf op den Heere geſlagen worden,* dat ze Hem geweld aandoen. *Kortom, hun gebed moet een zweem hebben van het gebed des Zaligmakers, van 't welk geſchreven ſtaat:* Hij bad te ernſtiger, Luc. XXII: 34.

(3) *Met*

gronden, waar over uw geweten zig bij God in deze zaak moge konnen verandwoorden.

Wagt

(3) *Met de kragtigſte* drangredenen, *genomen, deels van Gods Almagt, Wijsheid en onbegrensde Goedheid, waar door hij kan en wil raad geeven; ook dan, wanneer alle menschlijke raad uit is: deels van de beloften des Verbonds en hunne betrekking op dezelve. De ſchriftuurtexten zijn reeds genoemd, waar in de Godvrugtige zoo* pleitende *bidden.*

(4) *Met een* geloovig vertrouwen *op God in Christus, houdende hunne oogen, gelijk eertijds het biddende Israël, naer het verzoendekzel uitgeſtrekt. Het moet een bidden zijn, om het met de woorden van den Heidelbergſchen Catechismus uittedrukken, het welk bezield is met* een kinderlijke vreeze of toeverzigt, dat God onze Vader geworden is door Christus, en dat hij ons *(om zijnent wil)* veel weiniger afſlaan zal, het geen wij hem met regten geloove bidden, dan onze Vaders ons aardſche dingen ontzeggen, *Vrage* 120: *Het geen* zeker Oudvader *van het Avondmaal zeide,* Gelooft, en gij hebt geëeten, *dat mag men ook wel van een Oprecht gebed zeggen:* Gelooft, en gij hebt gebeden!

(5) *Met* Aanhoudendheid, *naer des Apostels vermaaning* 1 *Theſſ. V:* 17. Bidt zonder ophouden. *De ſtorm op de poorten des Hemels moet telkens hervat worden.* Het koningrijk der *hemelen, en de verhooring aldaar, wordt niet verkregen, dan door* de geweldenaars. *God hoort wel eens, eer wij ſpreken, maar niet altijd. Soms wil Hij ons geduld beproeven, en niet antwoorden voor dat men Hem lang genoeg* moeijelijk *heeft* gevallen. *Hoe lang liet hij de Cananeeſche vrouw agter naroepen.* —— *Jacob moest met hem* worſtelen tot dat de dageraad opging, *en die worſteling zou nog langer geduurd hebben, had de Aardsvader niet met een heilige gemoedigheid gezegd:* Ik zal u niet laten gaan tot dat gij mij gezegend hebt.

Als de Oprechte Raadvrager naer het Patroon van zulk een Gebed, als ik daar vertoond heb, den Heer geestlijk laſtig valt, dan heeft hij de belofte, dat God den Hemel niet voor hem ſluiten, maar antwoorden zal. Daer leggen niet

Wagt u! Wagt u toch! wat ik u bidden mag, voor ligtvaardigheid, en roekelooze woorden en da-

alleen de algemeene beloften: Roept mij aan in den dag der benaauwtheid en ik zal u uithelpen: Bidt en u zal gegeven worden; —— *maar daar legt ook die bijzondere belofte:* Ik zal u onderwijzen, ik zal u leeren van den weg, dien gij gaan zult, ik zal u raad geven; mijn oog zal op u zijn, Ps. XXXIII: 8. *Nadruklijk is vooral de belofte*, Ps. XXV: 12. Wie is de Man, die den Heere vreest; Hij zal hem onderwijzen in den wech, dien hij zal hebben te verkiezen, zijn ziel zal vernagten in het goede, en zijn zaad zal de aarde beërven. *Ik noem dit een nadruklijke belofte, om dat 'er onmidlijk op volgt:* De verborgenheid des Heeren is voor die genen, die Hem vreezen, en zijn verbond om hun die bekend te maken; *woorden, die in het zaaklijke met onzen text dezelfde zijn, enz.* —— ——

Overeenkomstig zulke en soortgelijke beloften, maakt de goede God dezelve ook Ja en Amen aan den Oprechten Bidder, die Hem, op de gezegde wijs, beeft raad gepleegd en aangeloopen als een waterstroom. De Heere antwoordt hem.

Maar hoe gaat dat antwoord geven toe? Waar in bestaat het? Ik zal het met weinige woorden zeggen, wel verzekerd zijnde, dat hoe korter ik het uitdruk, hoe verstaanbaarder het voor den Toehoorder zijn zal. De zaak is deze:

„ *De Heere verlicht, door zijnen heiligen Geest, om*
„ *Christus wil, met welken zij één zijn, en in wiens naam*
„ *zij baden, het verstand van den biddenden Raadvrager;*
„ *verdrijft de nevelen en dampen, die het Oordeel bedwel-*
„ *men, heldert het op, en brengt het tot den hoogsten trap*
„ *van juistheid en rechtheid; in diervoegen dat de Oprechte*
„ *met het dus verlichte verstand en opgehelderae oordeel, nu*
„ *klaar zien kunnen en vonnisen wat, in het geval, waar*
„ *in zij zig bevinden, en waar over zij den Heere geraad-*
„ *pleegt hebben in den gebede, het geoorloofdste, het oirbaar-*
„ *ste, het redelijkste is, en het meest kan strekken tot ver-*
„ *heerlijking van zijn Naam, ten hunnen beste, en ten*
„ *nutte van hun Naasten. De Heere neigt en buigt ter*

zel-

daden. Het ſchaamt zig, en 't verſchaft eene geweldige ergernis aan zulken die God vreezen, dat ſom-

„ *zelver tijd kragtdadig hunnen wil om dat geen, het welk*
„ *door 't verlichte verſtand beſchouwd, en door het regtge-*
„ *maakte oordeel goedgekeurd is, te kiezen, te omhelzen, op*
„ *te volgen, en het geen daar tegen overſtaat te haten en te*
„ *vlieden. Al het welk gepaard gaat met zulk een duidelijke*
„ *overreding des gemoeds, en met zulk een volkome verzeke-*
„ *ring aan het hart, dat 'er geen twijffel voor de Raadvra-*
„ *gende Ziel over blijft, of de Heere heeft geantwoord, en*
„ *haar zijn wil bekend gemaakt.*"

Ontſangen de Oprechte zulk een Raad, al is ze dan ook ſtrijdig tegen hunne vleeschlijke belangen, zij volgen dezelve met blijmoedigheid op, want zij zijn nu meer dan ooit eenswillig met den Heere geworden, en zingen David agter na: Ik zal den Heere looven want hij heeft mij raad gegeven,.

Ziet daar een ſtaaltje uit eenen dier treflijke Leerredenen, zoo verre het hier tot mijn oogmerk te pas komt. Een kundige zal ligt begrijpen, dat dit ſtuk, uit die Redenvoering genomen, en dus buiten zijn geheel hier voorkomende, door de afgebrokenheid veel van deszelfs ſchoonheid en klem verliest. Hoe aangenaam zou het zijn, mogten wij de geheele ſtof, voor zoo ver zijn HoogEerw. dezelve reeds gepredikt heeft, en nog verder hoopt te prediken, door den druk in 't licht zien verſchijnen! Men mag dit gewigtig onderwerp (hoe *Gods Verborgenheid*, ten opzigt van zijn geestlijk ONDERWIJS, RAAD in duiſtere gevallen, en de bijzondere uitlating zijner LIEFDE, *met den Opregten is*) bij onze Practikale Schrijvers veel aangeroerd, en in uitgebreide Algemeenheden behandeld vinden; ik twijfele, of men 't zelve ligtelijk zoo beknopt, duidelijk, bepaald, overtuigend, en overeenkomſtig het redenlijke van onzen bevindelijken Gods-

ſommigen zoo los en lugtig zig daar over uitlaten, als ware het een ſpel. Is een zaak, waar aan onze gezondheid, ja ons leven verknogt is, niet gewigtig genoeg, om ernſtig, en met indrukken Gods op het hart, daar van te ſpreken? Is 't niet, dat God na zijne wijsheid, nu of dan, dit middel in enkele gevallen doet mislukken, op dat wij niet dan in zijne vreeze, en in ootmoedige afhanging van zijnen zegen, dit gebruiken zouden? Indien men roekeloos te werk gaat en zig bezondigt, zou men dan God niet tergen, en hem als dwingen om den verleenden zegen op een zigtbare wijze in te trekken? Zal dit de dankbaarheid aan God zijn voor zoodanig een middel, dat men zig aanſtelt en gedraagt, als of men nu iets gevonden had, om Hem zijne roede uit de hand te wringen en die te beſpotten? Foei zulk eene Godverzakende losheid! God behoede ons voor zulk eenen geest van boosheid, op dat niet zijne zegeningen voor ons in vloeken veranderen!

Wilt gij hier behoorlijk verkeeren, kent God in alle uwe wegen, en weest Hem dankbaar wanneer Hij dit Middel aan u gezegend heeft. Erkent zijne goedertierenheid met lof en dankzeggingen.

Voords

Godsdienst, zal aantreffen, als het zelve door zijn HoogEerw. opzettelijk, in verſcheiden Leerredenen over die ſtof, behandeld is, en verder ſtaat behandeld te worden. Mij dunkt onze Gemeinte, en alle hoogagters van 's Mans uitgelezen arbeid, zullen zig met dezen mijnen wensch geredelijk vereenigen, en denzelven bij voorkomende gelegenheden in een ernſtig verzoek veranderen.

Voords handelt en gedraagt u in dit ſtuk voorzigtig. Overdwarst niemands geweten in deze zaak. Wagt u van uwe overtuigingen iemand optedringen. Hebt gij kinderen of anderen onder uw beſtuur, handelt met dezelve na uwe overtuiging: doch zijn zij zelve reeds tot die jaaren gekomen, dat zij kunnen oordeelen en kiezen, dwingt ze niet: geeft haar aanleiding en onderrigt na hare vatbaarheid, en laat ze voords na haar eigen overtuiging kiezen.

Is 'er verſchil tusſchen Egtgenoten over dit onderwerp; laat nooit dwang de overhand over de zwakſte partije hebben. Het veiligſte is in zulk een geval, aan de zwakſte kant zig te voegen, en toegevend te zijn, onder aanwending van geſchikte middelen ter redenlijker overtuiging. — Indien het onverhoopt in zulk een geval gebeurde, dat intusſchen door een ongelukkigen uitſlag de overwegingen wierden afgeſneden; dan heeft die geen, welke ten gevalle van de zwakſte zijde zijne neiging heeft opgeſchort, reden om in God te berusten, die door zijne Voorzienigheid hem de handen gebonden hield. De zulke heeft geen reden zig zelven het verzuim te verwijten, zo hij ſlegts door alle redenlijke overtuigingen getragt hebbe die geene, die een evengelijk regt op het verloren pand had, te overreden. —

Is 'er iemand door een verlies van dien aard getroffen, zonder tijdig aan dit behoed-middel gedagt en 't zelve onderzogt, of gelegenheid tot de aanwending van het zelve gehad te hebben; rijst 'er nadenken bij u op: ach had ik dit middel te werk

ge-

gesteld! De zulke bedenke dat bij den mensch zijn weg niet is, noch bij den man die wandelt, dat hij zijn gang rigte. — Waart gij toen, als uw verlies u trof, door omstandigheden verhinderd, of nog niet ten vollen overreed van de wettigheid van dit middel; gij hebt wel gedaan, ten aanzien van uw geweten, dat gij 't in dien staat van onzekerheid hebt nagelaten. — De omstandigheden, die u daar in belemmerden, wierden alzoo van den Heere bestuurd, om dat het zijn wille was uw pand weg te nemen. Zoekt in dat bestuur der Alregeerende Voorzienigheid, nu van agteren openbaar, te berusten, en gebruik te maken van 't geen ik voorleden dag des Heeren heb voorgedragen.

Maar nog een zaak moest ik niet vergeten eer ik eindige. Gij die de konst-besmetting voorstaaat, en u daarvan bedient, ziet toch toe, dat gij dit doet op eene wijze die anderen niet benadeelt. — Ik bidde u, wat verwijt zoudt gij u zelven niet moeten doen, wanneer gij om u, of iemand van de uwen, voor 't gevaar te behoeden, een ander, ja dikwijls verscheidenen, die zig van dat middel niet kunnen of durven bedienen, in 't gevaar stortte, en een oorzaak van derzelver dood wierd! Het is dan raadzaam — dat men deze konst-besmetting nimmer werkstellig maake buiten den tijd, dat de natuurlijke ziekte aan zoodanig een plaats regeert, om geen gevaar te lopen, van dezelve daar door te verwekken en te verspreiden. — Dat men de genen die onder de konst-bewerking zijn, geduurende den ganschen tijd der besmettelijkheid, zorgvuldig afzondere van de gemeen-

meenſchap met zulken, die gevaar konnen lopen van daar door aangeſtoken te worden. (*) — En

(*) Het is na alle waarſchijnelijkheid een zeer ongegrond en verkeerd gevoelen, wanneer men het verbod, of liever de beperking der Inenting, door de Magiſtraten van ſommige ſteden, aanmerkt als een bewijs dat dezelve door hoog gezag afgekeurd en ſchadelijk geoordeeld wordt. Ongetwijfeld is het alleen aantemerken als een vaderlijke voorzorg, welke de Regeering van ſommige plaatſen daar toe aanſpoort, en de beperking of opſchorting dezer beſmettelijke konstbewerking *buiten den tijd der Epidemie* doet nodig oordeelen, zoo lang dezelve niet algemeen is doorgebroken, of ten minſten, zoo lang men, in of bij die ſteden, geene bekwame plaatſen daar toe geſchikt kan oprigten of afzonderen, het geen aan vele zwarigheden onderhevig is, en ligter te ontwerpen dan uittevoeren zou zijn. Anderszins toont het voorbeeld, niet alleen van een groot aantal der voornaamſte Regenten, maar ook van Zijne DOORLUGTIGE HOOGHEID, dat Hoogstdezelven dit Middel niet alleen goedkeuren, maar, gelijk bekend is, ook dadelijk met een in 't oog lopend gezegend gevolg te werk geſteld hebben.

Intuſſchen is het bitter te beklagen, dat, terwijl men zoo bezorgd is tegen de *mogelijke verſpreiding* der beſmetting door de Inenting, de menſchen over 't algemeen zoo onverandwoordelijk roekeloos zijn in de *onfeilbaar zekere* verſpreiding der natuurlijke beſmetting. Men mag vast ſtellen op goede gronden, dat in eene plaats waar de kinderziekte regeert, ten minſten twee derde deelen aangeſtoken worden door moetwillige roekeloosheid. Men weet, en erkent dankelijk, de genomen voorzorgen tegen de verſpreiding der Vee-

En vooral ware het te wenſchen, dat, invoornaame en aanzienlijke plaatſen, buiten de Stad, ge-

Vee-pest; maar hoe wenſchelijk zou het zijn, konden 'er ook door Hooger hand Maatregelen beraamd, en in 't werk geſteld worden, tegen de verſpreiding der kinderziekte door de *natuurlijke beſmetting!* ook hier door zouden duizenden in ons land middelijk tegen deze ziekte beveiligd worden. Hoe kan het anders zijn, daar men kinderen op de publike wegen met de rijpe pokjes in het aangezigt ziet loopen, daar zij ter ſchole gezonden worden, dikwijls eer ze nog geheel zijn afgevallen, enz. hoe kan 't anders zijn, of de beſmetting moet langs zulken weg geweldig verſpreid worden? Zou 't niet mogelijk zijn, dat bij voorbeeld, (1) aan elk huis, zoo dra zig de kinderziekte in 't zelve openbaarde, een zeker kenbaar teeken geſteld wierde, waar door elk, die deze ziekte niet gehad heeft, de beſmetting zou konnen mijden. (2) Dat de herſtelde niet dan na de volkomen herſtelling in 't openbaar mogten te voorſchijn komen, althands de kinderen niet dan na een genoegzamen en ruimen tijd na de herſtelling mogten ter ſchole gezonden worden. (3) Dat het linnen en de kleederen derzulken behoorlijk en afzonderlijk gewasſchen, en hier toe op de Bleikerijen behoorlijke orde geſteld en opzigt genomen wierde. (4) Dat inzonderheid bij Bakkers, Vleesch-houwers, en dergelijke, wanneer deze ziekte in derzelver huisgezinnen regeerde, nodige voorzorg wierde verordend, enz. enz. Ik beken, ALLE gemeenſchap der beſmetting is niet mogelijk afteſnijden; maar zeer wenſchelijk en veilig zou het zijn die zooveel te beperken als mogelijk is. Hier door zou gewis de natuurlijke beſmetting minder uitgebreid, korter van duur, en duizende perſonen 'er voor beveiligd worden.

gelegenheden wierden geſtigt, waarin men zonder hinder of ſchade deze bewerking kon oefenen, mids

den. — Sommige zullen misſchien het voorſtellen dezer voorzorge en behoedmiddelen belagchen; maar dezulken behooren dan vooral geen bezorgdheid te hebben voor de verſpreiding der beſmetting door de Inënting, willen zij zig niet ten toon ſtellen als zoodanigen die zig zelven ongelijk zijn, en in 't ééne geval gansch onbeſtaanbaar met hunne grondbeginſelen in een ander geval handelen: te meer, daar de onderſtelling, dat de ziekte door middel der Inënting op een plaats aanmerkelijk verſpreid zou worden, tot nog toe van genoegzamen grond ontbloot is. Ik heb, om aan de zulken die daarop een zwak hebben zoo veel toetegeven als mogelijk is, deze onderſtelling toegelaten, en als een zaak, die zeekerlijk zeer mogelijk is, wel ernſtig willen doen in aanmerking komen: maar tot hier toe heeft men uit de ondervinding geen genoegzamen grond om het vast te ſtellen: men kan het onſchadelijke der Inënting uit zeer goede gronden beredeneerd, en met voorbeelden geſtaafd vinden, door den Heer TYSSOT, in zijne verhandeling, de *Inënting der Kinderpokjes gebillijkt*, vertaald door den Heer M. SCHOUTEN, bladz. 122-124. welke plaats wel waardig is gelezen te worden, en vooral de aandagt der Magiſtraten dobbel verdient. Althands dit is opmerkelijk, en teffens openbaar, dat te dezer tijd alhier in onze Stad, na de doorbreking der Inënting en in weerwil van de gelijktijdige vermenigvuldiging derzelve, de natuurlijke ziekte niet alleen niet merkelijk toegenomen, maar hand over hand verminderd is, zoodanig, dat (volgends 't geen mij heden van goederhand berigt wordt) één onzer voornaamſte Doctoren voorleden week zelfs veel moeite gehad heeft, om ſtof tot Inënting

mids die gelegenheden van dien aard mogten wezen, dat niet alleen de aanzienlijke, de rijke, de vermogende lieden; maar ook de gemeener Burgers en onvermogenden daarvan op eene voegzame wijs konden gebruik maken. (*)

Zie

alhier te krijgen. En even weinig kan men de verwekking der tegenwoordige Epidemie onder ons aan de Inënting toeſchrijven, want ze was reeds twee maanden in de Stad geweesd, eer men de eerſte Inënting te werk ſtelde, ook heeft ze hare grootſte woede gehad juist in dat tijdvak (het midden van den Zomer) dat de Inënting volſtrekt ſtil ſtond.

(*) Onder de bezwaren tegen de Inënting (die mij, inzonderheid na deze gehouden Leerreden, uit de geſprekken bij lieden van middelmatig vermogen, zijn voorgekomen) is ook de *kostbaarheid* welke men elkander wijs maakt daar mede gemoeid te zijn. Men ziet dit middel als met ſcheele oogen aan, om dat hetzelve goed is voor Rijke-Lieden, die 't betalen kunnen, of ook voor zulke Arme, die zig niet behoeven te ſchamen zig *voor niet* te laten helpen; maar men agt het voor Burgerlieden, voor menſchen van een middelmatig vermogen, met een talrijk gezin bezwaard, zeer drukkende. Men heeft, namelijk, wel eens gehoord, dat aanzienlijke en rijke lieden de Genees- en Heelmeesters met milde giften beloonden: hier uit na evenredigheid oordeelende, ziet men dit ſlegts aan als een goud-mijn voor de Doctoren. Dan, ik kan en moet op goede gronden verzekeren, dat deze gedagte ongegrond is: Ik kan en moet onzen Artzen in onze Stad het regt doen in 't openbaar te erkennen, dat de voornaamſten, en misſchien wel allen, welke de Inënting oefenen en voorſtanders van dezelve zijn, de edelmoe-

Ziet daar Toehoorders, 't geen ik nodig en genoeg oordeelde, u over dit onderwerp voorte-dragen.

Gij vraagt misschien, maar wat is nu uw gevoelen, wat zoudt gij raden? Ik andwoorde: dit agte ik schier onnodig nader te verklaren. Ik durve mij dien trap van licht niet aanmatigen, om eenen beslissenden raad te geven: Ook zijn de omstandigheden te verschillend, dan dat men allen een en 't zelve zou konnen raden. Ik geve dit geheel aan uwe eige overdenking en overtuiging over, die toch van mijn persoon en gevoelen geen gezag kan of mag ontleenen. 't Is mij genoeg u slegts op het spoor geleid te hebben. Mijn gevoelen intusschen is dit: Is iemand zwak, en twijfelmoedig, zonder, *na behoorlijk onderzoek en ernstige raadpleging*, tot eenige gegronde vaststelling te kunnen komen, hij doet wel dat hij het nalaat. Is iemand daarentegen overtuigd van de geoorlofdheid, hij doet wel zo hij 'er toe besluit; *Want aangaande dit stuk*, (en daar besluite ik mede) *aangaande dit stuk heb ik geen bevel des Heeren; maar ik zegge mijn ge-*

moedigheid hebben, van niet alleen de behoeftigen *voor niet* te helpen, maar in 't gemeen niets meer afte-vorderen of in rekening te brengen voor de waarneming dezer bewerking, dan dezelve gewoon zijn, in alle andere ziekten, voor hunne Visites te ontvangen: 't geen egter niet wegneemt de redenlijkheid en billijkheid, dat Lieden van zeer veel middelen, uit vrijwillige neiging, wegens blijdschap en erkentenis, het geschenk vergrooten.

gevoelen, als die door Gods barmhartigheid en genade wenſche getrouw te zijn: En al wat ik hierover gezegd hebbe, dat zegge ik tot uw eigen voordeel, niet om een ſtrik over u te brengen, maar om u te leiden tot het gene wel voegt, en bekwaam is om den Heere wel aantehangen, zonder herwaards en derwaards getrokken te worden.

Is nu iemand na dit alles nog t'onvrede, dat ik dit onderwerp van den Predikſtoel behandeld hebbe; die denke dat hij een mensch is, en dat het niet onmogelijk is dat zijn toorn onbillijk ontſtoken zij.

Is iemand twist-ziek, en zoekt men, door een geest van tegenſpreken gedreven, te bedillen; — hij bedenke, dat ik noch gewoon, noch gezind ben te twisten. — Indien iemand ſchijnt twistgierig te zijn, wij en hebben zulke gewoonte niet, noch de gemeinten Gods.

Meent egter iemand eenige ſtellingen, of onderſtellingen, waarop ik gebouwd; of oplosſingen welke ik gegeven heb, met grond te konnen tegenſpreken, of het onvoldoende daarvan aan te toonen; hij geniete en gebruike niet alleen deze onbetwistbare vrijheid, waartoe ieder even veel regt heeft; maar hij wete ook, dat zulks, met beſcheidenheid geſchiedende, mij, die in dezen het waar belang der menſchelijke Maatſchappije, en het betamelijk beſtaan van een Christen bedoele, bijzonder aangenaam zijn zal: terwijl mijn oogmerk, en de dadelijke inrigting dezer verhandeling, niet ſtrekt, om het een of ander ſtellig te beweeren, of iemand optedringen; maar om elk optewek.

wekken en aanleiding te geven, om dit onderwerp bezadigd en naawkeurig te onderzoeken, van alle kanten te bezien, ernſtig te overwegen, en na zijn beste licht, onder opzien tot God, tot een beſluit te brengen.

Ik eindige, gelijk ik begonnen heb, *Wie is de Man die den Heere vreest? Hij zal hem onderwijzen in den weg dien hij zal hebben te verkiezen.*

AMEN.

NAZANG PS. CXIX: 8.

EENI-

Eenige Drukfeilen.

bladz. 15	reg. 8	van ond.	*laast*	voor	*laatst*
—— 28	—— 1		*een eenen*	——	*den eenen*
—— 30	—— 19		*onzes*	——	*onzer*
—— 32	—— 6		*voortkwam*	——	*voordkwam*
—— 33	—— 5	van ond.	*gelenheid*	——	*gelegenheid.*
—— 50	—— 2	—— ——	*affcheere*	——	*affcheure*
—— 69	—— 3		*vrezen*	——	*vreezen*
—— 79	—— 10		*in den huid*	——	*in de huid.*
—— 91	—— 13		*zijne*	——	*zijnen*

N. B. Onder het opmaken en drukken der laatſte Leerreden heb ik vergeefsch getragt het nette getal der Ingeënten te agterhalen, en mij moeten behelpen met het geen mij door des kundigen na gisſing is opgegeven; Men heeft mij toen het getal begroot op 2 a 300; doch uit de Lijst in de Courant geplaatst blijkt, dat het juiste getal bedraagt 183.

Voords moet men verdagt zijn, dat de 783, welke volgends die zelfde Lijst aan de Kinderziekte overleden zijn, alleen gerekent worden van 1ſte Jan. tot ult. Decemb. 1776. wanneer men nu daar bij rekent nog 32 die in 't laarst van 't vorig jaar 1775 van Septemb. tot Decemb. aan deze Ziekte geſtorven zijn, is het geheele getal der ſlagtöffers dezer Ziekte, geduurende de tegenwoordige Epidemie, tot hier toe, t'zamen 815.

NA-SCHRIFT

gevoegd bij den tweeden Druk.

Ik heb beſpeurd, dat ſommigen, in weerwil mijner duidelijke verklaring in de Voorreden, en 't ſlot der laatſte Leerreden, egter dezelve hebben aangezien en beoordeeld, als ingerigt ter *volledige overtuiging* niet alleen van de *betamelijkheid*, maar ook van de *voordeeligheid* en *noodzakelijkheid* der Inënting. Als men deze Redenvoering met zulk een oogmerk leest, om 'er zoodanig een *volledige overtuiging* in te vinden, kan ze niet voldoen: of wanneer men meent zulk een volledige overtuiging in dezelve te vinden, doet men haar te veel eere aan, en ſchrijft 'er iets aan toe, 't geen men reeds vooraf uit andere bronnen getrokken heeft. Neen! ze bedoelt eigenlijk niet meer, dan den WEG TE BANEN tot overtuiging, dat is, om elk tot ernſtig nadenken te brengen, tot bezadigder overweging, en vooral tot gezetter onderzoek optewekken: Maar de *overtuiging zelve* moet gehaald worden uit andere bronnen die ik aangewezen heb, vergeleken met het geen de ondervinding verder oplevert. Men houde toch onder het oog, dat mijn oogmerk alleen was eenvoudig, na aanleiding der tegenwoordige omſtandigheden, mijne gemeinte dit onderwerp aan de MOREELE ZIJDE te doen beſchouwen, en regelmatiger, bedagtzamer en gegronder daar over te doen denken, dan tot hier toe doorgaands geſchiedde. Ik zogt hier door alleen eene ſterke hinderpaal in 't bezadigd onderzoek, waar aan het den meesten mangelt, weg te nemen, en mijne Toehoorders langs dien weg tot een onbevooroordeelder en ernſtiger onderzoek dezer zaak op te wekken; waar toe de voorhanden zijnde Vertoogen en uitgewerkte Verhandelingen van de Heeren CHAIS, BICKER, BUCHAN, 't ROTTERDAMSCH GEZELSCHAP enz. overvloedige gelegenheid verſchaffen, niet twijfelende, of men zou door het bezadigd aanwenden dezer tot hier toe veel al verzuimde

zuimde middelen tot een gegronde overtuiging geraken. Dus is mijn plan verre van eene *ſtellige* en *volledige overtuiging*, en laat vele dingen over voor 't eigen onderzoek. Ook had ik geen bedoeling om deze Leerredenen door den druk gemeen te maken; dit is toevallig veroorzaakt: en de redenen die mij daar toe bewogen, noodzaakten mij teffens om dezelve zoo uittegeven als ik ze uitgeſproken had. Deze laatſte *Leerreden* derhalven, als eene *Verhandeling over de Inënting* beſchouwd, is zeer bekrompen, en onvolledig. Ik heb wel getragt aan dat gebrek een weinig te gemoet te komen door eenige aanteekeningen; maar deze mogten niet te menigvuldig zijn, noch te wijd uitlopen, om het werkje niet al te wanſtaltig te maken. Ik moest vele dingen laten lopen, die ik niet heb durven aanroeren, om niet te ver uitteweiden: Behalven dat ook vele dingen, die bij dit onderwerp in aanmerking komen, tot mijne ſpheer niet behooren: ik heb alleen, als een Godgeleerde, mij tot mijnen taak willen bepalen; het overige moet de School der Geneesheeren en de ondervinding beſliſſen.

Twee dingen zijn 'er egter, waar bij ik mijnen Lezer nog een oogenblik wil ſtaande houden. Het eene is de ſchok, welke men in 't gemeen ſchijnt te gevoelen, zoo dra men een' of anderen ongelukkigen uitſlag der Inënting verneemt; gelijk men nu zeer onlangs twee kort op elkander gevolgde treurige uitkomſten uit de Hoofd- en Hof-plaats onzer Republijk vernomen heeft. Indien men ſtelde dat de Inënting onfeilbaar altoos moest gelukken, en nimmer van een doodlijk gevolg ware, zouden zulke uitkomſten billijk het credit van dit behoed-middel doen wankelen; en indien het gevaar dier ongelukkige gevolgen bij de Inëntingen even groot en veelvuldig waren als bij de natuurlijke, of onbeſtuurde beſmetting, zou men reden hebben, om dit hulpmiddel, zoo gevaarlijk als de kwaal zelve, te verwerpen. Doch zoo lang die ongelukkige uitkomſten ſlegts enkele gevallen zijn, die, in vergelijking tot het groot aantal der gelukkige uitkomſten, met de treurige ſlagen der natuurlijke beſmetting geen evenredigheid hebben, kunnen ze geen genoegzame reden zijn, om van dit middel aftezien; even weinig, als dat men op de tijding dat 'er een ſchip met al het volk vergaan was, het be-

beſluit zou nemen, om voordaan nimmer eene kiel uitte-rusten en te bemannen. Men moet onder eenige honderden zulke enkele uitkomſten zeker verwagten. Intuſſchen zulke gevallen mogen billijk opmerking baren, de bedagtzaamheid opwekken, en de zorgvuldigheid aankweeken, om zig alles-zins toeteleggen op de toenemende beveiliging dezer konst-bewerking. En ten dien aanzien zij 't mij vergund in beden-king te geven, of 't wel verkieslijk zij, in zulk een ſtreng ſaizoen, als wij nu eenige weeken lang agter elkander gehad hebben, buiten dringende redenen dit Middel te werk te ſtellen? De koele behandeling, welke tot het welgelukken der Inënting zoo noodzakelijk ſchijnt te zijn, moet bij eene ſtrenge koude al ligt gelegenheid geven tot ongemakken en ongunstige gevolgen. Althands, wat mij betreft, ik zou gewis (indien ik 't in mijn keuze had) de uiterſtens ver-mijden, en zoo min in 't felle winterſaizoen, als in de broejende zomer-warmte, deze cure ondernemen of aanraden: onder de voordeelen der Inënting wordt van derzelver Voor-ſtanders eenparig opgeteld en aangedrongen de gelegenheid, welke men heeft om den bekwaamſten tijd daar toe te ver-kiezen, en men kan 'er naawlijks aan twijfelen, of de koele en gematigde ſaizoenen van het Voor- en Najaar, zijn de verkies-lijkſte. Doch met dit alles gelove ik, dat men niet zeer voorzigtig handelen zou, wanneer men ſtout en ſterk wilde ontkennen, dat 'er bij de Inënting eenig Levensgevaar ver-gezeld ginge. 't Zij zoo dat de Inënting zelve, en de ziekte welke zij voordbrengt, in haar eigen aard niet gevaarlijk zij, en dat al het gevaar aan loutere toevalligheden moet geweten worden; men is intuſſchen geduurende dien tijd in een ge-vaarlijke omſtandigheid. Ik zou dit niet willen verbergen, maar zelfs liever wat te veel dan te weinig daar aan toegeven. Laat iemand, die in 't geval verkeert, van een beſluit en keuze voor zig zelven of de zijnen te maken, dit wél en ernſtig overwegen; en gaat hij 'er dan door overtuigende redenen toe over, hij zal daar door in 't middelijke tegen een ongelukkige uitkomst geſterkt worden, zij zal hem niet onverhoeds overkomen, hij zal ook dan vast ſtaan in zijn harte, niet twijfelende, en zal niet bloot liggen voor beſchul-diging, verwijt of naberouw: Maar heeft men zig te zeer

ge-

gevleid, geheel gerust gesteld, en 't op dien grond ondernomen, dat men voor alle gevaar meende veilig te zijn; men zal veel moeite hebben, om bij een ongelukkigen uitslag de nodige sterkte van geest te vinden, maar blootliggen voor ontijdige nadenkingen en verwijt van onbedagtzaamheid. Laat men zig dan altoos voorstellen, 'er is gevaar bij de onderneming: laat men toch niet los en ligtvaardig hier in te werk gaan; maar alles in de vreeze Gods met een bezadigd gemoed overwegen. En dan komt het aan op deze twee vragen; aan wat kant het *meeste* gevaar is? en of wij vrijheid hebben in deze zaak een *minder* gevaar boven een *veel grooter* te kiezen? De eerste dezer vragen moet door de ondervinding beandwoord worden, deze moet doen blijken in welk een trap het gevaar aan de eene of andere zijde verschille. De andere vraag heb ik getragt in mijne Leerreden optelosfen.

De Tweede zaak, waar bij ik mijnen Lezer nog bepalen wil, is de bedenking, of men na de Ziekte door Inënting gehad te hebben, niet naderhand voor de natuurlijke zou bloot liggen? Indien dit gebeurde, indien men daar van een en ander enkel voorbeeld meende te kunnen aanwijzen; kan ik egter niet zien, dat het zelve tegen de Inënting pleiten kan; ten zij men alvorens dugtig bewees, dat het in de Natuurlijke kinderziekte onmogelijk ware en nooit gebeurde, dat men dezelve voor de tweedemaal kreeg. Het een en ander zal welligt altoos een twistappel blijven; men weet de uitzonderingen op welke men in zulke gevallen doorgaands zig beroept, en hoe bezwaarlijk het ontegenzeglijk te bewijzen valt, dat de eerste en de laatste Ziekte volstrekt van denzelfden aard geweesd zijn. Doch waarom zou 't niet in beide gevallen kunnen mogelijk zijn? tegen een voorbeeld van een Ingeënte, die onlangs in zekere voorname Stad, volgends 't geen berigt wordt, de Natuurlijke kinderziekte zou gekregen hebben, kan men 20 andere, en daar onder een bekend voorbeeld stellen, in 't afgelopen jaar alhier gebeurd, van een kind, dat in het Voorjaar, volgends 't oordeel van des kundigen, de Natuurlijke kinderziekte had, welk kind in het Najaar andermaal de Natuurlijke kinderziekte kreeg, en aan dezelve gestorven is. Laat men dan toestaan dat zoo wel Ingeënten als zulken die de Natuurlijke ziekte

ge-

gehad hebben, andermaal dezelve Natuurlijk krijgen kunnen; doch laat men teffens erkennen, dat die gevallen zeldzaam, zonderling, en meestal zeer bedenkelijk zijn. Zoo lang het derhalven door de ondervinding niet blijkt, dat de Ingeënten aan de hervatting dezer Ziekte eerder en menigvuldiger blootstaan, dan de toevallig besmetten door de Natuurlijke (zoo als men 't noemt); kan ik niet zien, dat zulke enkele voorbeelden van eenige de minste kragt zijn, om daar uit een bewijs tegen het voordeel der Inënting te ontleenen.

Intusschen, beminde Lezer! hoe groot de voordeelen der Inënting ook zijn mogen, en welke blijken daar van de ondervinding hier en elders bij vervolg nog mogt opleveren, bekruipt mij egter eenige twijfel, of 't Gods oogmerk wel zij om dit Middel volstrekt algemeen te doen werken? Zou door de gelukkige uitwerking van het zelve de proportie of 't evenwigt tusschen de geborenen en de stervenden niet te zeer verbroken worden? Zou God daarom de vooroordeelen der menschen tegen dit behoud-middel wel geheel willen wegnemen, en niet altoos in een zekeren trap met wijsheid dezelve toelaten? Zo deze bedenkingen eenigen grond hebben, laat ons dan niet te zeer ons over dit schijnbare Paradox verwonderen. Egter moeten en kunnen deze bedenkingen hen, die van de groote voordeelen der Inënting overtuigd zijn, geenszins verhinderen, om die voordeelen uittebreiden, zoo ver onder den zegen der Godlijke Voorzienigheid mogelijk is; en op eene betamelijke wijze zig toetelegggen, om elk, bij wien het ingang vindt, de vrugten daar van te doen genieten. Kortelijk, dit is 'er, (mijns oordeels) van de zaak: Hij, die dit Middel in den gelove met een gewenscht gevolg gebruikt, heeft een dubbelen zegen en dankstof: (1) dat God zulk een gezegend behoed-middel in zijne Voorzienigheid verordend heeft, doende het zelve in 't vernuft der menschen opkomen: (2) Dat God hem in 't bijzonder, boven anderen, licht, doorzigt, overtuiging en vrijmoedigheid geschonken heeft, om 't zelve in zijne vreeze te gebruiken.

BIJ-

BIJVOEGSEL

tot de *Aanteekening* op blz. 27.

Agter de woorden, *in een zekeren ſtaat van beproeving verkeeren zullen*, reg. 9 der noot, moet dit navolgende worden ingevuld.

„Wij onderſtellen, dat 'er trappen in de ſtraf der verdoemenis zijn zullen; Dat die trappen evenredig zullen zijn aan de maat der dadelijke zonden; Dat dit in 't LAATSTE *oordeel* eerst volledig zal beſlist worden. Nu is de vraag, of de vroeggeſtorven *Verworpelingen* in den ſtaat der afgeſcheidenheid ook onder de verpligting der wet ſtaan, bij gevolg nog zondigen kunnen? Zo ja; of ze allen even zwaar zullen zondigen? dan of daar ook trappen in de zonden zullen zijn, gelijk hier op aarde? Wijders, of de mate dier zondige werkzaamheden in den afgeſcheiden ſtaat invloed zal hebben op de mate der ſtraf, welke hun in 't laatſte oordeel zal toegewezen worden? Over zulks is de bedenking, of de zoodanigen dan tuſſchen den dood en het oordeel in een zeker ſoort van BEPROEVING zijn zullen ten aanzien van den trap en mate van zondige bedrijven, na welke in 't jongst gerigt de trap en mate der ſtraffe in eene juiste evenredigheid hun zal worden toegemeten? Waar uit dan zou volgen, dat 'er in de verdoemenis zulker kinderen, ſchoon hier voor hun redengebruik in een ſchijnbare onnozelheid afgeſneden, even weinig onbillijkheid kan liggen, als in de verdoemenis der genen die hier op aarde volwasſen en in de zonden geſtorven zijn".

Dit zijn de bedenkingen enz. gelijk 'er dan verder volgt.